№ 75 | פרייז 3 קאפ. | Lodzer Tageblatt.

לאָדזער טאַגעבלאַט

אנאנסען-פרייז: א שורה פעטיט אין טעקסט 1.20 ערשטע און דריטע זייט 60 ק. לעצטע זייט 80 קאפ., גראטולאציאנען פערלאבונגס און האכצייטס-אנזייגען 1-טע זייט 1.50 — לעצטע זייט 1 רובל. ניט ענגענומענע מאנוסקריפטן ווערן ניט צוריקגעשיקט. פאר'ן אינהאלט פון אנאנסען איז די רעדאקציע ניט פעראנטווארטליך.

רעדאקציע און אדמיניסטראציע
פעטריקויער 16, טעלעפאן 867.
פיליע אין ווארשוי:
ח. רייזנער, טווארדא 23, טעל. 17-68.

אבאנעמענטס-פרייז: אין רוסלאנד: א יאהר 8 רובל א האלב יאהר 4 רובל. א פערטעל יאהר 2 רובל. א חודש 70 קאפ. אין אויסלאנד: א חודש 1 רובל 25 קאפ. ענדערן דעם אדרעס קאסט 15 ק. אדרעס פון דער רעדאקציע און אדמיניסטראציע Лодзь, Петроковская 16. אדרעס פאר דעפעשען: Лодзь. Тагеблатъ

זיבענטער יאהרגאנג | פרייטאג י"ד ניסן תרע"ד | 28 מערץ (10 אפריל) 1914.

אין דער ערשטער וואך נאך פסח וועט פארקומען אין „גרויסען טעאטער" א גראנדיעזער
יובילעאום-פייער לכבוד דוד פרישמאן.
אויספיהרליכער אין די קומענדיגע אנאנסען.

אריגינעלער
פסח-אוונד
דינסטאג ד. 2-טען חוה"מ פסח 9 אווענד
וועט אין „הזמיר"-לאקאלען פראמענאדע 21

פארקומען א גראנדיעזער
ליטעראריש-מוזיקאלישער אווענד
עס ווירד אויפגעפיהרט ווערען צום ערשטען מאל אין לאדז דורך דער „הבמה העברית" דער בעקאנטער איינאקטער „בחורים" פון יצחק קצנלסון.
דער בעקאנטער לאדזער ארטיסט ה' ה. יעדוואב ווירד פארטראגען פסח'דיגע מאנאלאגען, דעקלאמאציאנס, געזאנג און מוזיק-נומערען אויסגעפיהרט פון די בעסטע היזיגע קרעפטען. לעבעדיגע בילדער פון פאלעסטינא-לעבען אויסגעפיהרט פון בעסטע קינסטלער.
3 1 | 5459

אריגינעלער
פסח-אוונד
בילעטען צו בעקומען אין בוכהאנדלונג „בצלאל" צעגלא, 37 און אין לאקאל פון „הזמיר" פראמענאדע 21

Частное мужское училище
Петроковская 31
— די יודישע פריוואט —
קנאבען-שולע
31 פעטריקויער 31
8 1 | נימט אן שילער טעגליך. | 5289

Читайте газету „Московскій Листокъ" ЦѢНА 5 коп. Требуйте у газетчиковъ. 5277

מעלדונג.
Частное мужское 2-х классное училище, Заходняя 42.
די יודישע
2 קלאסיגע קנאבען-שולע
זאכאדניא שטר. 42
נימט אן שילער פון 6 יאהר, 6275 10 2

וויכטיג פיר גלובנע גאס און איהר געגענד.
די דיפלאמירטע פון יוריעווער אוניווערסיטעט.
אקושערקע
רבקה בארישאנסקע-באטוויניק
מיט 18-יאהריגע פראקטיק וואהנט יעצט אויף גלובנע 41. היילט און גיט ראט. פיר ארמע טעגליך פאן 5 ביז 7 אומזונסט.
*5256 10

אלע זענען איבערצייגט אז
קנייפ'ס זייף

בעזייטיגט זומער-שפראסען, פרישצעס, וואנגרעס, פייכטע און טרוקענע לישאיעס און אלערליי אונרייניגקייט פון דער הויט. 5355
קנייפס זייף איז אנערקענט פון די גרעסטע דאקטוירים.

מיט טיעפען שמערצען טיילען מיר מיט, דאס געסטערן, דאנערשטאג דעם 9 אפריל איז נאך קורצע שווערע ליידען געשטארבען אין בערלין דער גרויס אינדוסטריעלער און פאבריקאנט

נ"ע זלמן כהן

אויס זדונסקא-וואליא אין אלטער פון 58 יאהר.
וועגען די לויה וועלען מיר מיטטהיילען בעזונדער
די טיפטרויערנדע פרוי, קינדער און פאמיליע.

דער היינטיגער נומער ענטהאלט 12 זייטען.
Въ сегодняшнемъ номерѣ 12 страницъ

בעקאנטמאכונג.
דינסטאג ד. 14 אפריל אום 7 אבענדס וועט אין וויקטאריא-זאל, דלוגא 45 פארקומען צום II טערמין
די יעהרליכע גענעראל-פערזאמלונג
פאן די פעראיינס מיטגלידער.
טאגעס-ארדנונג: ערעפנונג דער פערזאמלונג 2) וואהל פאן א פארזיצענדען דער פערזאמלונג 3) הזכרת נאך די פערשטארבענע מיטגלידער 4) דורכלעזען און בעשטעטיגען דעם בעריכט פיר 1913, 5) בעשטעטיגען דאס בודושעט פיר 1914, 6) אנטרעגע פאן דער פערוואלטונג אונד מיטגלידער 7) וואהל פאן א פערוואלטונג, קאנדידאטען אונד רעוויזיאנס-קאמיסיע.
די פערוואלטונג.

מאנטאג דעם 1-טען טאג חיל-המועד האלב 9 אין אווענד וועט פארקומען אין אייגענעם לאקאל
א אויסערארדענטליכע פערזאמלונג
פון פעראיין „גמילות חסדים" 1-טער אוטשאסטאק, פרושעושינער № 4.
צו וועלכער אלע מיטגלידער ווערען געבעטען צו קומען.
די פערוואלטונג. 322

מיר דריקען אויס אונזער טיעפסטען מיטגעפיהל אונזער מיטארבייטער ה' אליהו וואלפערט צום טויט פון זיינער פרוי
נ"ע אננא וואלפערט
וועלכע איז געסטערן פריה נאך שווערע ליידען געשטארבען
געשעפטס און פאבריקס-מיטארבייטער
פון דער פירמא „געברידער סאמעט". 826

גוט אונד ביליג!
היערמיט מאכע בעקאנט, דאס דער הויפט-פערקויף אין לאדז, הורט עט דעטייל פון פערשידענע ווינען פון דער פירמא ר' שלמה אלטער, ווארשא, וועלכע עקזיסטירט פון יאהר 1879, איז איבערגעטראגען אויף פעטריקויער שטר. 60 פראנט, אונד ביטע זעהר נור צו פארערן דיזען וויין. פיר סוחרים גרויסען ראבאט!
מיט אכטונג משה אלטער. 4237 10
אדרעסע: M. ALTER, LODZ, Petrikauerstr. № 60.

היערדורך טיילען וויר מיט, דאס וויר האבען ערעפנעט
אויף פעטריקויער № 79
א סקלאד פון אפטעק-מאטעריאלען. פערפומען און אלערליי קאסמעטישע נייהייטען.
מיט אכטונג 5442 3-1
A. Psarski i S-ka.

Zur Verlobung von Herrn
Jacob Rosenwald
mit Frl. Regina Klin
gratulieren herzlich
Etka Cieresnia
und Leon Rozenzweig

Zur Verlobung von Herrn
Jacob Rosenwald
mit Frl. Regina Klin
gratulieren Herzlichst
Abram Szmulewicz
und H .S. Becher

צור פערלאבונג פון הערן
יעקב ראזענוואלד
מיט פרל. רבקה קלין
גראטולירען הערצליכסט און ווינשט
עהרענעס גליק 302
משה אלאטוצקי עם ברויט.

א הערצליכען „מזל טוב" ווינשען מיר אונזער פריינד
יעקב ראזענוואלד
צו זיין פערלאבונג מיט פרל.
רבקה קלין
אברהם זויער עם פרוי
און יוסף ראזענצווייג עם פרוי.

צור פערלאבונג פון הערן
יעקב ראזענוואלד
מיט פרל. רבקה קלין
גראטולירט הערצליכסט
משה דונסקי.

פעטריקויער 41
די פאסט-עקספעדיציאנס-ביורא
פון מ. גורוויצמאן
פעטריקויער 41 טעלעפאן 26-03.
נעמט אן און בעזארגט צור פאסט: געלד-אנווייזונגען, פאסילקעס, בריעף, פאקעטען א. ד. ג.—פאסילקעס קענען היער אויך פערפאקט ווערען. פיר פאסט פאקיעטקעס ווירד נאך ווארגשאליכט אויסגעצאהלט. בריעף צום צוג ווערען בעזארגט 5,15 און 10 אבענדס אין פיזארטען. טעלעס מיט דער גרעסטער פינקטליכקייט פיר מעסיגע בעלאחנונג. אפען פון 8 פריה—10 אבענדס.
טעלעפאן 26-03

סט.-פעטערסבורגער געזעלשאפט „Скороходъ" פיר מעכאנישע שוהווארען-פאבריקאציאן אין סט.-פעטערסבורג.
8196.
אייגענעם פערקויפס-מאגאזין אין לאדז,
53 פעטריקויער שטר. 53
אבטיילונג פיר בראכיערטע אונד אויססארטירטע ווארען אין הויף לינקס. 5310 8 4

„האנדווערקער-קלוב" (זאוואדסקא 6)
פסח-אווענד
מאנטאג, דעם צווייטען טאג פסח (12 אפריל) וועט פארקומען דער טראדיציאנעלער
מיט אן'אינטערעסאנטען מוזיקאליש-ליטעראריש[ען] פראגראם, אין וועלכען עס בעטייליגען זיך בעוואוסטע קרעפטען. נאכ'ן פראגראם טענץ. — בילעטען צו בעקומען ביים איינגאנג פון זאל. 5447

בעקאנטמאכונג!
דער באר אנגעלסקי פעטריקויער 23
מאכט בעקאנט דאס געעהרטע פובליקום דאס די ערשטע 2 טעג יום טוב ווירד דער באר זיין געשלאסען, און מאנטאג דעם ערשטען טאג חול המועד ווירד ווייטער ערעפנעט זיין, און דאס בופעט ווירד זיין פערזעהן מיט אלע שפייזען און געטרענקע אלעס כשר לפסח.
מיט אכטונג ש. קארא. 5448

„Quisisana" אויטאמאט
ערשטעס דעראַרטיגעס עטעבליסעמענט אין לאדז איז פון דער צוועלשטר. № 39
נאך דער קאנסטאנטינער שטר. 7 איבערטראגען ווארדען.
אונד ווירד מאנטאג דעם 1-טען טאג חול-המועד געעפענט. עלעגאנט איינגעריכטעט אויטאמאטישער פערקויף פון פערשידענע קאלטע און ווארעמע געטרענקע, בופעט פיר קאלטע אונד ווארימע פריהשטיקער און אבענדבראט.
ריין היגיעניש און כשר לפסח. 5315

Dr. D. ALTERMAN
דר. ד. אלטערמאן
נאוואטיעסקא 6, טעלעפ. 10-34.
אינערע מעצ. הערץ- און לונגען-קראנקהייטען. עמפפענגט ביז 11 אוהר פריה און פון 5—8 נאכמיטאג.
*1740

Sarg's KALODONT
אונענטבעהרליכעס קרעם און עליקסיר צו די צייהן
ערהאלט די צייהן ווייס, ריין און געזונד.
פערפאנגט איבעראל.
6269 25 6

„אגודת חובבי שפת עבר“ פרמנדה 21.

ביום ב׳ א׳ דחו״מ בחצי 9 בערב יערך באולם האגדה פרמנדה 21

נשף ספרותי גדול לכבוד חג יובלו של אחד העם

בהשתתפותם של הסופר הידוע

מר זלמן אפשטיין ה׳ ד״ר ברוידה וד׳ מיליאווסקי

כרטיסים אפשר להשיג בבית מסחר הספרים „בצלאל“ צנאנ. 57 וביום הנשף באולם האגודה.

להברים הנחה של 25%.

5411

בעומק לבנו אנו מברכים ברכת מז״ט את אחי וגיסי מר יצחק פראשקער ליום האירוסין עם העלמה העדינה מרת רחל יאקב

5273

דוד פרייער ורעיתו.

ד״ר מ. באמאש

קומט צוריק דינסטאג מאנטאג דעם 13-טען אונד עמפפאנגט ביז צום 27 ד. מ. נ. סט.

וואוראזקא 23, טעלעפאן 26-31.

די ווארשטטע לאדזער יודישע שפאר- עט לייה-געזעלשאפט

14 פעטריקויער 14

גיבט ארויס פון היינט אן הלואות מיט פאי-איינצאהלונג

הלואה 100 רובל—פאי נור — 5 רובל.

„ 200 „ „ „ — 10 „

„ 300 „ „ „ — 15 „

5122

זמן חרותנו.

דער פרייהייט-יום-טוב!

אזוי הייסט אונזער נאציאנאל-היסטארישער יום-טוב פסח.

פון מצרים ביז'ן היינטיגען טאג האבען די יודען ניט אויפגעהערט צו לויבען און צו פרייזען די פרייהייט. אין אלע צייטען איז דאס געווען ביי זיי דער העכסטער אידעאל, וואס זיי האבען אפילו בעזונגען אין זייערע תפלות, אין פיוטים, און אלע זייערע פאעטיש-רעליגיעזע שאפונגען.

אין אלע תקופות האבען זיי געהאט פרייהייט-טרוימער, האבען זיי גרויסע-שטעלט פרייהייט-קעמפפער און די ערשטע רייהען, דארט וואו די מענשהייט האט געפיהרט א קאמפף פאר'ן דאזיגען אידעאל.

פאליטישע און סאציאלע גלייכהייט, די פרייהייט פון געוויסען האט קיינער מיט אזא פייער און התלהבות, מיט אזא גרויסער און הייליגער בעגייסטערונג ניט געפאדערט צווישען די פעלקער, ווי די בעסטע זעהנער פון יודישען פאלק.

אין דער לאנגער גלות-נאכט, אין דער פינסטערער נאכט פון רדיפות און פערפאלגונגען, פון צרות און פורעניות און אלערליי עינוים קשים, וואס די ליעבע מענשהייט האט אונז אנגעטהון, האבען מיר זיך געלערנט ליעב צו האבען די פרייהייט און צו דערקענען זי פאר די העכסטע און טייערסטע מתנה, וואס גאט האט געגעבען דער מענשהייט אויף דער ערד.

און דאך, ווען מיר בלעטערן דורך די יודישע געשיכטע, זעהען מיר, אז נאר ביי יחידים, נאר ביי איינצעלנע מענער פון יודישען פאלק איז די פרייהייט געווען זייער הייליגסטער גלויבען, דאס טייערסטע און דאס העכסטע, פאר וואס זיי האבען זיך גיקאנט מקריב זיין. ביים פאלק און זיינע בריידע שיכטען איז די נייטיגע פרייהייט געווען א פוסטער קלאנג, א ווארט אהן א אינהאלט.

אין אלע צייטען זענען מיר געווען משעבדים, ווי פרייוויליגע קנעכט, ביי זיך און ביי אנדערע. קיין פאלק האט זיך אזוי לייכט ניט אונטערגעגעבען דער השפעה פון פרעמדע; קיין פאלק האט זיך מיט אזא גרינג הארץ ניט אבגעזאגט פון זיין נאציאנאלען, פון זיין אייגענעם, פון זיך אליין, און איז געגאנגען אין די קנעכטשאפט צו אנדערע.

קוים האט ערגיץ-וואו א שיין געטהון א שטראהל פון פרייהייט פאר יודען זענען זיי געלאפען קנייענדיג, ניטטיגע און מאראלישע שקלאווען ביי יענעם. האבען זיי אנגענומען פרעמדע מדות און מנהגים און אפילו פון זייער שפראך האבען זיי זיך אבגעזאגט.

א חוץ יענע מוטיגע און גרויסע יודען, וואס האבען זיך אין שפאניען און אנדערע לענדער מוסר נפש געווען פאר זייער אמונה, האבען מיר אין ערגיץ ניט געזעהען, אז די פאלקס-מאסען זאלען קעמפפען פאר זייער נאציאנאלעם יודענטום, פאר זייערע נאציאנאלע אייגענארט, פאר א זעלבשטענדיגע נאציאנאלע קולטור-אנטוויקלונג.

פערקעהרט, קוים האט עס ערגיץ-וואו פון זיי ארויסגעוויזען שקלאווען-קייטען האבען זיי גלייך פערלארען זייער אייגענארט, זיך געשעמט מיט איהר, און געגאנגען דיענען פרעמדע געט״ר. הונדערטער בייששפילען אזוינע האבען מיר אין אונזער געשיכטע.

א מאדערנער יודישער דענקער, אחד-העם, האט געשאפען דאס ווארט „עבדות בתוך חרות“, די „שקלאווערייע אין דער פרייהייט“; ער האט דערמיט כאראקטעריזירט די שקלאווישע יודישע נשמה, דיים יוד, וועלכער ווערט א קנעכט אפילו דארט, וואו ער האט פאלשטענדיגע פאליטישע און סאציאלע פרייהייט. יוד האט דערמיט געשטעמפעלט די שקלאווישע אסימילאציע אין יעדער פארם.

א מערקווירדיגע כאראקטעריסטיק פון דעם אמאליגען און דעם היינטיגען יודען געפינען מיר שוין אין דער הגדה, אין דער האונדערבארער מעשה מיט די „פיער זיהן“, וואו ס'ווערען כאראקטעריזירט די בעציעהונגען צום יודענטום. קיין איין פאזיטיווער טיפ איז דא ניטא, קיין איינער, וואס זאל זאגען: איך נעהם דאס יודענטום ווי דאס איז און פרעג קיין קשיות ניט; איך בין א יוד און בלייב א יוד. נאר דער „חכם“ פרעגט, וואס איז דאס אזוינס, דער „רשע“ לייקענט אינגאנצען אב, דער „תם“ מאכט זיך ניט וויסענדיג און דער „שאינו יודע לשאול“ ווייסט איבערהויפט ניט פון וואס צו זאגען.

אט די פיער טיפען זענען כאראקטעריסטיש פאר'ן יודענטום פון אלע צייטען, האבען מיר דען היינט אויך ניט אזוינע „חכמים“, וואס „אינטערעסירען“ זיך כלומרשט און פרעגען און טהוען אבער גאר ניט, אום צו דערהאלטען און צו אנטוויקלען דאס נאציאנאל-יודישע? און וועניג „רשעים“ האבען מיר, וואס לייקענען אינגאנצען און פערקויפען דאס יודענטום מיט'ן יודישקייט פאר א טאפ לינזען? און כמעט קליינע יודלאך האבען מיר, וועלכע שפיעלען די ראליע פון א „תם“, וואס אין גלייכגילטיג צו אלעמען! און איז ניט דער יונגער דור א דור פון שאינו-יודע-לשאול'ס, וואס ווייסט ניט פון דער פערגאנגענהייט, וואס שטייט און פערשטעהט ניט, וועלכע צוקונפט קענען יודען האבען און וויל אויך פון דער יודישער צוקונפט ניט וויסען?

געפונען זיך היינט א סך יודען, וואס האבען דעם מוט צו קעמפפען פאר זייער נאציאנאלע אייגענארטיגקייט, און דעם ווילען צו זיין און צו לעבען ווי יודען „אהן קשיות“?

ניט אומזיסט האט מען איינגעפיהרט ביי אונז א סדר מיט אזוינע סימבאלישע מנהגים. אונזערע חכמים האבען גוט געקענט די פסיכיק פון יודען. בכל דור-ודור, האבען זיי געזאגט, בין יעדער יוד זיך פארשטעלען, אז ער איז אליין געווען אין מצרים און איז אויסגעלייזט געווארען פון דער קנעכטשאפט; ער מוז איבערלעבען די ליידען, וואס אונזערע אבות-אבותינו האבען געליטען. ניט קיין טויטע ערינערונג דארף זיין דער יום-טוב פסח. נאר א לעבעדיגע פערבינדונג צווישען דער פערגאנגענהייט מיט דער געגענווארט. יעדער יוד דארף עסען „מרור“, אז ער זאל נאך היינט פיהלען די ביטערקייט, און „חרוסת“, אז ער זאל געדענקען, הצ״ם דאס הייסט קנעכטען לחם ביי פרעמדע און דער קנעכטשאפט. ס'ווערט געזונגען א ברוך צווישען א טאל און היינט, מיר זענען נאך אלע יוצאי-מצרים. אט דאס איז דער טייערער זין פון די כיטבאלען, וואס דארפען ניט נאר ערוועקען אין אונז די ליעבע צו פרייהייט, נאר אויך לערנען ווי זי צו דערגרייכען.

— — — — — —

אפשר וועט נאך קומען א צייט, ווען די בלעטער פון אונזער געשיכטע וועלען ניט זיין פול מיט „ויאנחו בני ישראל“ און „ויזעקו“, נאר זיי וועלען דערצעהלען, אז אנשטאט שרייען און קרעכצען האבען מיר געקעמפפט פאר אונזער בעפרייאונג.

און דעמאלט וועט דער יום-טוב זיין דער אמת'ער זמן-חרותנו.

י. אונגער.

Dr. Trachtenherz

וואראזקא 6.

טעל. 84-76

געוו. אססיסטענט דער פעטערסבורגער ספעציעלען שטאדט שפיטעל.

ספעציעל-ארצט פיר סיפיליס הויט און געשלעכטס קראנקהייטען און מענערשוועכע.

בעהאנדלונג נאך עהרליך האטא —606— 914 היילונג מיט עלעקטריציטעט.

שפרעכשטונדען פאן 8—2 און 9—6

דאמען פאן 4 ביז 5. בעזונדערע ווארטע-ציממער.

1468.

קליינער פעליעטאן.

יציאת מצרים.

איצט געוועהנליך איז עס גאנץ לייכט, מען זעצט זיך אוועק אין אווענד און מען פראוועט א סדר און מען דערצעהלט פון יציאת מצרים.

יא, צו דערצעהלען איז עס זעהר גרינג. אבער יציאת מצרים אליין האט נישט געמוזט זיין אזא לייכטע זאך.

שטעלט זיך פאר, פלוצלונג קומט צו געהן א יוד, וואס הייסט משה און וועלכען מען האט נישט אזוי שטארק געקענט, וועלכער איז קיין כלל-מהוער נישט געווען, קיין טיש-ויצער ביי איהם זאל לעבען" אויך נישט, אפילו א נאציאנאליסט, א דאקטאר ל אויך נישט, און ער זאגט נישט אנדערש ווי ער וועט אויסלייזען די יודען פון מצרים. איך שטעל מיר פאר, וואס אין דעם מצרים האט זיך דערמאלט אפגעטהון.

א גרופע חסידים זענען געשטאנען אין מארק און געשמועסט:

— ווער איז דאס דער משה?

— קענסט איהם נישט; עמרם'ס זוהנר'ל.

— אט דער תכשיט, פשט...

— ער איז דאך א גלח'ס אנ'איידעס.

— און ער וויל דאס אויסלייזען די יודען?

— און צום רבי'ן פאהרט ער חאטש?

— ווער?—ער?

— א יוד איז ער חאטש?

— א יוד, כ'וואלט!...

נישט ווייט פון די חסידים איז געשטאנען א גרופע נאציאנאליסטען און אויך געשמועסט וועגען דעם ענין:

— ווי געפעהלט אייך דעם ה' משה'ס פלאן?

— א פוסטע פאנטאזיע, ער איז אויך נישט דער מענש דערצו.

— דהיינו?

— ער איז דאך א שטאטלער, א קנאפער רעדנער.

און א גרופע אסימילאטארען:

— ריעווער מאזעס עמרם'ס זאהן ווערט געפעהרליך.

— ער העצט די מצרישע בעפעלקערונג נעגען די יודען.

— יא, ער רעדט אויך ניכט קיין מצריש.

ארבייטער האבען געטענה'ט:

— נא דיר א נייעם כלל-מהוער.

— נייע כל-ישראל-פאליטיק.

— שאווינסטישע ליעדער.

— ער גיהט פערוונקילען דעם קלאסען-בעוואוסטזיין פון די מאסען!

און וויטער און ווייטער האט אלץ אזוי געקאכט און געטומעלט.

כלל-מהוער האבען געקריצט מיט די ציינער און מורא געהאט פאר דעם נייעם „מאכער“, דאוארעס האבען געציטערט, חובב'ניקעס זענען געווען ביי דעריוף, וואס משה היובט נישט אן צו רעדען מיט דעם ווארט „שאלאם“, די „הוטיר“-לייט האבען נישט געהאלטען פון איהם, ווייל ער איז קיין ד״ר נישט.

נאר ווי פ׳וואוסט האט דאך משה נישט געקוקט אויף אלע און איז גע-גאנגען צו פרעה'ן און איהם געזאגט קאטעגאריש:

— שיק ארוים מיין פאלק!

נאך דער מעשה איז משה'ס פרעסטיזש שוין געוואקסען. א! אויף אזוי, אז ער קומט שוין אן אין די קעניגליכע הויפען, איז גאר עפיס אנדערש. חסידים האבען איהם שוין גערופען „ר' משה“ און געזאגט, אז ער איז „משלנו“ און איז א „קרוב למלכות“. די נאציאנאליסטען האבען געקוועלט פון פרייד און געלייענט מיט נייגיער די טעלעגראמען פון משה'ס אוירענץ ביי פרעה'ן. און איהם גערופען „אונזער משה“, דער גרויסער יוד“. אסימילאטארען האבען אויך געהאט נחת און איהם גערופען „נאש פאן מאיזעשעש!“

און אזוי וויטער, און אז. וו.

נאר, איהר ווייסט דאך אדראי, פרעה האט נישט געוואלט פאלגען, און משה האט געמוזט איהם דערלאנגען עשר מכות.

אזוי ווי משה האט אנגעהויבען מיט די עשר מכות האט ער געהאט יעדען טאג אנ'אנדערען ליארם.

ביי דם—זענען געקומען צולויפען די חסידים:

— ר' משה, רו מאכסט דאך אונז אומגליקליך! מען זאגט שוין איצט אויף אונז געגוגו, פסח, חסידים, בלוט, א גאנצע מעשה מיט ריטואל, היינט וואס טהוסטו? הויבסט אן צו ניסען מיט בלוט, מען וועט דאך זאגען...

ביי צפרדע איז געקומען צו לויפען דאס נאציאנאליסטישע דאקטאר'ל, וואס שפרינגט אזוי ווי א צפרדע, און געמאכט משה'ן א סקאנדאל.

ביי כנים זענען געקומען צו לויפען די אסימילאטארען:

— פאן מאיזעשעס, פע, דאס איז גאר נישט קולטורעלו

ביי דבר זענען געקומען צולויפען די קצבים און געמאכט געוואלדען.

נאר ביי מכת חושך האבען אלע גע-לארעמט, דאס געשריי איז געווען:

— וואס האט איהר עפעס געמאכט ביי זיי חושך און ביי אונז נישט! עס הייסט דאך מיר מוזען זיך אב פון דער מצרי'שער בעפעלקערונג.

און געמיינט האבען זיי: א, ווען ביי יודען וואלט אויך געווען חושך און וואלט מען דאס געקאנט א ביסעל צונגב'ענען פון די כהל'שע גזלרער.

נאר משה האט שוין נישט געקאנט צוזעהן זייער צער און זיך געהייסען געהן בארגען, בארגט זיך אן, איהר קאנט נאר ביי די מצרים.

געהערט די ווערטער, איז יעטער משה ערשט געפעלען געווארען. איז געווארען א פרייד ביי אלע כלל-מהוער און לעפיל-לייט, האבען זיך אויך געפרעהט אלע יודען.

פון דעמאלט אן האט מען שוין פון משה'ן געהאלטען ווי פון א נאס און אז ער האט זיי געהייסען נעהן אין א הוילען מדבר האט מען איהם נעפאלגט...

און אזוי איז איז געווען—יציאת מצרים!...

צבי.

קופאן № 75

יעדער לעזער, דער שיקט צו אונז 10 קו-פאנען בעקומט יעדע 2 וואכען א באנד יודישע געשיכטע (פון פראף. גרעץ)

אלס פרעמיע פון „לאדזער טאגעבלאט“

נור פאר 2 © ק׳ א באנד.

הערינג כשר לפסח.

מאטיעס עט אליקעס.

היזרמיט מאכע מיינע געעהרטע קונדשאפט בעקאנט דאס איך האבע ספעציעל גע-וואלצען מאטיעס און אליקעס אויף פסח, אויף וועלכע איך בין פערזיכערט מיט א הכשר. די הערינג קען מען בעקומען אין מיינע פיליאלען.

מיט אכטונג **א. י. בערגער.**

5431

נעשעפטען אין לאדז פעטריקויער 64 הויפט-געשעפט.

פיליאלען: צעגעלניאנא 26 / קאנסטאנטינער 33

ווידזעווסקא 87 / זאוואדזקא 17

שרדניא 8 / סטארא-ווארשעווסקא 5

פיליאלען אין פראווינץ:

קאליש ביי ש. בערלינער / טאמאשאוו ביי נ. זיטער.

פאביאניץ ביי ל. שטאהרגנסקי.

יאהאן פאן ווילדענראדט.

„דער יודישער פירשט“.

א שפאנענדער היסטארישער ראמאן.

(19

(ספעציעל בעארבייט פאר'ן „לאדזער טאגעבלאט“).

צוליעב'ן אונגעהייערען אינטערעס וואס אונזער ראמאן „דער יודישער פירשט“ האט ארויסגערופען צווישען דער לאדזער בעפעלקערונג, געבען מיר דא פאר די לעזער, וואס האבען דעם אנפאנג ניט געלעזען א קצור פון דעם אינהאלט, וואס איז געווען ביז אהער.

אין דעם שענעם ווענעדיג איז געקומען דער געזאנדטער פון דער קאנסטאנטינאפאלער רעגירונג דאן יאהאן, וועלכער האט זיך בעטייליגט אין גראנדיעזען פאלקס-יום-טוב, וואס איז גראד געווען אין ווענעדיג, געהענדיג מיט דער טאכטער פון הויכען בעאמטען קיורינג, מיט דער שענער לעאנארא צו דער גאטעס דיענסט איז צו איהם צוגעקומען אנ'אומבעקאנטער, איהם געזאגט, אז „ער זאל זיינע ברידער נישט פערגעסען“ און איז פערשוואונדען. אויף דער גאטעסדיענסט האט דאן יאהאן, וועלכער האט געהייסען דאן יוסף זיך דערמאהנט אן די ליידען פון זיינע עלטערן בעת דער אינקוויזיציע און האט זיך געגעבען דאס ווארט זיינע ברידער נישט צו פערגעסען. נאך א מאהלצייט צווישען מיט דער העכסטער אריסטאקראטיע איז יוסף ארויס אויפ'ן ברעג פון ים, צו איהם איז צו א מענש אין א מאסקע און איהם בעשטארען מיטצופאהרען. יוסף איז מיטגעפאהרען. דער אומבעקאנטער האט זיך ארויס-געוויזען אלס שמעון דער זוהן רב פון ווענעדיג. ער האט יוסף'ן אוועקגעפיהרט און געטאן פון ווענעדיג צווישען זיינע אומגליקליכע ברידער און איהם געוויזען, ווי זיי ווערען געפייניגט דער גרויסער עולם האט יוסף'ן געדאנקט, מיינענדיג, אז צוליעב איהם האט מען בעפרייט דריי יודען, אויף וועלכע מען האט געמאכט בלבולים. דער עקסטאז פון עולם צו יוסף הנשיא איז געווען גוואלדיג און אנ'אלטע בלינדע פרוי איז צו איהם צוגעגאנגען און דערציהלט, אז נאך האט איהר געוויזען א חלום, אז יוסף וועט ווערען דער גואל פון די יודען.

די פערזאמעלטע יודען האבען יוסף'ן גרויס כבוד אנגעטהון און איהם אויסגערופען פאר זייער פירשט און פיהרער. שמעון האט גענומען די שווערד פון לעצטען ראש הגולה און עס איבערגעגעבען יוסף'ן. ווען אלע זענען זיך פאנאנדערגעגאנגען איז צו יוסף'ן צוגעגאנגען דער אלטער נתן, דער דיענער פון זיין מוהמע דאנא גראציע און איהם דערציהלט, אז זיין מוהמע ווערט געפייניגט דורך דער רעגירונג און געפינט זיך אין טורמע. יוסף מיט נתן און שמעון זענען ארויסגעפאהרען אויף א שיפעל פון געטא צו קומען אין אונטערהאנדלונגען מיט'ן טורמע-וועכטער העגען בעפרייען גראציע.

פאהרענדיג האט אויסגעבראכען א געוואלדיגע שרפה אין געטא און דער צורייצטער המון האט גענומען שרייען, אז יודען האבען עס אונטערגעצונדען. דערזעהענדיג דאס שיפעל מיט די דריי יודען האט דער המון געוואלט אויף זיי אנפאלען. עס זענען אבער אנגעקומען די ברידער קיוריני און יוסף'ס כבוד אבגעראטעוועט. די אינקוויזיציע האט אבער געווירקט, אז מען זאל די יודען משפט'ן און אויפ'ן געריכט קומט צו געהן יוסף און ווען מען וויל פייניגען נתן און שמעון דערציעהלט ער אפען, אז ער איז א יוד און איז געווען מיט א בעזוך אין געטא ביי זיינע ברידער. ער האלט א פייערדיגע שטראף-רעדע געגען דער רעגירונג, וואס זי פייניגט זיין מוהמע און זיינע ברידער אין געטא. די רעדע דערצירנט די רעגירונג און מען שיקט איהם אב אין טערקישען קווארטאל, אז ער זאל צוריקפאהרען קיין קאנסטאנטינאפאל. יוסף פערלאנגט, אז מען זאל מיט איהם אויך מיטשיקען זיין מוהמע און נתן מיט שמעון.

ווענדענדיג אין טערקישען קווארטאל איז געקומען זיין מוהמע דאנא גראציע, פאר וועלכער יוסף גיסט אויס זיין הארץ וועגען זיין ליעבע צו לעאנארא. רעדענדיג וועגען איהר קומט זי ארייך צו יוסף און ברענגט אב די מתנות. ווענדענדיג ביי יוסף'ן ערוועקט זיך ביי איהר א שטארקע ליעבע צו איהם און זי וואלט זיך אויף און זיין הלוי, יוסף פערלאנגט פון איהר, אז זי זאל מיט איהם ... קומען ארין, איהרע ברידער און עס [illegible] אויס א סקאנדאל. יוסף [illegible] פריינט [illegible] וועגען אלץ.

VI

קיין קאנסטאנטינאפאל.

פונקט ווי א גיפטיגע שלאנג וואלט איהם אנגעריהרט אזוי האט יוסף א ציטער געטהון. די ווערטער פון פאנאטישען שמעון האבען איהם דערמאהנט וועלכען שטורמישען קאמפף ער וועט דארפען פיהרען צווישען זיינע ברידער, ווען ער זאל זיך אויף אייביג פערבינדען מיט לעאנארא.

שמעון האט איהם אבער שטארק אויפגערעגט און ער האט א געשריי גע-טהון צו איהם:

— אוועק פון דאנען, עזות פנים!

שמעון האט איהם אבער נישט געהארכט און מיט מעהר פעסטקייט נערעדט:

— די הערשער פון ווענעדיג האבען מיך און דעם אלטען נתן פערטריעבען פון דאנען און אונז געהייסען צוזאמען מיט אייך צו פערלאזען ווענעדיג. הויב אויף דיין אנקער, יוסף הנשיא, און לאמיר אוועקפאהרען פון דאנען... עס איז געקומען די צייט צורופען די יודען מיט די מאכטדאגער צו א מלחמה אויף ווענעדיג און איהרע הערשער!

די לעצטע ווערטער האט ער ארויסגערעדט אזוי שטארק, אז אלע זאלען עס הערען.

— וואס וויל דער משוגענער?—האט לעאנארא א פרעג געטהון.

— האט איהר געהערט די רעד פון יונגענמאן?—האט מארקוס זינגענדיג א פרעג געטהון—ער האט אין זיין צארן ענטדעקט די פלענער, וואס די געטא-איינוואוינער וועבען אין געהיים אויף אונז... מיר וועלען זיין די גרעסטע פערע-טער און מורדים. ווען מיר וועלען נאך דא בלייבען א מינוט... קום אנטאנאוו און אויך דו, לעאנארא, קום שנעלער מיט אונז!...

ער האט אויסגעשטרעקט זיין האנד צו זיין שוועסטער, וועלכע האט גע-קוקט אויף איהם און אויף איהר געליעבטען, נישט וויסענדיג וואס צו טהון. מארקוס האט מיט קראפט זי א שלעפ געטהון צו זיך.

— גלויב זיי נישט, לעאנארא—האט יוסף געשריגען—סיי דיינע ברידער און סיי שמעון זענען פאנאטיקער מיט פערבלענדעטע אויגען; גלויב זיי נישט!

מארקוס האט זי שוין געהאט אוועקגעשלעפט אן א זייט און ווייטער ארויסבאפענדיג זיין שווערד, האט ער א געשריי געטהון:

— ווער עס וועט צוקומען—וועט געטויטעט ווערען!

אומזיסט האט לעאנארא געשריגען, אומזיסט האט יוסף זיך געגעבעט און ארויסגעכאפט זיין שווערד—אין שטוב זענען גלייך ארייך בעוואפענטע סאלדאטען און די ברידער קיוריני מיט זייער פערהלשט'ער שוועסטער ארוים בעגלייט פון שטוב.

אין זיין שטארקער אויפרעגונג האט יוסף געוואלט זיי בעגלייטען און קעמפפען מיט זיי פאר זיין געליבטער. נאר דאנא גראציע האט זיך געווארפען פאר זיינע פיס און איהם א ביסעל בערוהיגט.

מיט א פערבלוטיגטען הארצען, אין דער גרעסטער פערצווייפלונג איז ער צוגעגאנגען צו א שטוהל און מיט פערגלאצטע אויגען א שוואנקענדיגער געקומען אויף אלטען ארום איהם.

— ווי מערקווירדיג איז מיין שיקזאל—האט ער זיך געטראכט—אין דעם מאמענט פון מיין גרעסטען יאוש האט רי [illegible] נאכער פראכט און צויבער און האט מיין הארץ... האב איך אויסגעשטרעקט מיין האנד צו נעהמען [illegible] צויבער איז אוועק [illegible] בין נעבליעבען אליין, איינזאם און פערלאזען [illegible] ווי וועסטו איצט ליידען, ווי פערוועהטאגט איז דיין הארץ אין דעם מאמענט!...

א לאנגע צייט איז ער אזוי געזעסען פערטיעפט אין זיינע געדאנקען.

ענדליך, איז צו איהם צוגעגאנגען שמעון און געזאגט:

— עס איז שוין צייט אוועקצופאהרען... אויף וואס ווארט דען דער יודישער פירשט!

ערשט דא האט ער זיך אויפגעכאפט פון זיינע געדאנקען און מיט זיין גאנצען צארן אויסגעשריען:

— אוועק פון מיר, משוגענער! איך האס דיך, איך האב דיך פיינד און פעראכטע דיך אזוי ווי לעאנארא'ס ברידער! אוועק פון דאנען, דען מיט דיינע ווערטער האסטו ביי מיר צוגערויבט מיין גאנץ גליק און לעבען...

שמעון איז פון איהם נישט אבגעטרעטען און איהם געענטפערט מיט א שמערצליכען געלעכטער:

— וואויל איז דיר און וואויל איז אונזער פאלק, וואס איך האב דיך אבגע-האלטען פון אזא שריט און דיר בעצייטענס אויפגעעפענט די אויגען... דיין האפנונג אויף לעאנארא'ס ליעבע איז געווען א פאלשע... און צי דען וואלסט געקאנט ערפילען נעטריי דיינע הייליגע פליכטען, האבענדיג א קאטוילישע פרוי ביי דער זייט?

— נישט דו דארפסט זארגען פאר מיינע הייליגע פליכטען... נישט דו, וואס וואלסט מיט דיין נארישקייט אונטערגעצונדען די גאנצע וועלט און זיך צוזאמען מיט אלע יודען פערברענט...

— נאר דורך פייער וועלען מיר צו אונזער פרייהייט קומען! און ווען די פלאמען וועלען אונז אויך פערברענען, שאדט עס נישט... זאלען אונזערע שונאים ציטערן פאר אונז און דאן וועלען מיר קומען צו אנ'אייביגען נצחון!...

א ביטערער שמייכעל האט זיך ארויסגעריסען פון יוסף'ס ליפען און ער האט איהם געענטפערט:

— פון דיינע ליפען שפריצט גבורה און מוט, נאר וואו ביסטו געווען, ווען מארקוס קיוריני האט ארויסגענומען זיין שווערד?

— מיט א פאר טעג צוריק האסטו זיך געקאנט איבערצייגען, אז איך בין נישט פון די פחדנים... איך האב מאקי געוואלט אויפהויבען מיין פויסט און איהם ווייזען מיין קראפט. נאר איך האב זיך דערמאהנט, אז איך האב געשוואו-רען פאר אנ'אנדער זאך מקריב צו זיין מיין לעבען און האב זיך בעהערשט...

יוסף האט איהם מיט קיין ווארט נישט געענטפערט. ער איז צוגעגאנגען צום טיש א קוק צו טהון אויף די בריעף פון דער ווענעציאנישער רעגירונג.

(פארזעצונג קומט).

„ספינקס" 2 זשעלאַנאַ 2 ניי רענאָווירט.

SFINKS

נור נאָך זונטאַג ביז מיטוואָך אינקלוזיוו

יעדער וואָס וויל זעהען

גאַנץ ארץ ישראל

און זיינע שעהנסטע נאַטור-געגענדען ווי: מהאָל, בערגער, וועלדער, טייכען א. ז. וו. מיט אַלע פּאַרצייטישע און היינטיגע שטעדט, אויך די קאָלאָניעס

און אַלע יודישע היסטאָרישע ערטער און בנינים,

וועל אויסנוצען די זעלטענע געלעגענהייט און נעהן אין קינעמאַטאָגראַף „ספינקס", זשעלאַנאַ 2, וואו עס ווערט געוויזען צום ערשטען מאָל אין לאָדז, דאָס וואונדערפולע בילד

דאָס לעבען פון די יודען אין פּאַלעסטינאַ

אין 46 אַבטיילונגען מיט 250 סצענען. אָנפאַנג 3 אוהר נאָכמיטאָג.

פּרייז 30 קאָפּ. לאָזשען 50 קאָפּ.

קאָנסטאַנטינער 16 קאַרסאָ קאָנסטאַנטינער 16

אַם זונטאַג נייעס פּייערטאָגס-פּראָגראַם.

5317 גאַנץ לאָדז ברעכט זיך דעם קאָפּ וועגען

נאָביא??

און נאָך 15 ערשטקל. וואַריעטע-אַטראַקציעס,

ענטרעע 60 ק. אָנפאַנג דער פאָרשטעלונג 10 אוהר אָבענדס,

מענאַזשעריע

אויף דער פּעטריקויער 117

אויפ'ן פערלאַנג פון פּובליקום בלייבט די מענאַזשעריע אומאָנרופליך ביז'ן 13-טען אַפּריל ג. ס.

וועלט-סענסאַציע! ס'איז אָנגעקומען א טראַנ-ספּאָרט פון 5 ים-לייבען פון נאָרד-אייז-מעהר. געהט אַלע זעהן די אומבעשרייבליכע שענע ים-בעשעפעניששען.

6291 אַיינגאַנג 25 קאָפּ. קינדער—15 קאָפּ.

3070 Hermann Hirt

הערמאַן הירט

הויך-מעבעל-אייזענבעטאַן

טשענסטאָכאָוו, שקאָלנאַ שטר. 6, טעלעפאָן 624

צוויגענעשעפטע און קעניגסהיטע, לאוראַהיטע און ראַדאָם.

אָננעהמונג פון בוי-אַרבייטען אַלער אַרט אין הויך- און טיעפבוי, בערג-בוי און היטענבעטריעב. בעטאָן- און אייזען-בעטאָן-בויטען, וואַסערבוי, פאַבריקס-בויטען, האַלאַיזאָלירונגען, קעסעל איינמויערונגען, קוימענס.

צו פערמיעטען

פון 1-טען יולי וואָהנונגען, בעשטעהענד אויס 1, 2, 3 און 4 צימער מיט קיכע מיט אַלע בעקוועמליכקייטען, ואַנען-צימערן, ווי אויך איינע גרויסע רעמיזע אויף אַבלאַג אָדער אַנדערעס געברויך. צו ערפאַהרען פאַנאַזשעש-שולץ № 89 ביים ווירט.

5313

צו פערמיעטען

פער זאָפאָרט 2 שעהנע פראָנט צימער, 4 עטאַגע אונד קעללער-וואָהנונגען, גע-אייגנעט אויך פיר פאַבריק, אונד פאָן 1 יולי צו פערמיעטען 3 צימער מיט קיכע אויך איינע שעהנע גראָססע וואָהנונג בעשטעהענד פאָן 5 אָדער 6 צימער מיט קיכע מיט אַלע בעקוועמליכקייטען, ווי אויך איין גראָסער לאַדען מיט וואָהנונג. צו ערפאַהרען ביים ווירטה שרעדניאַ 11.

6 1 139

אַקושעריו-מאַסאַזשיסטין

דיפּלאָמירט פון הייזעדל. מעדי-צין-אַקאַדעמיע אין פעטערסבורג נעמט אָן מאַסאַזש, געבארמען הויט-איינ-שפּריצונגען, ערטיילט ראַטה אונד הילפע געהיימע פּאַלשטענדיגער סעקרעט ברוסט-ענטוויקלונג.

5305 10 1

אנדזשעיאַ 39, וו. 13, פון 12—3.

325 פּיצמאַכעריגס

אויף פערקויפעריגס ווערדען פער זאָפאָרט געזוכט ביי פרעליך, נאָוואָמיעסקאַ № 2.

נעהענדיג כשר'ן אויף די פּעטריקאָווער גאַס איז ביי מיר איבערגע-בליבען אין קעסעל לעפעל און גאָפּלען. אָבצונעהמען נעגען בעלאָהנונג ביי הערש. ליקאָוויטש, פּרזשעיאַזד 68.

5325

CASINO

נור אין קאַסינאָ

2 וועלט-שלאַגער

נור צוויי טעג, זונטאָג און מאָנטאָג

די 3 צייכען אם קרייצוועג

גרויסע דעטעקטיוו-דראַמאַ אין 4 טהיילען. 1) די פערלאָבונג פון לאָרד מיט דער טענצערין; 2) דער פערשוואונדענער האַלדזבאַנד; 3) פרויען-פאַלשקייטן; 4) דעטעקטיוו טרויטמאַן זיעגט.

מאַקס לינדער

(דער לאַכקעניג דער וועלט)

אַלס טאַנגאָ-לעהרער אין בערלין. אוהר קאָמישע סצענע.

פּאַטהע זשורנאַל

מאָדע, ליטעראַטור, קונסט און ספּאָרט

נעוועהנליכע פּרייזע. אָנפאַנג 3 אוהר.

די בעסטע מוזיק פון דער שטאָדט.

טהעאַטער ODEON

נור זונטאָג און מאָנטאָג סענסאַציאָן! גרויסער פּייערטאָגס-פּראָגראַם.

קריעג דעם קריעגע

מאָדערנעס קריעגס-דראַמאַ אין 4 טהיילען, אין הערליכע נאַטור-אויפנאַהמען.

1) די פערלאָבונג. 2) די קריעגס-ערקלערונג. 3) אין שרעקליכער טויט. 4) די אונגליקליכע כלה. גרויסאַרטיגע קריעגס-סצענען! די אַרטילעריע אים געפעכט! קאַוואַלעריע-אַטאַקען! פערניכטונג פון א לופט-שלאָס! פערניכטונג פון א גאַנץ דאָרף דורך א מאָטאָרן-עקספּלאָזיע! געפעכט צווישען אינפאַנטעריע און א לופטשיף-פלאָט! דיעזעס בילד איללוסטרירט גענוי די שרעקען פון א מאָדערנעם פעלדצוג!

לוני האַט זיין פרוי פערלוירען

א פראַכטפאָלע קאָמעדיע.

גאָמאָן-זשורנאַל

די לעצטע נעשעהעניששען.

געוועהנליכע פרייזען. אָנפאַנג אום האַלב 3.

קאָנצערט-זאַל דזיעלנאַ 18.

דינסטאָג, דען 21-טען אַפּריל וועט פאָרקומען

נור איין קאָנצערט

פון דער ציגיינערין

נאַסטיאַ פּאָליאַקאָווא

אויך וועלען אַנטייל נעהמען דער קאָמפּאָזיטאָר מיראָן לעווין און דער פריער קינסטלער י. ד. דאַווידאָוו (באַריטאָן). 4851

בילעטען פריהער צו בעקומען אין מוזיק-האַנדלונג פריעדבערג עק קאָן, פּעטריקויער 90. נעשעפטס-פיהרער: נ. ס. שאַטאָווסקי.

יודישער דראַמאַטישער פעראיין אין פאַביאַניץ און זאַל הענענבאַרד

זונטאָג ב' דחפסח האַלב 9 אָבענד.

עס ווערד אויפגעפיהרט צום 1-טען מאָל די בעריהמטע סענסאַציאָנעלע פּיעסע

„שמשון און דלילה"

ביבליקאָמעדיע אין 3 אַקטען פון סמען לאַנגע, איבערזעצט ו. זילבערצוויג.

איינצעלהייטען אין די אַפישען און פּראָגראַמען.

נאָר 1 גאַסטראָל פון דער יודישער ליטעראַרישער ליבהאָבער-טרופּע

אונטער דער לייטונג, רעזשי און אַנטייל פון

זלמן זילבערצווייג.

צום שלום: צום 1-טען מאָל

„דער פאַרשלאָג"

קאָמעדיע אין 1 אַקט פון א. טשעכאָוו, איבערזעצט י. גאָלדשטיין.

אונגאויפהערליכעס לאַכען!!! פון 1 ביז נאָכט טענץ, פאָסט א. ד. ג.

בילעטען צו בעקומען ביים איינגאַנג.

„סקאַלאַ"-טעאַטער דירעקציאָן יוליוס אַדלער און ה. סיעראַצקי.

צעגעלניאַנאַ 18, טעלעפאָן 15-04.

עס ווערט פאַרבערייטעט

איבעראַשענדעס!

אונערוואַרטעטעס!

סענסאַציאָנעלעס!

וואַרשעווער „מיניאַטור" אין טעאַטער „אורניאַ"

צעגעלניאַנאַ 34, טעלעפאָן 35-23.

פון זונטאָג ערשטקלאַסיגעס פּייערטאָגס-פּראָגראַם.

אָפּערעטע

„פיר פרעמדען דער איינגאַנג פערבאָטען"

זעער פרעהליכער פאַרס.

„קאַצפערעקס שוועסטער" אין א קאָנצערט-קאַבאַרעט-אַבטיילונג.

3 צימער אונד קיכע

מיט בעקוועמליכקייטען פאָם 1-טען יולי צו פערמיעטען, פּאָלודניאָוואַ 30. 316

פון 15 ביז 20 מויזענד רובל

איז אויף 1 היפּאָטעק מיט בילינע ציגזען אַנצוקנעבען. פּאָלודניאָוואַ 20 וואָהנ. 47.

6310

! וויכטיגעס !

אין דער מאַשינען-שמיקערי פון דאַרש ועלינסקאַ-האַסבערג, שרעדניאַ 23, לינקס צווייטען איינגאַנג 2-טער שטאָק וואָהנ. 15 ווערדען לערן-מעדכען ווי אויך מערכען פיר מאַלדיגעס בעהאַלט געזוכט.

6 298

אויסלאַנדס פעסער

אויך פאַטענטען אונד פערמאַליטעטען צו האָכצייטען פּערמיגס אויס שנעל אונד פינקטליך צו מעסיגע פרייזען. פרוי ווינקלער זגיערזשער 40.

316

א קליינער ווייסער פּינטשער

איז פערלוירען געוואָרען, געגען בעלאָהנונג אָבצוברענגען צעגעלניאַנאַ № 70 צו קיסטערמאַן.

31 6456

אויף קאָמס- און שטריינאַרן

אויף 10 מיכלאַנישע 15|4 שטיהל ווערט אַרבייט געזוכט צו פערמאַכטען אָדער בילינ צו פערקויפען. אָפערטען אין די אַדמ. פון „לאָדזער טאָגעבלאַט" אונטער „A. K.".

3 1 6308

? ווער ?

עס וויל בעקומען געלד פאַר

אַלטע ציינער

נעמאַכטע, מעג זיין צובראָכענע, קען זיך ווענדען אין האָטעל צענטראַל № 33, פּעטריקויער 8 № טעלרען פון 10—2 און פון 3—6, נור ביז ראָנט-שטאָגן.

5303 8 1

פאַרטיערען, טיש-דעקען,

לאַמבערקינען פון 1 ר' 50 קאָפּ. אָן בע-קומט מען נור יעצט ביי א. ב. ליט, נאָוואָ-מיעסקאַ 15 וואָהנ. 9 אין הויף.

5288

טהעאַטער „אַזאַ"

1 גלובנאַ 1

עקע גלובנאַ און פּעטריקויער.

פון היינט פרייטאָג גרויסעס נאָך נישט דאַגעוועזענעס סענסאַציאָנעלעס פראָגראַם. ניי! גרויסע סענסאַציאָן!

1-טער טייל:

פעראיין פון די רויטע האַנד

אָדער די פערברעכער-באַנדע

ריהרענדע דראַמאַ אין 4 טהיילען.

5-טער טייל

לאַני אַלס הינעזער

אויסערגעוועהנ-ליך קאָמיש.

אויסערן פראָגראַם:

אַ זעהר לוסטיגער פאַרס

די בלויע מויז...

אַגאַנס! פון דינסטאַג גאַנץ נייעס פראָגראַם, אונטער אַנדערען גרויסע טראַגעדיע אין 4 טהיילען

די רויבער. ! נאַט פינקערטאָן 3-טע סעריע

טעאטער „סקאלא"
צעגעלניאנא 18, טעלעפאן 15-04.
דירעקציע: י. אדלער, ה. סטראמ...

נייעס!
זאנטאג דעם 2-טען טאג יום-טוב, ביי טאג 3 א זייגער צו ביליגע פרייזען פון 20 קאפ ביז 1 רובל, אבענדס האלב 9 צום 2-טען מאל ביי געוועהנליכע פרייזע; מאנטאג, נאכמיטאג 3 א זייגער ביי ביליגע פרייזע, אבענדס האלב 9 צו געוועהנליכע פרייזע ווערט געשפּילט ווערען צום 1-טען מאל אין לאדז די בערימטעסטע דעקאנס-פיעסע אין 3 אקטען

גאלד, ליעבע און שאנדע

וועלכע איז געשפּילט געווארען אין אמעריקא א גאנצען סעזאן נאך דער רייהע ביי פולגעפּאקטע הייזער.
אין דער פיעסע נעהמט אנטייל די בעליעבטע שוישפּילערין ז. גאלדשטיין און דאס גאנצע פערסאנאל.
בילעטען אין דער קאסע פון סקאלא-טהעאטער פון 11—2 און פון 5—8 און אין די טעג פון די פארשטעלונגען א גאנצען טאג פון 11 פריה.

דירידזשער ח' ווינאקור,
געשעפטס-פיהרער ס. ל. קופּערינאוו.

האב קיין פּאראיבעל!!!
ווען דו האסט אין שטוב קיין ביבעל
טא שווייג און האלט איין דיין צונג
און האב ניט קיין פאראיבעל
ווען מען רופט דיך „גראבער יונג".
מאריס ראזענפעלד.

נור פיר 1 רובל מאנאטליך

קען זיך יעדער ביי אונז די שענסטע העבּרעאישע און יודישע ביבליאטהעק פערשאפען די נייעסטע ווערקע אין פּראכט-אויסגאבען, עלעגאנט געבונדען ווי אויך נאהמהאפטע פון אמעריקאנער אויסגאבען טאלסטאי, עמיל זאלא, טשעכאוו, איבסען, פרוס אונד נאך פערשידענע זעהר אינטערעסאנטע ווערקע
ליפערט די
ביכער-אגענטור „ליטעראטור"
לאדז, אלגינסקא 11, וואהנ. 21
קאטאלאגען און פּראספּעקטען אויף וואונש גראטיס. 5455

באנדוועבשטוהלען

און הילפסמאשינען צו באנדוועבעריי
ביליג צו פערקויפען
עקציענגעזעלשאפט ס. טשאמאנסקי,
לאדז, פּרושעיאד 6.
5452 3-1

איהר האט זיך ווען פאָרגעשטעלט? אז פאר אזא ביליגען פרייז פון 12 פאטאגראפישע קארטען פאר איין רובל, אין קינסטלערישער אויספיהרונג, שענע דעקאראציעס און פערשידענע קליידער וואלט איהר בעקומען אויף שרעדניא נומער אכט? איהר מעגט זיך פערגינען דעם פערגעניגען און א גאנצן פסח פון 10 פריה ביז 10 אין אוועגד ארייגקומען אין דעם דאזיגען ביליגען פאטאגראפישען אנשטאלט, און בעשטעלען א טוץ פאטאגראפיעס. איהר וועט זיך איבערצייגען, אז מיר זאגען אמת.
מיר ווינשען אייך א כשר'ען און פרעהליכען יו"ט, און מיר האפען זיך אום יו"ט צו זעהען. פערגעסט ניט דעם אדרעס: שרעדניא 8.

Wiśniowa Góra
Pensjonat Krakowskiej 5312
מהייל מיט דעם ג' פובליקום, דאס מיין פענסיאנאט נאך גענצליכער רעמאנטירונג אונד פערבעסערטע איינריכטונג, ווירד אם 26-טען אפריל ערעפנעט, צו ערפאהרען אויף דעם ארט **Wila Krakowskiego**

קאלישער שטיקערייען

און שפּיצען אלע סארטען בעסטע און מאדערנסטע קוואליטעטען, בעקומט מען אויף הורט און איינצעל שפּאט ביליג צו פאבריקס-פרייזען אין לאדז.
וואלטשאנסקא 43, וואהנ. 39.

54 | ביליגער ווי איבעראל | 54

I. Futerman, Lodz
№ 54 Petrikauer-Str. Telefon 24-50. № 54

עמפּפעהלט דען געעהרטען פובליקום צו די בעפאר-שטעהענדע פייערטאגע איין זעהר רייכען אויסוואהל 5192
פון פערשידענע:
דיוואנעס, לויפער, טיש עט בעטדעקען, פּאָרטיערען, מעבעל-שטאפען. — אלעס אין: זיידע, פּליוש, האלב-, דינאלעאום, צעראטע, יוטא און קאקאס.
גארדינען, קאנטאניערן, שטארען, האלב-שטאָרען און טיולדעקען. — אינלענדישע ווי אויך שווייצארישע פאבריקאציאן.
הויפּט-פערקויף פון פּליוש-דעקען דער פירמא
טעאדאר פינסטער
גרויסעס לאגער פון ראלעטען און מעססינג-שטאנגען, זעהר ליכע מאטעריאלען פיר טאפעציערער און זאטלער.
פערקויף ענגראָ עט דעטייל צו געוויסטע פאבריקס-פרייזען.
י. פוטערמאן, לאדז,
פּעטריקויער 54, טעלעפאן 24-50.
54 | נעדענקט די אדרעס און דעם נומער פון הויז. | 54

אדרעסירט ריכטיג ...עראנדרעלונג — ...וואס אונז... (side text)

אויסלאנדס-פעסער
ווידם, וויזע, פאטענט, געריכטליכע און האכצייטס-פארמאליטעטען בעזארגט שנעל אונד פינקטליך. א. מאנעלי לאדז,
פעטריקויער שטר. 16.
331 3 1

אונטערריכט

אין דער רוסישער, פּאלנישער און דייטשער שפּראכען ווי אויך אין ארית-מעטיק ערטיילט א יונגעס פרייליין מיט לאנגיעהריגער פראקסיס. אדרעסע: אגראדאווא 9 ביי מארקאוויטש.

מעבעל
פון א שלאפצימער דעמבאווע, און סאלאן צו פערקויפען, קאנסטאנטינער 26 ביי קראווייראנד.
78 1108

Gegen Gicht, Rheuma, Ischias
Bad Salzschlirf bei Fulda
Hotel Bellevue
streng כשר
sehr gute Verpflegung—mässige Preise. 5359
Frau Sophie Strausser.

צו פערמיטהען פער זאפארט פערשידענע לאדענס אים הויפע נאוואמעיסקא שטר. № 2, אויך וואהנונגען מיט אלער בעקוועמליכקייט. צו ערפאהרען ביי ה' עקסענבערג.
5159

אבענד		קאנצערט

„מלביש ערומים"

דען צווייטען טאג פסח — זונטאג

א יונגע ווירד געברויכט אין געשעפט פון קעצענבויגען, זיעלאנא 8.
374

Brillant-Ohringe
zu verkaufen für 120 R. Zawadzka str. 29, Wohn. 3. 3 1 307

א לאדען פון זאפארט זעהר א פריזיער-לאדען פון 1-טען יולי צו פערמיטען. וואלטשאנסקא 21 ביים ווירט.
335 3 2

דער גראנדיעזע קאנצערט-אבענד מיט אויסערגעוועהנליכען און איינהאלטס-רייכען פּראגראם צום גונסטען פון „מלביש ערומים" ווירד פארקומען זונטאג דען צווייטען טאג פסח אבענדס אום 9 אוהר אין גרויסען ענגלישען זאאל פּאסאזש שולץ 2, איינצעלהייטען אין פראגראם. ספעציעל איינגעלאדענער באלעטמייסטער פיר טענץ.

28 פיעטרקאווער 28
וויכטיג פיר דאמען
פון אלט נעגעצליך ניי.
לאזט אייך ניט נארען דען נאר ביי מיר קענען מיינע געעהרטע קונדשאפט צופריע-דען זיין פון די היטע פאסאנירען שטרוי אזור מאַקאל היטע נאך די נייעסטע לעצטע מאדערנסטע פאסאנען שנעל און פינקטליך ווי נייע אויסגעפערטיגט אויך נייע היטע איטער אויף לאגער פערגעסט נישט מיינע אדרעסע פעטריקויער שטר. 28 אין הויף.
5136

7-קלאסיגע מעדכען-לעהר-אנשטאלט

I-טען ראנגעס מיט פאלעם קורסוס דער רעגירונגס-גימנאזיען
ספעציעלע אנפאנגס-שולע פיר אנאל-פאבעטינען אונד
פרעבעל-שולע
פון יאשונסקא-זעליגמאן
(אבזאלווענטין דער העהערען פרויען-קורסען אין סט.-פעטערבורג).
אין איינענעם ספעציעל דאפיר ערבויטען לאקאל נאך דער נייעסטע פאדערונגען דער טעכניק און שול-היגיענע אויף דער
אלגינסקא-שטר. 7
אויסער פראגראם דער קראנס-גימנאזיען ווירד העברעאישע און יודישע ליטעראטור אויך די דאפעלטע בוכפיהרונג אונד האנדעלס-קארעספאנדענץ געלערנט.
די פריפונגען פיר נייע שילערינען בעגינען אם 20 מאי (2 יוני). אנמעלדונגען פירס קומענ-דען שוהל-יאהר ווערדען טעגליך פון 4 ביז 7 ענטגעגענגענאמען.
5450 3 1

קנאבען-שולע פון יצחק גאלדבערג
(צעגעלניאנא 59).

די בעדייטענדע שנוים, וועלכע זענען די טעג איינגעפיהרט געווארען אין מיין שולע, מיט דער ערלויבניש פון'ם קוראטאר פון ווארשעווער לעהר-בעצירק, געבען מיר די מעגליכקייט די לאדזער עלטערען צו פעריכערן, אז מיין שולע, וועלכע האט אין איהר 22-יעהריגער עקזיסטענץ פערדינט נערעכענט צו ווערען פאר די בעסטע אין לאדז, עכ"פ בנוגע די יודישע למודים,—וועט פון איצט אן, ביי דער נייער ענרערונג, אויסנוצן אנווענדען די גרעסטע מיה און ענערגיע אום צו דערגרייכען דעם געוואונשטען ערפאלג אין אלע שול-למודים, אהן א אויסנאהם. דען אויסער דער העבּרעאישער שפּראך און די אנדערע יודישע למודים וועלען אויך די אלגעמיינע געגענשטענדע, מיט בעשטעטיגונג פון זיין עקסילענץ דעם שול-דירעקטאר, לויט א פיעל ברייטערען פּראגראם ווי פריהער געלערנט ווערען.
איך בין נישט מכביד צו זיין אויף הי עלטערן. וועלכע זענען נישט ביכולת איינצוצאהלען שול-געלד פאר א פיערטעל יאהר פאראויס האב איך בעשלאסען, ביז צום אנפאנג פונ'ם קומענדיגען שול-יאהר אנצונעהמען שילער אויף'ן מאנאט.
אנמעלדונגען פון נייע שילער ווערען אנגענומען טעגליך אין דער שול קאנצעלאריע פון 9 ביז 11 אוהר פארמיטאג און פון 6 ביז 8 אוהר אבענדס.
53

מיט דער ערלויבניס פון דער רעגירונג בעשטעטיגטע צו-שניידער עט נעה-שולע (Szkoła kroju)
פון ס. קרינסקא, ווסכאדניא № 69
וועלכע עקזיסטירט פון יאהר 1840 און איז בעקאנט מיט די גרעסטע גאלדענע אויסצייכנונגס-מעדאלען (Grand Prix) מעלדעט דעם געעהרטען לאדזער פובליקום: אזוי ווי נאך יום-טוב בעגינט דער נייער קורס קענען זיך מעלדען נייע שילערינען צום איינשרייבען טעגליך פון 1—10 און פון 6—3 נאכמיטאג. די וועלכע ביי מיר ענדיגען בעקומען א פריוואט-דיפלאם אונד נאך וואונש א צייכענונג וואס גיבט וואהנרעכט אין גאנץ רוסלאנד און גיבט אויך דאס רעכט צו זיין לעהרערינס אין שולען פון האנד-ארבייט. אלעס ווירד אונטער מיין פערזענליכע לייטונג געפיהרט לויט מיין אייגענע ערפונדענע מעטהאדע אונד גיבט די מעגליכקייט אים קירצעסטען צייט פאלשטענדיג גרינדליך דעם פאך צו ערלערנען.
S. Krynska, Wschobnia 69. מיט אכטונג 5444

היינט ערשיינט פון דרוק דער ערשטער נומער פון די

„ערשטע יודישע ספּארט-צייטונג"

א אילוסטרירטער חודש-זשורנאל געווידמעט די פיזישע רענעסאנס-בעוועגונג ביי יודען.
פרייז אין איינצעל-פערקויף 15 קאפ. א נומער. צו בעקומען ביי אלע צייטונגס-פערקויפער אויך אין די אדמיניסטראציע פון דער צייטונג שרעדניא 46/48. אין ווארשע, צו בעקומען ביי אונזער אגענט ה' ד. לאנדא, נאלעווקי 41.
אדרעס פון רעדאקציע און אדמיניסטראציע
Первая Еврейская Спортивная газета, Лодзь, Средняя 46/48.

וויכטיג פיר דאמען!
נור פיר
75
קאפ.
מאכען וויר די עלעגאנטעסטע
היטע
נאך די לעצטע פאריזער מאדע ווי אויך די עלטעסטע היטע איבערארבייטען ווי אויף גענצליך ניי. גרויסער אויסוואהל פון פערטיגע נייע היטע אין צודאטען
דאמען-היטע-אטעליער
„CHARMAN"
זאכאדניא 34, וו. 1.

...ערשטע...לאדזער... (side text)

בערלין
אריענט האטעל
שיפבויערדאם 6 אם באהנהאף
פרידריכשטראסע
ערשטקלאסיגעס רעסטאראן כשר
5140

פערלאנגט ביי אלע צייטונגס-פערקויפער

„אונזער יום-טוב"

א ליטערארישע זאמלונג, ביי דער בעטייליגונג די אנגעזעהענסטע ליטע-ראריש קרעפטען. אין „אונזער יום-טוב" געפינט זיך אויסער זיין רייכען ליטערארישען מאטעריאל אויך א גרויסע הומאריסטיש-סאטירישע אבטהיילונג מיט'ן נאמען „זאלצוואסער"
אין „זאלצוואסער" האט א חברה נעזאלצענע הומאריסטען בעפעפערט און בעזאלצען די לאדזער כלל-טוער און געזעלשאפטליכע אנשטאלטען.
מיט בעשטעלונגען זיך צו ווענדען צו ג. אייזנער, קאנסטאנטינער 3.

אט דאס איז

די שטאנדהאפטיגסטע אונד דויערהאפטיגסטע צוזאמענלעג-בעטען מיינער איינענער אויסארבייטונג, מאסיוו, נישט קיין מאנדעט-ארבייט, מאטראצאווע, געבעטע אויך אויס וואלדהאר, אונד אהנע מאטראץ אויף בעסטען קוואליטעט ליינוואנד, אין זאממער-שטוהלע פיר דאטשניקעס.
פערקויף אנגרא און דעטייל. צו מעסיגע פרייזע.
מ. סעמיאטיצקי, צעגעלניאנא 47. 5294

פון „אוזדראווסקא".
קורמיט ווירד בעקאנט געמאכט, דאס די אונטערזוכונג דער קראנקען צום 1-טען זאמער-סעזאן שטאטפינדען ווירד:
מאנטאג דען 13 אפריל א' דחוה"מ די נומערן פון 1 ביז 30 1-טער און 2 קלאסע.
דינסטאג דען 14 אפריל ב' דחוה"מ די נומערן פון 30 ביז 60 1-טער און 2 קלאסע.
מיטוואך דען 15 אפריל ג' דחוה"מ אלע וייטערע נומערן פון ביידען קלאסען.
די קראנקען זאלען קומען נאך די קאנצעלאריע פון „בקור חולים" אין די בעשטימטע טאגע אום 6 אוהר נאכמיטאגס.
5296 רעקלאמאציאנען פון פערשפעטיגטע ווערדען ניכט אנגענאמען

פיר פעראיינען אונד אינסטיטוציאנען

פיר אלער ארט פעראיינען אונד אינסטיטוציאנען ארבייטע אויס סטאטוטען, פיהרע דורך אלע נעהטיגע פארמאליטעטען ביים גרינדונג פון פעראיינען אונד אלער ארט אינסטיטוציאנען. איך נעהם איבער איינצופיה-רען ביכער פיר פעראיינען לויט די פארשריפטען פון דער רעגירונג.
שפרעכשטונדען פון 3 ביז 4. י. קופערמאן, זאוואדזקא 25.

איינע געלעגענהייט פיר שניידער

צוויי וועכענטליכער קורס פון הערען צושניידער פאנגט אן באלד נאך די פייערטאגע פיר אונפעמיטעלטע שניידער, נור 10 רובל צאהלט מאן אין 2 ראטען. איין שניידער-געהילף צאהלט 1 רובל 80 ק.
בעמערקונג: ווער עס וועט קומען נאך דער צייט וועט נישט אנגענומען ווערען.
צושניידע שולע, ווידזעווסקא 90.
311

דאנקזאגונג.
דעם הערן בינעם פריידענרייך פאר זיין שפענדע 25 רובל, ווי אויך הערן יודל בערנצווייג פאר געשפענדעטע 10 רובל פאר אונזער פעראיין, דריקט אויס דעם הערצליכסטען דאנק.
דער קאמאשענמאכער-מייסטער-פעראיין.
333

פאלודניאווא 15. זאל פאלודניאווא 15.
איזראעל-זאלצמאן
זונטאג דעם 2-טען טעג פסח, גרויסער
פאלקסטימליכער-אבענד
פערבונדען מיט א רייך ליטערארישע און פערוויילונגס-פראגראם.
ארגינעלע טענץ אויסגעפיהרט דורך די נעבר. שטארק.
327 בעמערקונג: זביאראָווע ווערט נישט צוגעלאזען!!

בעקאנטמאכונג.
זונטאג ד. 2-טען טאג פסח 5 א זייגער נאכמיטאג וועט אין ווינער' זאל (ווסכאדניא 18) פארקומען א אויסערגעוועהנליכע
אלגעמיינע פערזאמלונג
פון בעקער און קאנדיטאר-ארבייטער-פעראיין
וואו ס'וועט בעטראכט ווערען איניגע וויכטיגע פעראיינס-פראגען.
ס'ווערט געבעטען אלע מיטגליעדער פינקטליך צו קומען.
בעמערקונג. אהנע-איינלאדונגס-קארטען וועט נישט צוגעלאזען ווערען, מיטגליע-דער וואס האבען נישט ערהאלטען די איינלאדונגס-קארטען קען זיי בעקומען ביי'ם איינגאנג אין זאל.
309

וויכטיג פיר שטיקער!
דזערגאניע און אזשור
די שענסטע און בעסטע סיסטעם איז צו בעקומען ביי
א. מ. קלינער דזעלנא 20 וו. 26.
בעמערקונג: לערן-מעדלעך צו שטיקערייט ווירדען געברויכט.
5300 4 1

פריילינס און מענער—לויזט!
עס ווירד געברויכט מעהרערע געהטאריגס ווי אויך יונגע לייט צו אזשור-ארבייט און דזשערגאניע און צום אויסשניידען צאקען, אויך איין טילטינגעס פריילין אלס צו-שניידערין. נעגען גוטע בעלאהנונג אין דער וועש-פאבריק פון
א. טאוב און ה. שענקאלאווסקי
שרעדניא 23, וואהנ. 40.
5304 4 1

א. קארטמאווסקי
לאדז, קאנסטאנטינער 5,
איינגאנג דורכ'ן לאדען „אויגעניא"
ספעציאליסט פיר אויסשניידען היענער-אויגען (אטשיסקעס) און איינגעוואק-סענע נעגעל. שטרענג אנטיסעפטישע און שמערצלאזע בעהאנדלונג. פוס-פלעגע מאסאזש. ברילאנט-מאניקור און רעדיקיר. אויף וואונש בעהאנדלונג אים הויזע און אויסער דעם הויזע. פיר דאמען בעזאנדערעס ווארטע צימער.

בעקאנטמאכונג.
מיטוואך ג' דחוה"מ דען 15/3 אים 7 אוהר אבענד ווירד פארקומען
די יעהרליכע גענעראל-פערזאמלונג
דעם פעראיינס „גמילת חסדים" אין פעראיינס-לאקאל שרעדניא 1.
די אלע מיטגליעדער ווערדען העפליכסט ערזוכט פינקטליך צו ערשיינען.
קיינע איינלאדונגס קארטען ווערדען נישט געשיקט.
טאגעס ארדנונג: 1) ערעפנונג דער פערזאמלונג; 2) וואהל איינען פארזיצענדען דער גענעראל-פערזאמלונג; 3) פארלעזען דען פראטאקאל דער רעוויזיאן קאמיסיאן; 4) בעשטעטיגען דעם בודזעט פון 1913 אונד בעשטימען דעם בודזעט פיר 1914; 5) ענטפערנג דער פערוואלטונג אונד דער מיטגליעדער; 6) וואהל איינער פערוואל-טונג קאנדידאטען אונד רעוויזיאן קאמיסיאן.
5454
בעמערקונג: די פערוואלטונג איסט גילטיג ביי יעדע צאהל מיטגליעדער.

FUCHS צאהן-ארצט
Lodz, Benedykta 2, (הויז ה' ראזענבלאט)
נעוועזענער הויפט-אסיסטענט ביים הויף-צאהן-ארצט Engel אין בערלין, טעלעפאן 35-80
נאך 10 יעהריגער פראקסיס אין אויסלאנד (דייטשלאנד ענגלאנד אמעריקא) האט זיך היער בעזעצט. שמערצלאזע צאהנבעהאנדלונג דורך ספעציעלע מעטהאדען און אפאראטען. צאהנציהען דורך נאז-אפאראט געגען אהנע שמערצען. קינסטליכע פלאמבען אויס גאלד און פארצעלאן. קינסטליכע צייהן מיט און אהנע גומען אויס גאלד אונ פאר צעלאן. נאטירליכע פארצעלאן-קראנען און פארצעלאן-בריקען (גאנצע רייהען צייהן). רעגולירט קרומגעוואקסענע צייהן אז פער-ריקטע קיעפער (wysunięte szczęki) דורך ספעציעלע ריגעלאפאראטען. בעהאנדלט פערפוילטע צאהן- און מונד-קראנקהייטען דורך ספעציעלע ליכטמעטאדען. היילט קיעפערבריכע (...) און אנדערע שמערצען. מאכט גאנץ פערלוירענע ... (קינסטליכע גומען, אוירען ...).
ליפען א. ד. ג.

יציאת מצרים-פסח-דער סדר-די הגדה.

קולטור-היסטאָרישע איבערזיכט וועגען אונזער נאציאָנאלען יום-טוב און זיינע מנהגים.

לויט פערשיעדענע קוועלען בעארבייט פון י. אונער.

יציאת-מצרים.

לויט דער נייעסטער היסטאָרישער פארשונג.

יציאת מצרים איז דאס גרעסטע און וויכטיגסטע געשעהעניש אין היסטאָרישען לעבען פון יודישען פאָלק. מיט דעם דאָזיגען פאקט הויבט זיך ערשט אָן איגענטליך די געשיכטע פון יודען; דאס איז דער אנהויב, פון א תקופה, ווען יודען טרעטען ארויס אויף דער היסטאָרישער ארענא אלס זעלבשטענדיגע פאָלק, אלס נאציאָנאַלער קבוץ, אלס נאציאָן אין אן איינענעם לאנד, וועלכע הויבט אן צו שפּיעלען א פּאָליטישע ראָליע צווישען די אנדערע פעלקער. פריהער זענען נאר געווען פערשיעדענע יודישע שבטים, וואס פלעגען ארומוואנדערן פון איין אָרט צום אנדערן, ביז זיי זענען אריינגעקומען קיין מצרים, וואו זיי זיינען געוואָרען „קנעכט ביי פרעה'ן“. ערשט נאך זייער ארויסגעהן פון עגיפּטען (מצרים) הויבען זיי אָן צו ווערען א פאָלק אין היסטאָרישען זין. דערפאר איז אויך אונזער פסח ניט נאר א ערינערונג, א זכר ליציאת מצרים, ניט נאר דער יום-טוב פון אונזער בעפרייאונג, נאר אויך א יום-טוב פון אונזער נאציאָנאלען געבוירען ווערען.

די געשיכטע פון יציאת-מצרים ווערט אונז מיט א וואונדערבארער איינפאכקייט דערצעהלט אין דער תורה. פערשטעהט זיך, אז די תורה האט נאר איבערגעגעבען די וויכטיגסטע מאמענטען, די נסים פון יציאת-מצרים, און האט זיך ניט אריינגעלאזט אין דער שילדערונג פון פרטים. דערפאר אבער האט די תורה אנגעגעבען זעהר אויספיהרליך אלע מצות און דינים, וואס האבען א שייכות צום „חג המצות“, און דערפון איז צו זעהען, אויף וויפיעל וויכטיג מען האט געהאלטען דאס געשעהעניש אין דער ביבלישער צייט. אויך אונזערע חכמים האבען געהאלטען יציאת-מצרים פאר'ן וויכטיגסטען מאמענט אין דער יודישער געשיכטע און האבען דעריבער אויך איינגעפיהרט א גאנץ קאפּיטעל פון דער תורה, וואו עס ווערט דערצעהלט וועגען דעם, אין די טעגליכע תפלות, אין דאוונען. כאראקטעריסטיש זענען די סבות, וואס ווערען אנגעגעבען פון די בעלי-התלמוד, פאר וואס די יודען זענען אויסגעלייזט געוואָרען פון מצרים. אין מדרש תהילים ווערט דערצעהלט, אז צוליעב פיער טעמים זענען די יודען ארויסגעפיהרט געוואָרען פון עגיפּטען: דערפאר וואס זיי האבען אבגעהיט זייערע נאציאָנאלע נעמען, זייער פאָלקס-שפּראך, די ריינקייט פון פאמיליען-לעבען און מילה. אין אבריתא ווערט געזאגט: „אפילו אין משיח'ס צייטען וועט מען אויך דערצעהלען וועגען יציאת-מצרים“. אין אנ'אנדער אָרט ווידער געפינען מיר פאלגענדעס: „חאָטש ירמיה הנביא האט געזאגט, אז אין דער צוקונפט וועט דאס פאָלק ניט דערצעהלען וועגען יציאת-מצרים, נאר וועגען דער בעפרייאונג פון אנדערע פעלקער און וועגען דער אויסלייזונג פון אנדערע גלות-לענדער, פונדעסטוועגען וועט דאס דאָזיגע ערשטע נאציאָנאלע געשעהעניש קיינמאל ניט פערגעסען ווערען ביים פאָלק“ (מכילתא בא).

אין די עלטעסטע צייטען און בעזונדערס אין אונזער צייט, אין 19-טען יאהרהונדערט, בעת מען האט געמאכט גרויסע ארכעאָלאָגישע ענטדעקונגען און אויסגראבונגען אין עגיפּטען, האבען פערשיעדענע געלעהרטע און פארשער געוואלט איננאנצען אָפּלייקענען דעם פאקט, אז יודען זענען ווען עס איז געווען אין מצרים. זיי האבען זיך געשטיצט דערויף, וואס אויף די אויפשריפטען, וועלכע מען האט ענטדעקט אין די קברים פון די עגיפּטישע מלכים, און אויף די טאָוולען, וואס מען האט געפונען אין די פּיראמידען און אין אנדערע חורבות פון אלטע עגיפּטישע בנינים, ווערט קיין איינמאל ניט דערמאהנט דער נאמען „יוד“ און בכלל איז דארט קיין רמז ניטא אויף אזא געשעהעניש, וואס זאל זיין עהנליך אויף יציאת-מצרים. שפּעטער האט זיך אבער ארויסגעוויזען, אז די אלע השערות און סברות האבען קיין שום יסוד ניט אונטער זיך, ווארום פון שטיקלאך טאָוולען און ברעקלאך אויפשריפטען קען מען נאך ניט צונויפשטעלען קיין צוזאמענהאנג פון א גאנצער היסטאָרישער עפּאָכע. דער בערהימטער עגיפּטאָלאָג שטאַרדע האט דעריבער זעהר ריכטיג בעמערקט, אז דעם אמת וועגען יציאת-מצרים וועלען מיר זיך ערשט דערוויסען, ווען „די שטיינער פון עגיפּטען וועלען אנהויבען צו ריידען“. און ווירקליך האט זיך נאכדעם ארויסגעשטעלט, בעת מען האט ביי די ווייטערדיגע אויסגראבונגען ענטדעקט נייע אויפשריפטען אויף טאָוולען און „פּאַפּירוסען“, אז די מעשה וועגען יציאת-מצרים, ווי זי ווערט דערצעהלט אין דער ביבעל, איז נאר אָהן א ספק א אמת'ער היסטאָרישער פאקט.

די מעשה פון יציאת-מצרים האט שוין צוגעצויגען די אויפמערקזאמקייט און דעם אינטערעס פון פערשיעדענע שריפטשטעלער און געלעהרטע אין די אוראלטע צייטען. די עלטעסטע היסטאָריקער, וועלכע זענען דאס רוב דורכגעדרונגען מיט שנאה צו יודען, האבען אבער געמאכט פון יציאת-מצרים א מין גירוש פון מצורעים, ד. ה. אז פרעה האט ארויסגעטריבען די „קרעציגע און אומריינע“ פון זיין לאנד. ווי בע-

רעמסס II.
„פרעה“ וואס האט געלעבט אין משה'ס צייטען. לויט א פאָטאָגראפישער אויפנאהמע פון דער מומיע, וואס מען האט געפונען אין א יאהר 1881 אין תל-אל-עמרנה.

וואוסט, האט נאך מיט 100 יאהר צוריק דער בעוואוסטער דייטשער דיכטער פרידריך שילער ארויסגעזאגט דיזועלבינע מיינונג.

העקאטעאוס פון אבדערא, וואס האט געלעבט אין אלכסנדר מוקדון'ס צייטען, האט פארגעשטעלט דאס דאָזיגע היסטאָרישע געשעהעניש אויף אזא אופן: „אונטער דער ממשלה פון די עגיפּטער האבען געלעבט א סך פרעמדע פעלקער, וועלכע האבען געהאט א גאנץ אנדערע אמונה און געדינט אנדערע געטער. א שרעקליכע מגפה, וואס איז דעמאלט אויסגעבראָכען אין לאנד מצרים, האט מען געהאלטען פאר א שטראף, וואס די עגיפּטישע געטער האבען אנגעשיקט אויפ'ן לאנד דערפאר, וואס די עגיפּטער זענען אבגעפאלען פון זיי. די עגיפּטער האבען דעריבער ארויסגעטריבען די פרעמדע; א טייל פון די לעצטע איז אונטער משה'ס פיהרונג אוועק קיין יהודה און האט דארט געגרינדעט די שטאדט ירושלים“. אין דער דאָזיגער ערצעהלונג געפינט זיך שוין א רמז אויף דער צעהנטער מכה, אויף די „מכות בכורות“, וועגען וועלכער די ביבעל דערצעהלט.

מאנעטהאן, דער עגיפּטישער היסטאָריקער און פריעסטער, וועלכער האט געלעבט אנ'ערך 800 יאהר פאר קריסטוס'ן, ד. ה. מיט 2200 יאהר צוריק, האט פארגעשטעלט די מעשה פון יציאת-מצרים אויף אנ'אנדער אופן. יוסף פלאוויוס גיט איבער אין זיין ווערק „געגען אפּיון“ מאנעטהאן'ס ערצעהלונג אזוי: דער עגיפּטישער קעניג אמענאָפיס האט געוואלט פערדינען געגאד ביי די געטער דורך עפּעס א בעזונדערן אויפטהו. מען האט איהם אנ'עצה געגעבען, אז ער זאל ארויסטרייבען פון זיין לאנד אלע „מצורעים און אומריינע“ מענשען. אמענאָפיס האט צונויפגעזאמעלט 80,000 „אומריינע“ און האט זיי ארויסגעשיקט אין די שטיין-גרובען, וואס געפינען זיך צווישען טייך ניִלוס און דעם ים-סוף, און דארט האבען זיי געמוזט ארבייטען זעהר שווער. נאכדעם האט זיי „פרעה“ ערלויבט צו בעזעצען זיך אין דער שטאדט „אוואריס“. דא האבען זיי געמאכט איבער זיך פאר א ראש איינעם א פריעסטער אוסרסיף, וועלכער האט זיך נאכדעם א נאמען געגעבען משה. אוסרסיף האט זיי פערבאָטען צו דינען עגיפּטישע געטער, האט ארויסגעגעבען פאר זיי געזעצען און זיי פערווערט צו מישען זיך מיט די עגיפּטער. שפּעטער האט ער גענומען בעפעסטיגען די שטאדט „אוואריס“ און ארויסגערופען אמענאָפיס'ען אויף א מלחמה. צו דעם צוועק האט אוסרסיף געשלאָסען אנ'אבמאך מיט די „היקסאס“, וועלכע האבען איהם ארויסגעשיקט צו הילף 200 טויזענד מאן. אוסרסיף האט איינגענומען דאס לאנד און האט געהערשט איבער עגיפּטען 13 יאהר. שפּעטער האט אמענאָפיס איהם מנצח געווען און האט ארויסגעטריבען די „מצורעים“ פון עגיפּטען“.

פלאוויוס ווייזט אן, אז אונטער'ן וואָרט „מצורעים“ האט מאנעטהאן פערשטאנען די יודען, אבער באמת'ן זעהט מען, אז דא איז עפּיס א צומישעניש פון די אלע לעגענדעס, וואס האבען א שייכות צו יציאת-מצרים. נאך מעהר שנאה צו יודען ווי מאנעטהאן ווייזען ארויס די היסטאָרישע שריפטשטעלער ליזימאכוס פון אלעקסאנדריא, פּטאָלאָמעאוס מענדעזיוס, דיאָדאָר פון סיציליען און אנדערע, וועלכע דערצעהלען די איינענע מעשה אויף אנ'אנדער שטייגער און אלע רעדען זיי וועגען „מצורעים און אומריינע“. שפּעטער האבען איינינע געלעהרטע געפּרובט אויפצווייזען, אז אונטער'ן וואָרט „מצורעים און אומריינע“ האט מען ניט פערשטאנען טאקי באמת „קראנקע“, נאר דערמיט פלעגט מען בעצייכענען אין עגיפּטען אלע פרעמדע, ניט קיין עגיפּטער.

פאקטיש ווייסט מען, אז כמעט די אלע שריפטשטעלער האבען ניט געקענט די ערצעהלונג פון דער ביבעל וועגען יציאת-מצרים, און דערפון איז אויך צו זעהן, אז יציאת-מצרים איז א היסטאָרישער פאקט, וואס איז געשעהן פאר די אויגען פון דער גאנצער וועלט און האט ארויסגערופען די פערוואונדערונג ביי אלע פעלקער, אזוי אז יעדעס פאָלק האט אויף אנ'אנדער שטייגער געפּרובט ערקלערען און היסטאָריש שילדערן דאס דאָזיגע געשעהעניש.

צווישען די געלעהרטע פון אונזער צייט הערשען צוויי מיינונגען. איינינע זאגען, אז מצרים וואס ווערט דערמאהנט אין דער ביבעל איז עגיפּטען, און אנדערע ווילען האבען, אז דאס איז די געגענד „מוצרי“ אָדער „מוזר“ אין צפון-אראביען; די לעצטע מיינונג האט זיך אבער ארויסגעשטעלט פאר ניט-ריכטיג. אויך איז נאך ניט בעוויזען געוואָרען, ווי פיעלע ערקלערען, אז דאס סעמיטישע פאָלק „היקסאס“ („רויבער פון דער מדבר“), וועלכע האבען איינגענומען עגיפּטען מיט 1800 יאהר צוריק פאר אונזער צייטרעכנונג, ד. ה. מיט 3700 יאהר צוריק און האבען דארט געהערשט 200 יאהר, — אז די „היקסאס“ זענען געווען יודען; ס'איז אבער גאר קיין ספק ניט, אז די „היקסאס“ האבען געהאט א נאהענטע שייכות צו יודען.

וועגען דער פראגע, וועלכער „פרעה“ האט געהערשט אין עגיפּטען, בעת די יודען זענען ארויס פון מצרים, איז אויך פארהאן א חלוקי-דעות צווישען די געלעהרטע. „פרעה“ איז, ווי בעוואוסט, ניט קיין נאמען, נאר אויף עגיפּטיש הייסט דאס וואָרט „קעניג“, „הערשער“. אין עגיפּטען האבען געהערשט פערשיעדענע „פרעה'ס“ מיט פערשיעדענע נעמען. לויט דער מיינונג פון פיעלע געלעהרטע איז רעמסס II (זעה דאס בילד), וועלכער האט געהערשט פון יאהר 1340 ביז 1273 פאר אונזער צייטרעכנונג, ד. ה. מיט 3250 יאהר צוריק, געווען דער פרעה, וואס האט געלעבט אין משה'ס צייטען און וועלכער האט אונטערדריקט די יודען און געארבייט מיט זיי עבודת-פרך. מיט זיין נאמען האט מען אויך אנגערופען א שטאדט, וואס די יודען האבען אויסגעבויט, רעמסס, („פיתום און רעמסס“), בעת דער רעגירונג פון רעמסס'עס זוהן מערענפטאה I זענען לויט דער מיינונג פון די געלעהרטע די יודען ארויס פון מצרים.

אנדערע געלעהרטע ווידער ווילען האבען, אז דער פרעה, דער אונטערדריקער פון די יודען, איז געווען דעגוטמאזיס III, וועלכער האט געהערשט אין עגיפּטען פון יאהר 1516 ביז 1461 פאר אונזער צייטרעכנונג, ד. ה. מיט 3400 יאהר צוריק. די עגיפּטאָלאָגען פעררופען זיך אויף א טעמפּעל פון דעגוטמאזיס צייט, וואס מען האט געפונען אין עגיפּטען; אויף דעם טעמפּעל ווערט פארגעשטעלט, ווי סעמיטען (יודען) קנעטען לעהם און א עגיפּטישער אויפזעהער גיט אכטונג אויף זיי. דערפון דרינגען זיי, אז דעגוטמאזיס איז געווען דער אמת'ער „פרעה“ און ניט רעמסס II. דאס איז אבער אויך ניט מעהר ווי א השערה, וועלכע האט זיך נאך דערוויילע ניט בעשטעטיגט.

לויט דער ביבעל ווייסען מיר, (שמות, י"ב), אז די יודען זענען געווען אין מצרים 430 יאהר, אזוי ווי דער ארויסגאנג פון עגיפּטען אונטער משה'ס פיהרונג איז פארגעקומען (מלכים א', ו) אין יאהר 1398 פאר אונזער צייטרעכנונג, מיט 440 יאהר פריהער איידער שלמה המלך האט אויסגעבויט דעם בית-המקדש, ד. ה. מיט 3300 יאהר צוריק, קומט אוים, אז די יודען זענען ארויס פון מצרים אין יאהר 1828 פאר אונזער צייט-רעכנונג, ד. ה. מיט 3700 יאהר צוריק, און אין דער צייט האט גאר געהערשט אין מצרים, ווי ס'איז היסטאָריש פעסטגעשטעלט געוואָרען, דער „פרעה“ אמענעמהא III. אויף אזא אופן זענ'ן די געלעהרטע ביז היינטיגען טאג ניט איינינג צווישען זיך, וועלכער עגיפּטישער הערשער איז געווען דער אמת'ער פרעה, וואס האט אונטערדריקט די יודען, און פערשטעהט זיך, אז אויך וועגען דער צייט פון יציאת-מצרים הערשט צווישען זיי א מיינונגס-פערשיעדענהייט; ברוגש זאגט, אז דאס געשעהעניש איז פארגעקומען אין יאהר 1470, און מאהלער האט אסטראָנאָמיש אויסגערעכענט, אז דאס איז געשעהן אין יאהר 1335 פאר אונזער צייט-רעכנונג, ד. ה. אז פון דער צייט זינט די יודען זענען ארויס פון מצרים ביז היינט זענען אריבער בערך 3250 יאהר.

אויף זיכער וועט מען קענען בעשטימען די צייט, ווען די יודען זענען ארויס פון מצרים, און דעם נאמען פון דעם ריכטיגען פרעה ערשט דעמאלט, ווען די „שטיינער פון עגיפּטען וועלען אנהויבען צו ריידען“, ווי שטאדע האט זיך אויסגעדריקט, ד. ה. ווען ביי די ווייטערדיגע אויסגראבונגען, ענטדעקונגען און אויספארשונגען וועט מען בעקומען א זיכערען צוזאמענהאנג צווישען די פערשיעדענע היסטאָרישע תקופות פון אלטען עגיפּטען.

דאס בילד פון רעמסס II, וואס מיר ברענגען דא, איז דער קאפּ פון דער „מומיע“, וואס מען האט געפונען מיט א יאהר 33 צוריק, ווי מען ווייסט, פלעגט מען אין אלטען עגיפּטען איינבאלזאמירען די קערפערס פון די געשטארבענע עגיפּטישע הערשער; א דאנק דער געהיימניספולער קונסט פון איינבאלזאמירען, וואס נאר די עגיפּטער האבען עס געקענט, זענען די טויטע קערפערס דערהאלטען געוואָרען טויזענדער יאהרען ביז אונזער צייט, אפילו מיט די האר און מיט דער הויט. די דאָזיגע איינבאלזאמירטע קערפערס רופט מען „מומיען“. די מומיע פון רעמסס II האט מען אין יאהר 1881 ענטדעקט בעת די אויסגראבונגען אין תל-אל-עמרנה. אויפ'ן האלז האט מען ביי איהם געפונען א גאָלדען בלעטיל מיט זיין נאמען און מיט א אויפשריפט וועגען די וויכטיגסטע געשעהענישען פון זיין הערשאפט. די מומיע געפינט זיך איצט אין א מוזעאום אין קאירא.

א יודישע פאמיליע קומט קיין מצרים (לויט ליפּסיוס.)
א וואנד-געמעל פון 3700 יאהר צוריק.

די „הגדה של פסח“.

קולטור-היסטאָרישעס. פאָלקלאָר. ביבליאָגראפיע.

I. די הגדה.

די הגדה, וואס מיר זאגען פסח צום סדר, איז זיכער איינס פון די מערקווירדיגסטע און אינטערעסאנטעסטע ביכער אין דער וועלט-ליטעראטור. דאס איז א געמישטע זאמלונג פון היסטאָרישע ערצעהלונגען וועגען יציאת-מצרים, פון אלטע לעגענדעס און געשיכטעס, פון וכוחים, תפלות און פייערליכע ליעדער. אויך דער ניגון, מיט וועלכען מען זאגט די הגדה, איז נאך היינט אין פיעל געגענדען דער-

דאס וואָרט „ברוך“ פון אנ'אלטער געשריבענער און אילוסטרירטער הגדה פון 13-טען יאהרהונדערט, וועלכע געפינט זיך איצט אין דער האמבורגער שטאדט-ביבליאָטעק.

זילבינגער, ווי מיט הונדערטער יאהרען צוריק.

אין זיין „רבי פון באכראך“ שילדערט היינריך היינע זיין איינדרוק פון סדר און פון הגדה-זאגען אזוי: „מעלאנכאָליש-פרעהליך, ערנסט-שפּיעלענדיג און לעגענדאריש-געהיימניספול איז דער כאראקטער פון סדר, און דער טראדיציאָנעלער זינגענדיגער טאָן, מיט וועלכען דער בעל-הבית און די איבעריגע צוהערער ביים סדר זאגען די הגדה, קלינגט עפּיס אזוי טיעף-ריהרענד, עפּעס אזוי איינוויגענדיג ווי א מוטער און צוגלייך עפּיס אזוי שטארק דערוועקענדיג, אז אפילו די יודען, וואס זענען שוין לאנג אבטרינניג געוואָרען פון זייערע עלטערענס אמונה און יאגען זיך נאך פרעמדען כבוד און פרעמדע פרייד'ען, ווערען אין דער טיעפעניש פון זייער הארצען דערציטערט, ווען זייערע אויערן דערהערען צופעליג דעם אלטען גוט-בעקאנטען פסח-נגון“.

אט אזוי שילדערט איינער פון די גרעסטע דיכטער דעם מעכטיגען איינדרוק פון סדר און פון דער הגדה, וואס מען זאגט בי'ם סדר.

דער מנהג צו דערצעהלען וועגען יציאת-מצרים אין דער נאכט פון פסח האט נאך עקסיסטירט אין דער צייט פון בית-המקדש. א בעווייז דערצו איז דער אלטער טעקסט פון די פיער קשיות, וועלכער געפינט זיך אין משנה, פסחים. אין איין קשיא פרעגט זיך: „פאר וואס עסען מיר אין דער דאָזיגער נאכט נאר געבראָטענס?“ דערפון איז צו זעהען, אז מען האט נאך דעמאלט געבראכט דעם קרבן פסח. אויך אין דער תורה האבען מיר א אנווייז אויף דער הגדה: אין שמות (י"ג, ח') שטעהט אויסדריקליך: והגדת לבנך ביום ההוא וכו' און א צווייטען מאל (שמות, י"ג, י"ד): והיה כי ישאלך בנך וכו' ואמרת אליו בחוזק יד הוציאני ה' ממצרים וכו'“.

אונזער היינטיגע הגדה בעשטעהט פון פערשיעדענע טיילען, וועלכע זענען אריינגעשטעלט געוואָרען אין פערשיעדענע צייטען. צום ערשטען מאל ווערט דערמאהנט „אגדת פסח“ אין תוספתא (עבודה זרה). אויך דער רמב"ם (1204-1135) רעדט שוין אין „יד חזקה“ (הלכות חמץ ומצה) וועגען דער הגדה. די עלטעסטע טיילען פון דער הגדה זענען „הלל“, וואס מען האט נאך געזאגט ביים ברענגען דעם קרבן-פסח אין בית-המקדש, די ביבלישע ערצעהלונג פון אברהם אבינו ביז יציאת-מצרים, די פיער קשיות, די ערצעהלונג וועגען די „ארבעה בנים“, די מעשה מיט רבי אליעזר און די פיער אנדערע תנאים, וואס האבען פערבראכט א גאנצע נאכט ביים דערצעהלען די נסים פון יציאת-מצרים די דאָזיגע מעשה ווערט צום ערשטען מאל דערמאהנט אין תוספתא, [illegible]

א בלאט פון דער ערשטער אילוסטרירטער הגדה, געדרוקט אין פראג 1526.

דאן איז נאך צוגעקומען „שפוך חמתך“ און דער פאָלקס-מאָטיוו „כמה מעלות טובות“ וואו עס ווערען אויסגערעכענט די חסדים, וואס גאט האט געטהון די יודען, און ענדיגט זיך אלע מאל מיט „דיינו“. דער דאָזיגער לויב-געזאנג (כמה מעלות טובות) איז איגענטליך נאכגעמאכט נאך אנ'אלטען פאָלקס-ליעד. דער רמב"ם האט עס נאך ניט געקענט. בכלל זענען די עלטעסטע טיילען פון דער הגדה געזאמעלט און צונויפגעשטעלט געוואָרען ניט שפּעטער ווי אין דער תקופה פון די גאונים. אין די שפּעטערדיגע צייטען האט מען אריינגעגעבען אין דער הגדה די איבעריגע טיילען, ווי פערשיעדענע שטיקלאך פיוט פון פערשיעדענע פייטנים, ווי „אמץ גבורותיך“ פון ר' אליעזר הקליר, „חסל סידור פסח“ פון ר' יוסף עלם-טוב און אנדערע. לויט ווי לעאָפאלד צונץ ערקלערט, האט מען „אחד מי יודע“ און „חד-גדיא“ צוגעגעבען צו דער הגדה ערשט אין 15-טען יאהרהונדערט.

געשריבענע הגדות האבען זיך אנגעהויבען צו בעווייזען נאך אין אלטע צייטען. אלענפאלס אבער איז פון די 14 געשריבענע הגדות, וואס זענען געבליבען ביז היינט, קיין איינע ניטא, וואס זאל זיין עלטער פון רמב"ם'ס צייטען. פאָלשטענדיגע געשריבענע הגדות שטאמען ערשט פון 13-טען יאהרהונדערט. די שרייבער פון די הגדות זענען געווען קינסטלער אין זייער ארט. דאס רוב פון די געשריבענע הגדות זענען פערזעהען מיט גרויסארטיגע אילוסטראציעס און קינסטלעריש-אויסגעפיהרטע בילדער און מיניאטורען, וועלכע שטעלען פאר מיט זיך סצענעס פון יציאת-מצרים, ביבלישע סיזשעטען, איינצעלנע מאמענטען פון דער סדר-נאכט א. אז. וו. פון די געשריבענע הגדות געפינען זיך צוויי אין דייטשען מוזעאום אין ניורנבערג, איינע ביי ד. קויפמאן פון יאהר 1822, איינע אין דער פאריזער נאציאָנאל-ביבליאָטעק פון 15-טען יאהרהונדערט און איינע ביים באראָן עדמונד ראָטשילד פון 14-טען יאהרהונדערט; די איבעריגע געפינען זיך אין פערשיעדענע אנדערע מוזעאומס און ביבליאָטעקען.

געדרוקטע הגדות האבען זיך צוערשט בעוויזען אין איטאליען. די עלטעסטע פון זיי איז געדרוקט געוואָרען ביי סאָנצינאָ אין יאהר 1486 די צווייטע איז געדרוקט געוואָרען וואהרשיינליך אין דער שטאדט פאנא אין יאהר 1505. פון די געדרוקטע הגדות מיט אילוסטראציעס איז די ערשטע ארויסגעגעבען געוואָרען אין פראג אין יאהר 1526 און די צווייטע אין אויגסבורג — אין יאהר 1534. פון די דאָזיגע הגדות האט מען איבערגעדרוקט די בילדער אין די שפּעטערדיגע אמסטערדאמער און פראגער אויסגאבען, און פון דאנען זענען זיי שוין איבערגעגאנגען אין אלע אנדערע הגדות, וואס מיר האבען היינט.

פון דער אילוסטרירטער הגדה, פראג 1526.

אין איטאליען איז די ערשטע אילוסטרירטע הגדה געדרוקט געוואָרען אין מאנטוא אין יאהר 1550 און די צווייטע אין יאהר 1561 מיט פרעכטיגע קינסטלעריש-אויסגעפיהרטע רעהמלאך ארום די בלעטער. די ערשטע ווענעדיגער אויסגאבען פון יאהר 1599 און 1629 זענען רייך און פרעכטיג אילוסטרירט.

דער בעקאנטער געלעהרטער שמואל וויענער האט צונויפגעשטעלט א ביבליאָגראפישע רשימה, לויט וועלכער ביז'ן היינטיגען טאג זענען ארויסגעגעבען געוואָרען 895 פערשיעדענע אויסגאבען פון דער הגדה. א געוויסער אדאָלף אסטער אין קאנסטאנץ האט ביז'ן יאהר 1890 צונויפגעזאמעלט א קאָלעקציע פון 230 פערשיעדענע אויסגאבען פון דער הגדה.

די ערשטע איבערזעצונג פון דער הגדה איז געמאכט געוואָרען אין דער ענגלישער שפּראך; דער דמ"א דערמאהנט זי אין זיין פירוש צום „אורח חיים“ אין נאמען פון ר' אהרן הכהן פון לונעל, וועלכער האט געלעבט אין 14-טען יאהרהונדערט. אין יאהר 1512 איז אין פראנקפורט-מאין ארויסגעגעבען געוואָרען א לאטיינישע איבערזעצונג, און אין יאהר 1609 איז אין ווענעדיג ארויס א איבערזעצונג אויף לאדינא, איטאליעניש און יודיש. שפּעטער איז שוין די הגדה א סך מאל איבערגעזעצט געוואָרען אויף דייטש, רוסיש, האָלענדיש, ענגליש און אין אנדערע שפּראכען.

II. די פיער קשיות.

ווי מיר האבען שוין דערמאהנט, געפינט זיך אין דער משנה (פסחים) דער עלטעסטער נוסח פון מה נשתנה. אין דער משנה ווערט געזאגט: „דער זוהן דארף פרעגען דעם פאטער וועגען דער בעדייטונג פון די אלע מנהגים, און דער פאטער דארף ענטפערן דערויף רעכנענדיג זיך מיט דער גייסטיגער ענט-

וויקלינג פון זײן זוהן. ווען דער זוהן איז אבער ניט אזוי ענטוויקעלט, אז ער זאל קענען פרעגען, מוז איהם דער פאטער אלצדינג ערקלערען". אין דער משנה ווערט אויך געבראכט דער נוסח פון די פיער קשיות, ווי אין אונזערע היינטיגע

דאס ווארט „צא“ (צא ולמד) פון דער וועלטבעקאנטער אילוסטרירטער הגדה, געדרוקט אין מאנטוא אין יאהר 1561.

הגדות, נאר מיט דעם אונטערשיעד, וואס אנשטאט דער פיערטער קשיא: „אלע נאכט קענען מיר עסען סיי זיצענדיג סיי אנגעלעהנט, די דאזיגע נאכט עסען מיר נאר אנגעלעהנט", שטעהט אין דער משנה: „אלע נאכט מעגען מיר עסען געבראטענס, געקאכטעס און געדעמפטעס (פליייש), די דאזיגע נאכט אבער עסען מיר נאר געבראטענס". לויט דעם דאזיגען נוסח זעהען מיר, אז מען פלעגט אבריכטען דעם סדר נאך אין דער צייט פון בית-המקדש און אויך דעמאלט, ווען מען האט נאך געגעסען דעם קרבן פסח האט מען שוין געפרעגט די פיער קשיות. שפעטער ווען נאכ'ן חורבן זענען די קרבנות בטל געווארען, האט מען די קשיא וועגען „עסען געבראטענס" פערביטען דורך אן'אנדערע וועגען „עסען זיצענדיג אדער אנגעלעהנט" א. ז. וו. אין די פריהערדיגע צייטען פלעגען פרעגען די קשיות פיער פערזאן (פיער קינדער), יעדע קשיא האט געפרעגט אן'אנדערער.

III. די ארבעה בנים.

איינע פון די אינטערעסאנטעסטע שטעלען פון דער הגדה, וואס פערדינט א בעזונדערע אויפמערקזאמקייט, איז די ערצעהלונג וועגען די פיער זיהן (ארבעה בנים), וועלכע כאראקטעריזירען די פערשיעדענע בעציהונגען צו דער אמונה: דעם חכם וויל וויסען, וואס זענען עס אזוינס די געזעצען און די משפטים, דער רשע לייקענט זיי אב, דער תם איז גלייכגילטיג צו זיי און דער שאינו-יודע לשאול פערשטעהט זיי ניט. די גאנצע מעשה וועגען די ארבעה בנים שטאמט פון תלמוד ירושלמי (פסחים) און זי ווערט אויך דערמאהנט אין מכילתא. אין דער היינטיגער הגדה איז זי אריינגעקומען מיט א קלײנער ענדערונג. די „פיער זיהן" זענען פון שטענדיג אן געווען א בעליעבטער סיזשעט פאר די אילוסטראציעס און בילדער אין די הגדות, אלס מוסטער פאר די דאזיגע אילוסטראציעס נעהמט

דאס בילד „ארבעה בנים" שטאמט פון דער עלטעסטער אמסטערדאמער הגדה. איבערגעדרוקט אין וויען, 1826.

מען געוועהנליך די בעוואוסטע גרופע, וואס איז צוערשט געדרוקט געווען אין א אמסטערדאמער הגדה פון 17-טען יאהר הונדערט (זעה דאס בילד). אין די געשריבענע הגדות ווערען די „פיער זיהן" דאס רוב פארגעשטעלט ניט צוזאמען, נאר יעדערער אויף א בעזונדער בילד, אין די געדרוקטע דאגעגען געפינען זיי זיך שטענדיג אויף איין בילדעל. דערביי ווערט דער „רשע" אלע מאל פארגעשטעלט אלס „סאלדאט" מיט כלי-זיין.

IV. חד-גדיא.

חד-גדיא, דאס מערקווירדיגע און אינטערעסאנטע ליעדעל וועגען „ציגעלע", וואס איז געשריבען אויף אראמיש און געפינט זיך צום סוף פון דער הגדה, האט שוין פון לאנג אן אינטערעסירט פערשיעדענע שפראך-פארשער, פאלקלאריסטען און ליטעראטור-היסטאריקער. ווי בעוואוסט, איז „חד-גדיא" צוגעגעבען געווארען צו דער הגדה ערשט אין 15-טען יאהרהונדערט, אין דער פראגער הגדה פון יאהר 1526 איז נאך ניטא דער חד-גדיא. אין די עלטערע פארטוגאלישע הגדות געפינט זיך ניט „אחד מי יודע" און ניט דאס ליעד „חד-גדיא". ערשט אין דער פראגער הגדה-אויסגאבע פון יאהר 1590 מיט דער דייטשער איבערזעצונג בעגעגענען מיר צום ערשטען מאל דאס אראמישע ליעד.

פיעלע יודישע מפרשים און אויך אייניגע ניט-יודישע שריפטשטעלער האבען געפרובט אויסטייטשען און ערקלערען חד-גדיא ווי א אלעגאריע, א משל, וואס שטעלט פאר די לאגע פון יודען צווישען די פעלקער; אלע פעלקער, וואס האבען שלעכטס געטהון יודען, זענען אומגעקומען, און דאס יודישע פאלק האט זיי אלעמען איבערגעלעבט. זיי ערקלערען דאס אזוי: דאס „ציגעלע" איז דער סימבאל פון יודישען פאלק, די „קאץ"—איז אשור, דער „הונד" איז בבל, דער „שטעקען"—איז כורש מלך פרס א. אז. וו. אינטערעסאנט איז, אז נאך אין אונזער צייט האט אזא פערזענליכקייט ווי דער קייזער דאם-פעדרא פון בראזיליען, וועלבער איז ניט לאנג געשטארבען, אין זיין בעוואוסטען ווערק וועגען יודיש-רעליגיעזע ליעדער „Poésies hebraico-provençales" (Avignon, 1891) געווידמעט א גאנץ קאפיטעל דעם אראמיטען ליעד חד-גדיא. רעדענדיג וועגען דעם אלעגארישען זין פון חד-גדיא, שרייבט דאם-פעדרא: דאס איז א טרייסט, א נחמה, פאר די קרבנות פון גרויזאמקייט און אונגערעכטיגקייט: דאס איז א קואל פון קראפט און מוט פאר דער ראסע, וועלבע זייענדיג שטענדיג אונטערדריקט און געדריפט, האט זי ערשט דערגרייכט א געוויסע פרייהייט אין דער צייט פון אונזער מאדערנער ציוויליזאציע". אט דאס איינפאכע ליעדעל חד-גדיא, זאגט ער ווייטער, סימבאליזירט, אז ס'איז נאך שטענדיג דא א גרעסערע און שטארקערע מאכט, וועלבע בעשטראפט אויך דעם פערפאלגער און אונטערדריקער.

פאקטיש איז שוין בעוויעזען געווארען, אז חד-גדיא איז ניט מעהר ווי א וויעגע-ליעד, וואס איז דערצו נאך בעארבייט געווארען נאך אן'אלט גערמאנישער באלאדע, וועלבע איז אויך ניט מעהר ווי א בעארבייטונג פון א פראנצויזישען פאלקס-ליעד. דער דייטשער אריגינאל פון חד-גדיא איז דאס ליעד „דער הערר, דער שיקט דען יאקעל אויס" אדער די פראנצויזישע צוויי וויעגע-ליעדער „Ah, tu sortiras, Biquette" און „La petite fourmi, qui allait à Jerusalem" די דאזיגע ליעדער האבען א אונגעהויערע עהנליכקייט צו חד-גדיא. עהנליכע ליעדער געפינען זיך אויך ביי פערשיעדענע פעלקער אין אזיען און איירופא. קאהוט ברענגט אין זיין ווערק א גאנצע רייהע דייטשע, פראנצעזישע און גריעכישע וואריאנטען פון דעם ליעד.

א בלאט פון דער פראגער הגדה, וואס איז געדרוקט געווארען אין מאנטוא אין יאהר 1561 ביי יצחק באסאן.

דער ענגלישער אנטראפאלאג טיילאר ברענגט אין זיין „אנטראפאלאגיע" א ליעד וואס ווערט געזונגען אויף די שעטלאנד-אינזלען און וועלכעס איז ווארט אין ווארט דאסזעלביגע, וואס חד-גדיא; ער בעווייזט אבער, אז יענעס ליעד איז עלטער פון חד-גדיא. אינטערעסאנט איז, אז אפילו אין סיאם (אזיען) האט מען געטראפט א עהנליך ליעד, וועלכעס איז פערעפענטליכט געווארען אין יאהר 1881 אין „Trübner's Record".

מערקווירדיג איז, אז אפילו קריסטען האבען געשריבען פירושים אויף חד-גדיא, פונקט ווי דאס וואלט געווען א פילאזאפישע פאעמע. ס'איז פארהאן אן'אלטער פירוש אויף לאטיין וועגען דעם „רעטעניש מיט דעם ציגעלע" פון א געוויסען הערמאן הארדט. לויט דעם דאזיגען ווערק האט דער משומד פיליפ לעפרעכט אין יאהר 1781 ארויסגעגעבען אין לייפציג זיין „חד-גדיא, דאס אייניגע ליעדעלע, א מערקווירדיג רעטעניש וואס שטעלט פאר דעם שיקזאל פון יודישען פאלק" א. אז. וו.

ס'איז קיין צווייפעל ניט, אז חד-גדיא האט מען אריינגעשטעלט אין דער הגדה אלס ליעד פאר קינדער, ווי מען האט בכלל מיט אלע מיטלען געשטרעבט צו פעראינטערעסירען די קינדער מיט'ן סדר און מיט דער הגדה, בכדי איינצופלאנצען אין זיי א אינטערעס צו דעם גרויסען היסטארישען געשעהעניש — יציאת-מצרים.

דער יום-טוב פסח.

אונזער היסטארישער יום-טוב פסח, וועלכער ווערט געפייערט צום אנדענקען פון יציאת-מצרים, איז איינער פון די דריי גרויסע יום-טובים און גלייכצייטיג דער עלטעסטער יום-טוב. דעם ערשטען פסח האבען די יודען געפייערט אין מצרים קורץ פאר דעם ווי משה האט זיי ארויסגעפיהרט פון דארט. אין דער נאכט פון ט"ו ניסן זענען די יודען ארויס פון מצרים, און פון דעם טייג, וואס זיי האבען מיטגענומען פון דארט, האבען זיי געבאקען מצות. אויפ'ן צווייטען יאהר נאכ'ן ארויסגעהן פון עגיפטען האט מען שוין לויט משה'ס בעפעהל, דעם פסח געפייערט י"ד ניסן. אויך אין ערשטען יאהר ווען די יודען זענען אריין קיין ארץ-ישראל, האבען זיי געפייערט פסח 14 טאג אין ניסן.

דער יום-טוב פסח הייסט אין דער תורה „חג המצות"; נאר די נאכט פון פון 14-טען אויפ'ן פופצעהנטען ניסן ווערט אנגערופען „חג הפסח" ווייל מען האט דעמאלט געגעסען דעם קרבן פסח. בכלל, וואו אין דער תורה ווערט דערמאהנט „פסח" פערשטעהט מען דאס רוב דעם קרבן פסח. די איבריגע זיעבען טעג יום-טוב הייסען שטענדיג „חג-המצות". ערשט אין די שפעטערדיגע צייטען, נאך דער ביבעל, און די צייטען פון די בעלי-התלמוד, הויבט מען שוין אן צו בעצייכענען מיט'ן ווארט „פסח" אלע אכט (זיעבען) טעג יום-טוב.

דער יום טוב „פסח" איז פערבונדען מיט א סך רעליגיעזע פארשריפטען, בעת'ן בית-ראשון און בית-שני פלעגען אויך פארקומען פערשיעדענע רעליגיעזע צערעמאניעס, וואס זענען נאכ'ן חורבן בטל געווארען. לויט דער תורה טאר מען אין פסח קיין חמץ ניט עסען, אפילו קיין חמץ אין שטוב ניט האלטען. אונזערע חכמים האבען פערוועהרט צו עסען המץ „משהו", אפילו דאס קלענסטע ברעקעלע. אויך טאר מען קיין נוצען („הנאה") ניט האבען און מען מוז איהם פערברענען. אויך טאר מען ניט בעהאלטען קיין חמץ און מען מוז

דאס בילד, א מצה-בעקערי, איבערגעדרוקט פון יודיש-דייטשען „מנהגים-בוך", ארויסגעגעבען פון הערץ לוי הרופא, אמסטערדאם 1723.

זעהען איהם אויסרוימען פון אומעטום (בטול חמץ). כדי ניט צו פערניכטען קיין חמץ, וואס קאסט טייער, האט מען איינגעפיהרט א מנהג צו פערקויפען א גוי דעם חמץ און נעהמען ביי איהם האנד-געלד: דאס דאזיגע פיקטיווע פערקויפען הייסט „מכירת חמץ".

דעם יום-טוב פסח פלעגט מען נאך נאר אין די אלטע צייטען פייערען מיט גרויס פאראד און פייערליכקייט. און דברי הימים ווערט דערצעהלט, אז אין יאשיהו'ס צייטען האט מען געפייערט א גרויסארטיגען יום-טוב און דער קעניג האט פערטיילט א סך פיה און שאף צווישען פאלק אויף א קרבן פסח; דערביי ווערט דארט דערמאהנט, אז אזא יום-טוב מיט אזא פייערליכקייט האט מען שוין ניט אבגעריכט ביי יודען פון שמואל הנביא'ס צייטען אן. דער וויכטיגסטער מאמענט אין בעדייטענדער רעליגיעזער ארט—איז געווען דאס ברענגען א קרבן פסח. בעזונדערס פייערליך פלעגט פארקומען דער אקט. פון אלע עקען לאנד פלעגען זיך צונויפקומען קיין ירושלים הונדערטער און טויזענדער, און יעדער פלעגט ברענגען מיט זיך א שעפעלע. שחט'ן דעם קרבן פסח האט געמענט יעדער געוועהנליכער מאן פון פאלק (א ישראל)

בעת אלע אנדערע קרבנות האבען נאר די כהנים געקענט שחט'ן. אין דער משנה ווערט דערצעהלט, ווי פייערליך ס'פלעגט צוגעהן ביים קרבן פסח: דאס פאלק פלעגט זיך צונויפקומען אין חצר (הויף) פון בית-המקדש און נאכדעם אריינקומען גרופעס-ווייז, יעדער פלעגט שחט'ן זיין שעפעלע און די כהנים האבען אויפגענומען דאס בלוט און גאלדענע און זילבערנע בעקענס. נאכדעם האט מען די קרבנות געבראטען און געגעסען צוזאמען אין קאמפאניעס (חברות). דאס פלייש האט מען געמוזט אויפעסען ביז האלבע נאכט, דאס וואס איז געבליעבען האט מען פערברענט.

א צווייטע וויכטיגע מצוה, וואס די תורה האט אונז אנגעזאגט, איז—מצות עסען. מצה איז אן'אנדענקען אין דעם „אונגעזויערטען ברויט", וואס די יודען האבען געבאקט ארויסגעהענדיג פון מצרים, ווייל אין איילעניש האט דאס טייג ניט געקאנט זויער ווערען. נאכדעם ווי דער קרבן פסח איז בטל געווארען, איז די מצה דאך פערבליעבען אויף א איביגען זכרון. אין דער צייט פון בית-המקדש פלעגט מען אויך ברענגען דעם „עומר", די גארבען, סנאפעס פון דער ערשטער תבואה, וואס מען פלעגט אראבנעהמען פון די פעלדער. דאס איז אויך געווען א מין קרבן. דעם „עומר" פלעגט מען ברענגען דעם צווייטען טאג פסח. דערפון נעהמט זיך אויך דאס ספירה ציילען (ספירת העומר), וואס מען הייבט אן פון צווייטען סדר און מען ציילט ביז שבועות 49 טעג, לויט דער תורה—50 טעג.

די ביבעל-קריטיקער און די מאדערנע פארשער האבען געפרובט אויף פערשיעדענע אופנים צו בעווייזען, אז דער „חג המצות" און דער יודישער פסח זענען צוויי פערשיעדענע יום-טובים, וועלכע האבען זיך צופעליג צוזאמענגעטראפען. מילער און אנדערע בעמיהען זיך אויפצוווייזען, אז דער „חג המצות" איז געווען א לאנדווירטשאפטליכער, א אגרארישער יום-טוב ביי יודען. זיי שטיצען זיך אויף פאלגענדע פאקטען: אין עמק הירדן און אין דער ארומיגער געגענד פלעגט פארקומען די שנית-צייט, ווען מען האט אראבגענומען די תבואה פון די פעלדער, פונקט ארום פסח צייט דעמאלט אבער, ווי מ'האט ווייסענשאפטליך פעסטגעשטעלט, פלעגט צייטיג ווערען נאר גערשטען, בעת די ווייצען פלעגען ערשט צייטיג ווערען אין א פאר וואכען ארום. דאס אראבנעהמען די תבואה פון די פעלדער פלעגט מען פייערן דורך א אגרארישען פאלקס-יום-טוב. פון די גערשטען געראטענע האט מען געמאכט א טייג, וואס האט ניט געקאנט זויערן, און ביז דער ווייץ איז צייטיג געווארען פלעגט דאס פאלק באקען פון דעם גערשטען-טייג אנ ארט קוכענעס, וואס זענען עהנליך צו אונזערע מצות—דאס האט געהייסען „עוגות מצות". אויסער דעם האט דאס פאלק געבראטען די זאנגען פון די גערשטען און געגעסען די געבראטענע קערנער (מצות וקלי).

דעם דאזיגען לאנדווירטשאפטליכען פעסט, וועלכער איז געווען דער ריכטיגער „חג המצות", זאגען די געלעהרטע, ערקלערט זיך אויך דורך דעם רעליגיעזען מנהג צו ברענגען דעם „עומר", ד. ה. א מתנה פאר גאט פון די ערשטע גארבען תבואה וואס מען האט אבגעשניטען פון די פעלדער. דערביי פעררופען זיי זיך אויף אייניגע ערטער אין דער תורה. וועלכע בעשטעטיגען פלומר'שט זייער מיינונג, און דערמיט בעווייזען זיי, אז תחלת איז דער חג המצות געווען ביי יודען א אגרארישער יום-טוב, נאר נאכדעם האט מען איהם פעראייניגט מיט'ן פסח און געמאכט פון ביידע איין היסטארישען יום-טוב.

דאס זענען אבער אלץ סברות, וואס האבען קיין ממשות ניט. בעוואוסטע יודישע און ניט יודישע געלעהרטע האבען שוין אין דער לעצטער צייט אויפגעוויעזען, אז קודם כל האבען יענע פארשער פאלש פערשטאנען און פאלש אויסגעטייטשט די ערטער אין דער תורה, אויף וועלכע זיי פעררופען זיך, א חוץ דעם האבען זיי בעוויעזען, אז ביי יודען האט מען שוין געגעסען מצות אין דער צייט, ווען ס'פאלט אוים פסח, נאך איידער ס'האט ביי זיי עקסיסטירט א לאנדווירטשאפטליכער אדער אגרארישער פעסט, און דערפון איז צו דרינגען, אז מצה עסען איז ביי יודען פון די גאר אלטע צייטען אן ווירקליך געווען נאר א זכר ליציאת מצרים.

דער סדר.

דער סדר מיט זיינע סימבאלישע מנהגים איז דער אינטערעסאנטעסטער מאמענט פון אונזער יום-טוב פסח.

דער מנהג אבצוריכטען דעם „סדר", ד. ה. צו פראווען א פייערליכען מאהלצייט אין דער נאכט פון י"ד ניסן און דערביי דערצעהלען וועגען יציאת מצרים איז שוין זעהר אלט און האט נאך עקסיסטירט אין דער צייט פון בית-המקדש. נאטירליך איז די היינטיגע „ארדנונג" (סדר) מיט די פערשיעדענע מנהגים און צערעמאניעס צוגעקומען אין די שפעטערדיגע צייטען, ווען מען האט שוין ניט געהאט קיין קרבן פסח, און דער דאזיגער סדר איז היינט אנגענומען ביי די יודען פון דער גאנצער וועלט.

דער מנהג צו זיצען „אנגעלעהנט" (מסובין) שטאמט פון רוים, וואו די רוימישע פאטריציער פלעגען פראווען זייערע מאהלצייטען ליגענדיג, אנגעלעהנט; דאס איז א צייכען פון זעלבסט-שטענדיגקייט, פון פרייהייט. טראגען א קיטעל (בגדי לבן) ביים סדר האט מען אנגעהויבען ערשט אין מיטעלאלטער; דאס האט מען איינגעפיהרט, ווי פיעל אנדערע זיטען אין יענער צייט, אז א יוד זאל ביי קיין שום פייערונג ניט פערגעסען אן טויט. טרינקען ארבע כוסות איז א חוב, וואס איז שוין דערמאהנט אין תלמוד (פסחים). בכלל, ווי כ'זעהט אוים, שפיעלט די צאהל „4" א סימבאלישע ראלע ביים סדר: פיער כוסות, פיער קשיות, אין די פריהערדיגע צייטען פלעגען אויך פיער פערשיעדענע פערזאנען פרעגען די קשיות, פיער זוהן (ארבעה-בנים).

פון אלטע צייטען אן איז אנגענומען ביי יודען, בכדי אויסצודריקען די אירעע פון דער בעפרייאונג פון קנעכטשאפט, אז דיענסטען און משרתים זאלען זיצען ביים סדר און זיין מיט אלעמען גלייך. ביי פרומע יודען איז פון לאנגע צייטען אן אנגענומען ביים סדר „מצה שמורה" (אורח חיים), ד. ה. אזא מצה, אויף וועלכע מען ניט בעזונדערס אכטונג ביים באקען, אז

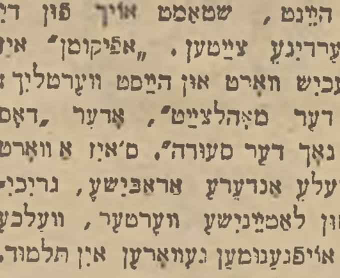

„דער סדר" איבערגעדרוקט פון דער הגדה, מאנטוא, 1561.

ס'זאל ניט פאלען אויף איהר קיין פייכטקייט א. ז. וו. און מיטעלאלטער איז אין דייטשלאנד און פראנקרייך געווען א מנהג די ערשטע דריי מצות, וואס מען האט אבגעבאקט, צו בעצייכענען מיט די ציפער 1, 2, 3, און די דאזיגע מצות צו געברויכען ביים סדר (אשר"י, הלכות פסחים בקצרה).

דער „אפיקומן", ווי מיר פערשטעהען דאס היינט, שטאמט אויך פון די שפעטערדיגע צייטען. „אפיקומן" איז א גריעכיש ווארט און הייסט ווערטליך: „נאך דער מאהלצייט", אדער „דאס עסען נאך דער סעודה". ס'איז א ווארט ווי פיעלע אנדערע אראבישע, גריעכישע און לאטיינישע ווערטער, וועלכע זענען אויפגענומען געווארען אין תלמוד. אין משנה (פסחים) געפינען מיר: אין מפטירין אחר הפסח אפיקומן, ד. ה. נאכ'ן קרבן פסח טאר מען קיין זאך ניט געניסען. דער מנהג צוטיילען דעם קרבן פסח ביים סדר האט זיך שפעטער אריבערגעטראגען אויף דער מצה. און דערפון איז ענטשטאנען דער „אפיקומן", וואס מען עסט נאכ'ן סדר. ווי בעוואוסט ברעכט מען אב א שטיקעל פון דער מיטעלסטע מצה און דאס רופט זיך אפיקומן. נאכ'ן אפיקומן טאר מען שוין קיין זאך ניט עסען. בעהאלטען דעם אפיקומן אונטער'ן קישען איז שוין א פאלקס-מנהג, וואס איז איינגעפיהרט געווארען בכדי צו פעראינטערעסירען די קינדער מיט'ן סדר; צו דעם צוועק האט מען אויך נאכדעם איינגעפיהרט, אז ווער ס'גנב'עט ארוים דעם אפיקומן בעקומט א מתנה, אז ער זאל דאס אבגעבען צוריק. בכלל האט דאס אנטיילנעהמען פון קינדער ביים סדר געהאט א גרויסע ערציהערישער בעדייטונג און מען פלעגט אנגעהמען אלע מיטלען צו פעראינטערעסירען די קינדער מיט'ן סדר. דער תלמוד (פסחים ק"ט) דערצעהלט, אז ר' עקיבא פלעגט ביים סדר צוטיילען די קינדער ניס און זיסע זאכען, בכדי זיי זאלען ניט איינשלאפען, דערפון נעהמט זיך אויך די פאלקס-זיטע, וואס קינדער שפיעלען אום פסח אין ניס.

אויך אין יודישען פאלקס-גלויבען שפיעלט דער אפיקומן א געוויסע ראליע. געוועהנליך בעהאלט מען א שטיקעל אפיקומן פון איין יאהר צום צווייטען, דאס האלט מען פאר א סגולה. ס'איז פיהראן א שפריכווארט, אז „ווער ס'עסט א סך אפיקומן וועט לאנג לעבען"; אויף איינעם וואס איז געשטארבען אין טיעפען עלטער זאגט מען: „ער האט געגעסען א סך אפיקומן". אין די מורח-לענדער נייהט מען איין א שטיקעל אפיקומן אין אן'עק ארבע-כנפות, און דאס האלטען די דארטיגע יודען פאר א סגולה קעגען א עין-הרע.

דער מנהג אנצוגיסען א כוס פאר אליהו הנביא'ן שטאמט פון זעהר אלטע צייטען און נעהמט זיך פון אן'אלטער לעגענדע, אז דער יום-טוב פסח איז ניט א זכר פון יציאת-מצרים נאר איז אויך בעשטימט צו זיין א יום-טוב לעתיד, ווען די יודען וועלען אויסגעלייזט ווערען פון גלות. דער מנהג צו עפענען די טהיר ביים כוס אליהו נעהמט זיך דערפון, וואס אין די אלטע צייטען פלעגט מען פראווען דעם סדר ביי אפענע טהירען און דערפון שטאמט אויך דער „הא לחמא" אין אנהויב פון דער הגדה, וואו ס'איז געזאגט: כל דכפין ייתי וייכול, ווער ס'איז הונגעריג זאל קומען און עסען. מען האט געקענט די טהירען פאר די ארימע לייט; שפעטער איז דערפון ענטשטאנען דער מנהג פון „מעות חטין". אויסערדעם איז דאס עפענען די טהיר א אנווייז אויף'ן „ליל שמורים", ווען גאט אליין בעשיצט די יודען.

ביי די יודען אין פערשיעדענע לענדער עקסיסטירען פערשיעדענע מנהגים ביים סדר, ווי, למשל ביי די קאווקאזער יודען, אין טוניס, אין מאראקא, אין טריפאלי, און בוכארא, אין תימן. ביי די יודען אין קאווקאז קומט צום סדר א יוד מיט א קלומיק אויף די פלייצעס און מיט א שטעקען אין דער האנד און קלאפט אן אין דער טהיר; מען הויבט איהם אן אויסצופרעגען, פון וואנען ער קומט און ווער ער איז, און ערשט נאכדעם, אז ער ענטפערט, אז ער איז יוד, אז ער איז געמל'ט, און אז ער קומט פון ירושלים עפענט מען די טהיר און מען לאזט איהם אריין. אין בוכארא טהוען אים די יודען צו דער הגדה די שיך, די פרויען זיצען בארוועס. אין טוניס פערזאמלען זיך די יודען ביי א אנגעזעהענעם בעל-הבית צום סדר; אלע נעהמען אויף די פלייצעס א קלומיק מיט מצות און שטעקענס אין די הענד און מען געהט ארום איבער'ן שטוב און איינער דעם אנדערען פרעגט: פון וואנען זענען יודען בעפרייט געווארען. דער צווייטער דארף געבען א פאסענדע תשובה. ערשט נאך דער צערעמאניע זעצט מען זיך צום סדר און מען זאגט די הגדה.

אויך זענען נאך פארהאן פערשיעדענע אריגינעלע מנהגים ביי די ספרד'ישע יודען אין תימן, אין ערען, און אין אנדערע לענדער.

משה פיינקינד.

א סדר פון משומדים *)

(די טראגעדיע פון מאדערנע „אנוסים").

דער היסטארישער סדר מיט זיינע סימבאלישע מנהגים האט שטענדיג געהאט אין זיך עפעס א מין געהיימע קראפט צו דערוועקען ביי די שוין אבגעפאלענע יודען, די משומדים, יודישע געפיהלען און דעם גרויסען חשק די „סדר-נאכט", דער „ליל-שמורים" יודיש-לעך צו פייערען, גראד ווי זיי וואלטען געווען יודען פון א גאנץ יאהר. —

און פיעל, גאר פיעל האט אונז צו דערצעהלען אונזערע „מארטירלאגיע" פון יענע אנוסים, פון די שפאנישע „מאראנען", וועלכע האבען גרויסע קרבנות געבראכט, און אפטמאלס זאגאר בעצאהלט מיט זייער לעבען אויף די שייטער-הויפענס, צוליעב דעם, אז זיי זאלען קענען פראווען דעם „סדר" לויט די מנהגים פון זייערע אבות... מיט מסירות הנפש האבען זיי דעם „סדר" בעהאלטענערהייד אבגעריכט; אין פינסטערע קעלערס און הייהלען זענען זיי געזעסען און האבען פון „יציאת-מצרים" דערצעהלט, און געזונגען די הייליגע תפילות מיט שרעק און יסורים מיורא האבענדיג פאר די „אינקוויזיטארען", אז זיי זאלען זיך נישט דערפון דערוויסען, ווען דער גרויזאמער טויט אויף דעם שייטער-הויפען האט זיי דערפאר ערווארטעט. נישט קוקענדיג דעריוף, האבען זיי, די מאראנען, וועלכע האבען א גאנץ יאהר געשטרעבט אבצוווישען פון זיך יעדען שפור און יעדען צייכען פון זייער שייכות צום יודענטום ווען ס'איז געקומען פסח-צייט זיך אנגעהויבען מוטיגער צו פיהלען און זיך פשוט מקריב געווען צוליעב דעם יודישען היסטארישען יום-טוב!...

אט די דאזיגע טראגעדיע פון דעם „בעהאלטענעם יודען" האט זיך נאך ניט געענדיגט. ס'איז נאך ניט געווען דער לעצטער אקט אין שפאניען, די טראגעדיע געדויערט נאך ביז'ן היינטיגען טאג.

ווען עס קומט אן דער ליעבער פסח, דער פריהלינגס-יום-טוב פון יודישען פאלק ציעהט עס אויך די היינטמארישע „משומדים", וועלכע האבען נישט געקענט ביישטעהען דעם שווערען נסיון זיך ניט צו שמד'ן צוליעב א שטיקעל

*) וועגען דעם דאזיגען מערקווירדיגען פאקט, וועלכער איז כמעט גאר ניט בעוואוסט אין יודישע קרייזען, האט זיך דער פערפאסער פון דעם ארטיקעל דערוואוסט ביים רעסטאראטאר, ביי וועלכען דער „סדר פון די משומדים" קומט פאר אלע יאהר. ער האט עס איהם איבערגעגעבען בתנאי, אז ניט דער נאמען פון דער שטאדט און ניט זיין אייגענער נאמען זאל פערעפענטליכט ווערען.

די רעד.

קאריערע אדער נאר צוליעב „פראחאָ-ווישטשעלסטווא“, צוריק צום יודישען פאָלק. ס'זענען נאך היינט אויך פער-האן משומדים, היינטיגע „אנוסים“, וועל-כע פערזאמלען זיך ערגיץ אויף א פערבארגענעם אָרט אום שטילערהייד צו פראווען דעם „סדר“ לויט דעם יו-דישען מנהג און דין און — אָזעלכע ערטער זוכען זיי אויף אין דער פרעמד, זייט נאנץ ווייט פון זייער היים.

אמת זייער „סדר-אָבריכטען“ איז נישט מעהר פערבונדען מיט אזא מסירות-נפש און נישט מיט אזא גע-פאהר פערבערענט צו ווערען אויף א שייטער-הויפען ווי א מאל אין שפאניען, דאך אָבער האָבען זיי אויך איבערצו-טראָגען גרויסע מאָראַלישע יסורים — און איז א געוויסען זין אויך מסירת-נפש.

פערבאָרגען מוזען זיי, די היינט-מאָ-רישע אנוסים, זייער בענקען נאך יו-דישקייט. אויך דאָ האלטען זיי פער-באָרגען פאר דער גאנצער וועלט און דערהויפט פאר זיך אליין, פאר זייערע אייגענע ...

פון רוסלאנד קומען זיי קיין אויס-לאנד מיט ווייב און קינד, און היימען היימט זיך „אפיציעל“ מען טאכט א פריהלינגס-רייזע קיין אויסלאנד, אָבער אין אמת'ן קומען זיי אהער דעם „סדר“ אָבריכטען, דעם יודישען יום-טוב, צו פייערן גלייך מיט אלע יודען.

אינטערעסאנט איז צו זעהן אזא „סדר“ פון די דאָזיגע צוואמענגעפאָה-רענע משומדים, וועלכער קומט פאָר רעגעלמעסיג יעדעס יאָהר אין דער רוהיגער שטילער דייטשער שטאָדט וו—ן... נעכען די דאָזיגע משומדים שוין 3—2 וואָכען פאר פסח שריפט-ליך אָדער נאר טעלעגראפיש צו וויסען דעם דאָרטיגען יודישען רעסטאָראטאָר, וועלכער שטעהט אונטער דעם אויפזיכט פון ראבינאט, וועגען זייער קומען אלס געסט אויף יום-טוב און בעשטעלען פלעצער אין דער „נעשלאָ-סענער געזעלשאפט“. יעדער פון זיי מעלדעט זיך אונטער א פאַל-שען נאָמען, און מיט דעם נאָמען ווערט ער אויך אנגערופען די גאנצע צייט.

ווען דער ערב-פסח קומט, זענען שוין די דאָזיגע משומדים, אלטע און יונגע, דאָ אויפ'ן אָרט. זיי וואוינען גע-וועהנליך מיט א גאנץ קליינעם אויס-נאהם אין די ערשטקלאסיגע קריסט-ליכע האָטעלען. אין אווענד קעגען 8 א זייגער פאר'ן סדר קומען זיי זיך צונויף איינצינגווייז ווי דערשראָקענע שאָף אין דעם הערליכען זאל, וועלכער איז פאר זיי בעשטימט, און מעלדען זיך מיט זייערע „פסעוודאָנימען“. דאס איז שוין גענוג, אז דער בעל-הבית פון דעם נשר'ן ר׳סטאָראן זאל פאר דעם אורח עפענען ברייט די טהירען. ער פיהרט איהם אריין אין דעם גאסט-צימער, און —ווייזט איהם גלייך אָן זיין פלאטץ, וועלכער איז שוין פון פריהער פאר איהם בעשטימט מיט אנ'אויפשריפט — פון זיין פסעוודאָנים.

באלד זעצען זיך צו דעם יום-טוב'-דיגן מיט פרישע הערליכע בלומען בע-פוצטען טיש, וועלכער איז בעשטראהלט מיט א ים פון עלעקטרישען ליכט, די דאָזיגע געסט און די שווארצע רעק נעקליידעטע. יעדער אויף זיין פלאץ, און יעדער האט פאר זיך שטעהען א פלאש „כרמל-וויין“ מיט א כוס, א סדר-שיסעל מיט דריי מצות, אויף וועלכע עס ליגט כרפס, מרור און חרוסת און א הגדה דערנעבען.

דער בעל-הבית פון יענעם רעסטאָ-ראן, א געוועזענער עסטרייכישער קאפ-ראל, וועלכער נעהמט א גאנצען טאָג זיין קאפעל פון קאָפ נישט אראָפ, פיהרט בכבודו ובעצמו די „מלוכה“ ביים סדר און בעפעהלט זיינע „אָבערים“ די כוסות מיט וויין אנצוגיסען און מיט א נעהויבענער שטימונג מאכט ער קידוש מיט'ן ניגון פאר זיינע געסט. די אלטע זאָגען נאך מיט איהם אייני-גע ווערטער, די יונגע אָבער קוקען ערשטוינט איינער דעם אנדערען אָן, און אזוי ריכט ער אָב מיט די דאָזיגע פערבלאָנדזשעטע נשמות דעם סדר.

הערען הערט מען די גאנצע צייט נאר די שטימע פון מלך. ער זאָגט אָב די הגדה פון אָנהויב ביז'ן סוף, און מיט כוונה הערען איהם אויס זיינע אורחים. בעת'ן סדר עסען זיי אויך די אלע ביטערע קרייטעכצער. וואָס דער בעל-הבית דערלאנגט זיי אלץ און מאכט מיט זיי א ברכה. בעזונדערס אינטערע-סאנט און ריהרענד איז דער מאָמענט, ווען דער בעל הבית רופט צו פריץ'ן, דעם „אָבער“, און הייסט איהם עפענען די טהיר, וואָס געהט אויפ'ן הויף ארויס און הויבט אָן צו זאָגען אויף א קול: „שפוך חמתך אל הגוים, אשר לא ידעוך“... אינטערעסאנט איז דעמאלט צו קוקען אויף די פנים'ער פון די דאָ-זיגע מאָדערנע „אנוסים“, פיעל פון זיי פערגיסען רעדפעי טרעהרען, שטילע טרעהרען פון חרטה און תשובה... און אט אזוי ענדיגען זיך די סדרים פון די דאָזיגע „היינטמאָדישע מאראַ-נען“. שטיל צוגעהען זיי זיך ווי זיי זענען געקומען, כמעט ווי איינע מיט די אנדערע רעדען זיי נאר ניט, זיי ווייסען אפילו ניט איינער פון אנדערען ווער זיי זענען און פון וואנען זיי קו-מען.

אויף מאָרגען זענען זיי שוין וויע-דער די איינענע ווי געוועזען...

די נעכטיגע „יודישע פרינצען“ ווע-רען באלד צוריק וויעדער גוים, מיט גויאישע נעדאנקען און מיט א גויאישען לעבען' און אט דאָס צווייזייטיגע טאָ-פעלטע לעבען — פון אויסען א גוי און פון אינוועניג א יוד — אט דאָס איז אויך דאָס סאמע טראַגישע ביי די היינטיגע משומדים ווי ביי די פארצייטיגע „אנוסים“.

פעטריקאָוו ערב פסח תרע"ד.

עס איז שווער גענוג!

איך בעדויער זעהר, וואָס איך האָ איבערגענומען דאָס אמט אלס פארזי-צענדער אין דעם עהרען-געריכט צווי-שען ה' העלמאן מיט די לאָדזער מעהל-הענדלער און מצה-בעקער. דען לויט ווי איך זעה אין „טאָגעבלאט“ נומער 70 אָבגעדרוקט אנ'ארטיקעל פון ה' העלמאן; איז פאָרם פון א אַנאָנסע, וויל ער זיך דורך דעם אריינבאפען פריוואט אין מיין געשעפט און דאדורך בעליידיגען מיין שותף און אונזער שעף-רעדאקטאָר פון „לאָדזער טאָגעבלאט“ ה' י. אונגער.

גענוג, ה' העלמאן! ווער ווייס דען דעם אמת בעסער ווי איהר? האט איהר שוין פערגעסען אונזער פריוואט-גע-שפרעך מיטוואָך נאָכמיטאָג אין דער גמינע בעת ס'האט געזאָלט פארקומען די פאָ-טועצונג פון עהרען-געריכט? איהר האט געזאָגט:

אז איהר אליין ווייסט, אז דער לאָדזער רב הרה"ג ר' אליעזר לייב טרייסטמאן שליט"א איז אין דער גאנצער אנגעלעגענהייט נישט דאָס מינדעסטע שולדיג, און אז איהר ווייסט, אז פון 82 וואגאָן מעהל צו 10 רובל האט מען נישט 24,000 רובל נאָר 320 רובל. איך האָב צום רב שליט"א נאָר נישט, צו זיין פעריזאן די גרעסטע אלבונג, איך מוז אָבער, האט איהר ווייטער גע-זאָגט, זוכען פעהלער היינט אין מעהל, מאָרגען אין זאלץ, איבער-מאָרגען אין עפּיס אנדערש, אום דערמיט צו צווינגען זיין פארטיי צו אנ'אויסגלייך.

אט דאָס זענען אייערע ווערטער. איך בעדויער זעהר אייער פארטיי, גאנץ בעזונדערס דאָס געשעצטע בית הרב פון ר' אליהו חיים מייזעל ז"ל, וואָס איהר האט אייך מיט געוואלד צו-געכאפט צו ווערען זייער שתדלן און זיי וועגען דורך אייך נישט בעזונדערס גליק-ליך. דען איהר ה' העלמאן, האט נאך אין אייער לעבען עפּעס גוטליכעס נישט אויפגעטהון אָדער עפּעס גוטעס אויס-געפיהרט, און דורך אייך ליידען פיעל מענשען, און גאנץ בעזונדערס דאָס בית הרב.

איך בעדויער זעהר אייך אליין, ווייל איהר שוואכט אייך צו פיעל דעם קאָפ מיט קהל'שע געשעפטען, מיט זאכען וואָס קיינער בעט אייך נישט, אז איהר זאָלט זיך מישען אין זיי, און פיעלע ליידען אונשולדיג דאדורך. פערגעסט נישט, זעהר נעעהרטער ה' העלמאן, אז די לעצטע געשעהענישען אין דער גמינע און איינערע צו אפטע קאָרעספאָנדענציעס קיין פעטראָקאָוו... „האָבען פיעל מיט-געהאָלפען צו שאדען דער גע-זונדהייט פון אונזער אזוי געעהרטען און געשעצטען פירנער ר' יעקב וואַרכיוו-קער ז"ל, וועלכער האט זיך אזוי אפט בעקלאָגט דע-רויף ביי די פערוואלטונגס-זיצונגען אין „חסד של אמת“. גאנץ בעזונדערס האט ער פאר אונז פריוואט דאָס הארץ אָבגערעדט.

דעריבער וואָלט איך אייך ה' העלמאן געראטען! גענוג! גענוג! שוין גענוג טובות געטהון דער לאָדזער בעפעלקערונג! גענוג שלום ואחדות אריינגעבראכט אין אונזער יודישער קהלה. איהר האט דאָס איינציגע אָבגעטהון, די גאנצע שטאָדט קען אייך שוין און ווייט אייך דאָס גוטס קיינמאל נישט פערגעסען פאר די גליי-קען. וואָס איהר האט דעם יודישען לאָדז פערשאפט. און פאר אייך אליין, ראכט זיך, וואָלט גלייך געווען, אז איהר זאָלט פאָהרען אָברוהען קיין גרעפענבערג אויף א קאַלטע קור... מעגליך, אז נאך דער קור וועט איהר אליין פערשטעהן און זאָגען, אז עס איז שוין גענוג.

עמנואל האמבורסקי.

וואָס הערט זיך אין לאָדז.

בעפרייט די יודישע סאָלדאטען אויף פסח.

(נ) א דאנק די בעמיהונגען פון לאָד-זער רב שליט"א האט דער קאָמענדאנט פון היגען מיליטער, גענעראל-מאיאר וואסילעוו בעפרייט אויף גאנץ פסח די יודישע סאָלדאטען פון די היגע פאָל-קען. א דאנק די בעמיהונגען פון רב זענען אויך די סאָלדאטען פערזאָרגט געוואָרען מיט פסח'דיג עסען.

פון „חובבי שפת עבר“.

מאָנטאָג, דעם ערשטען טאָג חוה"מ פסח אין אָווענד אָרדענט איין דער פעראיין „חובבי שפת עבר“ אין איי-גענעם לאָקאל (פראָמענאדען 21) אנ'-אָווענד לכבוד דעם בעריהמטען העבּ-רעאישען פובליציסט און דענקער „אחד העם“, וועלכער פייערט איצט זיין יובּי-לעאום. אלס רעדנער וועלען אויפ'ן אָווענד ארויסטרעטען דער בעקאנטער העברעאישער שריפטשטעלער זלמן עפּ-שטיין, ד"ר ברוידע און צ. מילייקאָוו-סקי. דער אָווענד פערדיענט דעם גרעס-טען אינטערעס.

רינעסטאָג אין אָווענד, דעם צווייטען טאָג חוה"מ וועט פארקומען א ליטעראַ-רישער אָווענד אין לאָקאל פון „חובבי שפת עבר“ מיט'ן אנטייל פון דער „הבמה העברית“. דאָס פראָגראם פון אָווענד וועט זיין א פערשיעדענארטיגעס.

פון „הארפע“.

דעם ערשטען טאָג פסח אָרדענט איין דער פעראיין „הארפע“ צוויי קאָלעק-טיווע בעזוכען אויף דער קונסט-אויס-שטעלונג פון ה' אדאָלף בערמאן (פעט-ריקאָווער 100). דער ערשטער בעזוך פון די מיטגליעדער אויף דער אויס-שטעלונג וועט פארקומען 11 א זייגער אין דער פריה און דער צווייטער בע-זוך — 4 א זייגער נאָכמיטאָג. בילעטען צו די בעזוכען קאָן מען בעקומען היינט פרייטאָג פון 8 ביז 6 אין אָווענד.

פון בעקער-ארבייטער-פעראיין.

די פערוואלטונג פון בעקער- און קאָנדיטאָריי-ארבייטער-פעראיין בעט אונז אויפמערקזאם צו מאכען, אז זונטאָג, 5 א זייגער נאך מיטאָג וועט אין „ווינער“ זאל (וואָסכאָדניא 18) פארקומען אנ'-אויסערגעוועהנליכע פערזאמלונג, אויף וועלכער ס'וועלען בעטראכט ווערען איינינע וויכטיגע פעראיינס-פראגען און מען וועט אויך וועהלען איינינע מיט-גליעדער אין פערוואלטונג אויף דעם אָרט פון די פערוואלטונגס-מיטגליעדער וואָס האָבען זיך ענטזאָגט פון זייערע מאנדאטען. ס'ווערט געבעטען אלע מיט-גליעדער פינקטליך צו קומען.

פון האנדווערקער קלוב

דער פסח-באל, פון האנדווערקער-קלוב וועט פארקומען דעם צווייטען טאָג פסח אין אָווענד אין איינענעם לאָקאל (זאוואדזקא 5). דאָס פראָגראם וועט בעשטעהן פון מוזיק (פידעל, קלאַ-וויר, און מאנדאלינען-אָרקעסטער), ווי אויך פון ליטעראַרישען טייל (רעקלאַ-מאציע און מאָנאלאָגען). איין פראָגראם וועלען זיך בעטייליגען בעוואוסטע מו-זיקאלישע קרעפטען. נאָכ'ן פראָגראם וועלען פארקומען טענץ.

— דינסטאָג, חול המועד, 5 א זיי-גער נאָכמיטאָג וועט פארקומען דער קאָלעקטיווער בעזוך פון די מיטגליע-דער פון קלוב אויף דער אויסשטעלונג פון ה' אדאָלף בערמאן (פעטריקויער שטר. 100) דער פרייז פון איינגאנג פאר מיטגליעדער וועט זיין 5 קאפ.

— מיטוואָך, דען 15 אפריל חוה"מ אין אָווענד וועט אין קלוב פארקומען אנ'אלגעמיינע אויסערארדענטליכע פער-זאמלונג פון די מיטגליעדער. די מיט-גליעדער ווערען געבעטען צו קומען צו דער פערזאמלונג אין א גרעסערער צאהל.

אנ'אינטערעסאנטער פסח-אווענד.

דער פעראיין „דראמאטישע-קונסט“ אָרדענט איין דינסטאָג דעם צווייטען טאָג חוה"מ (14 אפריל) אנ'איינפּימען פסח-אָווענד אין לאָקאל פון האנדווער-קער קלוב (זאוואדזקא 5). דער פראָג-ראם פון דאָזיגען אָווענד וועט טראָגען א הומאָריסטיש-סאטירישען כאראקטער און וועט בעשטעהן פון סאטירישע סצענקעס, פאראָדיעס, הומאָרעסקעס ליטעראַרישע קופּלעטען און א סאטי-רישען איבערזיכט פון די לעצטע לאָד-זער געשעהענישען. אין אויספיהרען פון פראָגראם וועלען זיך בעטייליגען בעוואוסטע ליטעראַרישע און שוישפּיע-לערישע קרעפטען. די מיטגליעדער וואָס ווילען זיך בעטייליגען אין פראָג-ראם קאָנען קומען מאָרגען, שבת, דריי א זייגער ביי טאָג אין לאָקאל פון האנדווערקער קלוב.

פון ארבייטער-פעראיין און אפיער-בראנזשע.

(נ) די אויסערגעוועהנליכע גענע-ראל-פערזאמלונג פון די מיטגליעדער פון „פראָפעסיאָנעלען-פעראיין פון די ארבייטער אין דער פאפיער-בראנזשע“, וועלכע איז דעם פערגאנגענעם שבת נישט צושטאנד געקומען, וועט פארקו-מען מיטוואָך חול המועד. אויף דער פערזאמלונג וועט בעהאנדעלט ווערען די פראגע וועגען רעגולירען דעם נאָר-מאלען ארבייטס-טאָג און דגל., ווי אויך וועגען וועהלען א פרעזעס אויפ'ן אָרט פון איצטיגען, וועלכער זאָגט זיך אָב.

בימטע גוט צו בעמערקען!!

איך געבריוו און שטאָדט לאָדז און אויך און אומגעגענד פארוינען וואָס זאָלען זיך קענען בעשעפטיגען אלס סיעסטני אגענטען און אויך אינקאסענטען פון די ערשטע בענעג-אסע-ראנזן-גע-זעלשאפט און רוסלאנד

„Pierwsze Wzajemne T-wo Ubezpieczeń“

וועלכע האט זעהר ליכטע טאריפען בעדינגונגען, ...

MAURYCY GOLDMAN, Warszawa, Złota № 65.

Jerozolimska 69.

5445

אום צו פערהיטען קראנקהייטען

פון זייערע קינדער, קען יעדע מוטער פערשטארקען דעם קערפּער פון קינד דורך ריכטיגע נאהרונג. די גרעסטע דאָקטוירים האָבען בעשטעטיגט

NESTLE'S קינדער-מעהל

ווירקט זעהר גוט אויף דער ענטוויקלונג פון קינד'ס קערפּער אונד פערלייכטערט דאָס ארויסוואקסען פון די ציין.

פסח

טרינקט נור

כרמל-וויין און קאניאק

די 25 רובל

פון באלוטער וואָהלטהעטיגקייטס-פעראיין „משמורת החולים“ האט צו בע-קומ'ן הערר מאטעל פיימאַ נומער 461, די 40 פוד מצות זענען צו-טיילט געוואָרען פיר עטליכע ארמע באלוטער פאמיליעס. נאך די דערמאָנטע קומט זיך צו ווענדען צו די פערוואלטונג פון פעראיין. 834

מיט אכטונג די פערוואלטונג דעם פעראיינס.

אטוואצק

סאנאטאָריום פון ד"ר פשינאָרא איינגעריכטעט מיט דעם גרעסטען קאמפאָרט אויף דעם אויסלענדישען אָרט. 3 פאוויליאָנען. 1 פאוויליאָן ספּעציעל פיר געזונדעטע. זאָרגפעלטיגע ערצטליכע בעהאנדלונג. נענויע אויס-קונפט אויפ'ן אָרט אָדער ביי ד"ר פרושינאָרא, ווארשא, עריוואנסקא 4. 5026 52 13

דער לאמטערן

יהי אור!

№ 13

א וועכענטליכער נר-תמיד צו בעלייכטען די פינסטערניש אין אלע קהל'שע ענינים, אין אלע חברות און צדקה-אנשטאלטען, אין די קעפּ פון אונזערע שתדלנים, אין די הערצער פון אונזערע נדבנים וכו' וכו'

א מעגליך וואָכענבלאט פאר קהל'שע ענינים.

די נייע הגדה.

(ווי מען וועט זי זאָגען היי-יאָהר אין לאָדז)

בעור חמץ.

דאָס בעור חמץ אין לאָדז איז נישט אזא לייכטע זאך. וואָרום גאנץ לאָדז איז איין גרויס שטיק חמץ.

אויב מען וויל אין לאָדז מאכען אנ'-אמת'ן בעור חמץ דארף מען נעהמען א גרויסען בעזים און געהן כסדר פון פאבריק צו פאבריק אין אויסקעה-רען די שמוץ פון די פאבריקאנ-טענ'ס הערצער, דאן מחברה לחברה און שיין אויסקעהרען די אלטע קאלטע גלל-מהוער, דאן אין טעאטער און אויסקעהרען דארט א שפאר ביסעל האפקעס און דאן צו די ציימונגס-פער-קויפער און אויסקעהרען דאָס ביסעל שמאטעס וואָס עס איז אָנקומען היי-יאָהר לכבוד יום טוב.

דער ערגסטער בעור חמץ קומט אָבער פאר אין דער גמינע, דאָרט זענען גוויים מבער חמץ און דאָס איז שוין נישט אזוי גוט, נאָר די וואָס האָבען די גוויים אהיינגעשיקט מבער חמץ זיין טיאָכקעט איצט דאָס הארץ נוט און זיי רייסען פון זיך די הויט פאר צרות...

די הגדה.

די הגדה—האט מען שוין נעזאָגט אין לאָדז גענוג און נענוג. נעפעהלט עפּיס איינעם נישט דאָס אָדער יענס, זאָגט ער באלד די הגדה אין... נוסח פיעטריקאָוו.

הא לחמא עניא—ברויט פאר אָרימע-לייט האט פאר יאָהרען געפעהלט און היי-יאָהר פעהלט און עס וועט פעהלען און משטיינס געזאָגט וואָס די צדקה-חברות מיט'ן „דאָבראָטשינאָשץ“ מיט דער יודישער גמינע אפילו העלפען די אָרימע לייט.

אז א פאבריקאנטס א זוהן חאפּט אין דער סדר-נאכט דעם טאכען אנגימע-דיג א כוס שאמפאניער אין „קאָרסאָ“, פרעגט ער איהם 4 קשיות:

1) מה נשתנה הלילה הזה מכל הלילות? שבכל הלילות, זאָנסטו, אז דו געהסט אויף א זיצונג פון א חברה, און די דאָזיגע נאכט קומסטו גלאַט אהער?

2) שבכל הלילות קומסטו א היים שפּעט און דערציעהלסט, דער מאמען, אז דו האסט געמוזט מנדב זיין לטובת החברה א היבשע סומע און דערפאר האָסטו קיין געלד ניט, וואָס פאר א תירוץ וועסטו היינט זאָגען?

3) שבכל הלילות, הוליעסט דו און ס'הייסט, אז דו ביסט א כלל-טהוער, און היינטיגע נאכט לאָזט דיך דער כלל צורות, טאָ ווי זשע קומסטו צו הוליען?

4) שבכל הלילות ביזטו אנ'אלטער יוד וואָס טהוט נאר מצות און היינט וואו קומסטו נאר איינגאנצען אהער?

ארבעה בנים—פערמאָגט לאָדז, אחד חכם ואחד רשע, אחד תם ואחד שאינו יודע לשאול.

„חכם“ מה הוא אומר—ער דער-ציעהלט די מעשה מיט'ן „כינעזישען צאָפּ“.

רשע מה הוא אומר—מה העבודה הזאת לכם, וואָס האט איהר געמאכט דאָרט? א סינדיקאט, הע?

תם מה הוא אומר בחוזק יד—ער צו-לייגט זיך מיט זיינע גרויסע הענד און גרויסען נוף אויף דער טריבונע און ווייס אליין נישט וואָס ער זאָגט.

ושאינו יודע לשאול—ר' איטשע מאיר'ן, את פתח לו, גיבען א לעקציע אין קהל'שע ענינים.

עשר מכות—ביי אונז איז דאָ א היבש ביסעל מעהר.

במה מעלות טובות, דיינו.

ווען דער „מאהלינער ארטאָדאָקס“ וואָלט זיך נישט אזוי אנגענומען די קשיווערע פון די לאָדזער יודען ביים ענין מצות—דיינו.

ווען די „הזמיר“-לייט וואָלטען נישט מזכה געווען לאָדז מיט „מוזיקאלישע פאנטאָמימען“ דיינו.

ווען די לאָדזער דאָזאָרעס וואָלטען נישט ג'שטיצט לאָדזער יודען נאָר מיט קרקע'ס, דיינו.

ווען די ראבינאטען וואָלטען אונז נישט געטהון אזוינע טובות און אזוי פיעל מכשיר און מכשיר געווען—דיינו.

על אחת כמה וכמה, ווען מיר האָבען דאָט אלץ ליעגען מיר טאקי גוט טיעף און דר'ערד.

אחד מי יודע—איינס ווייס איך נאָך צו דערציעהלען די לאָדזער כלל-טהוער, א גאנץ שענע געשיכטע.

שנים מי יודע—נאָר קיין צוויי צעה-לען קאָן איך שוין נישט. וואָרום כ'האָב מורא, אז ווען יאָ קאָן מען מיר נאך אריינפאקען אין— — —

חד גדיא— —

וויצען-בליצען.

כשר של פסח.

(געכשר'ט און געהכשר'ט פון מאת רבנים און אפשר פון א שאק ראבינאטען).

א זכר פון רכוש.

— הער נאָר, צו אלעם מאכט מען ביים סדר א זכר, פאר וואָס מאכט מען נישט א זכר צו דעם „ואחרי כן יצאו ברכוש גדול“ און מען לייגט נישט אוועק אויפ'ן טיש א זעקיל מיט געלד?

— ווייל דאָס וואָלט געווען א מייערע" מצוה וואָס נישט אלע קאָנען זי מקיים זיין...

רצ"ך, עד"ש, באח"ב.

— כ'בעט דיך צו וואָס טוינ ר' יהודה'ם ראשי תבות „רצ"ך עד"ש באח"ב“.

— דאָס האָט ער עקסטרא געמאכט פאר די וואָס האָבען קליינע כוסות חמין, ווען זיי וועלען איינטונקען דעם פינגער און אָבטראָפּען 10 מאָל וועט דאך זיי גאר נישט בלייבען, האָט ער עס עקסטרא געמאכט בקיצור אין 3 מאָל.

דער יוד אלס מלך.

כ'בעט דיך, אז דער יוד איז פסח א מלך, פאר וואָס זיצט ער עפּיס פער-שלאָסען?

— ער האָט מורא פאר אנ'אטענטאט.

מכת חרוסת.

כ'בעט דיך חרוסת איז א זכר לטיט, פאר וואָס מאכט מען נישט קיין זכר פון די ציגעלך?

— נו, ס'איז נוט מ'קאָן נאָך זאָגען, אז זי איז פון זייצעח'ס זאוואָד.

פערשידענעס.

דער בעוואוסטער קאָנטאָר און מוזי-קער ה' מיטעלבערג וועט די ערשטע טעג פסח דאווענען נישט אין ענגלישען זאל, נאר אין „נאָחימע"-זאל (וואָל-טשאנסקא 6). ער וועט דאווענען מיט א כאר און זיינע פיעל פערעהרער און פריינד וועלען זיכער אויסנוצען די גע-לעגענהייט און איהם אונטערשטיצען. בילעטען קען מען בעקומען אין נאווי-טע-זאל (וואָלטשאנסקא 6) היינט א גאנצען טאָג. און אויסערדעם אין די ערטער, וואו ס'איז פריהער אנגעוויזען געוואָרען.

— דער גובערנסקער מעדיצין-אינ-ספעקטאָר ד"ר טיעפּליאשין איז געקו-מען צופאהרען קיין לאָדז און מאכט רעוויזיעס אין די קאָדא-וואסער-פאב-ריקען.

— דער פּעטריקאָווער גובערנאטאָר האט צושיקט א צירקולאר, אז אלע שול-בנינים זאָלען אויסנעפיהרט שטרענג לויט די פון דער גובערניע בשטעטיגטע פּלאנען.

— לויט אָנ'אָפיציעלער סטאטיסטיק, זענען אין משך פון יאהר 1913 ארי-בער צום קאטאליציזים אין לאָדז 116 פערזאָן פון אנדערע אמונות.

— צוליב די חגאות וועט דער טראם-וואי אויפהערען צו קורסירען שבת 8 א זייגער אין אווענד און דער פערקעהר וועט זיך ערשט אנהויבען זונטאג האלב 1 ביי טאָג.

— דער אטאמאטישער רעסטאָראַ „קוואָסיסאָני", וועלכער האט זיך געפונען אויף ציעגעל גאס 39 איז אריבער-געטראָגען געוואָרען אויף קאָנסטאנטי-נער № 7.

— דער בעוואוסטער פורישקעוויטש האט זיך געווענדעט מיט א בריעף צום היעגען מאגיסטראט, אז מען זאל פער-שפּרייטען זיין בוך וועגען דער דעמאָ-ראליזאציע אין רוסישע אוניווערזיטע-טען... פורישקעוויטש'ס אפּעטיט איז נישט קיין קליינער — אזש קיין לאָדז האט ער דערגרייכט!

— (ג) דער פּעטריקאָווער גובערנא-טאָר איז נאכגעקומען די ביטע פון „פּראָפעסיאָנעלען פעראיין פון די ארבאי-טער אין דער האלץ-בראנזשע" (פּעט-ריקאָווער 20) וועגען ערלויבען ביי'ם פעראיין צו עפענען אַנ'ארבייטס-פער-מיטלונגס-ביוראָ.

— (ג) דער פאָליצייםייסטער האט ערלויבט דער „געזעלשאפט פאר ניי-סטיג אוננאָרמאלע יודישע קינדער" אויסצוקלייבען פערשידענע אויפפירען צו דער געזעלשאפט וועגען שטיצען דעם פעראיין און אויך וועגען אויפנעה-מען צו זיך די צוריקגעשטאנענע קינדער.

— (ג) די יעהרליכע גענעראל-פער-זאמלונג פון די אקציאָנערען פון דער אקציען-געזעלשאפט קאראל בעניך וועט פארקומען אין לאָקאל אויף פּעטריקאָ-ווער 105 דעם 15 ר. מ.

— (ג) די קאנצעלאריע פון װארשע-ווער גענעראל-גובערנאטאָר האט ער-לויבט דער „געזעלשאפט צו פערברײי-טערן אינדוסטריע" צו עפענען אַנ'אויס-שטעלונג אין לאָדז.

— (ג) די ראדאָגאָשטשער גמינע-פערוואלטונג האט בעשלאָסען דורך א ליציטאציע צו פערקויפען פון 10,000 רובל אן איהר געביידע, אין וועלכער [illegible]

[illegible]

די [illegible] פערזאמלונג אין באלוט, געגענד, קר. נ.ז.

[illegible]

פון בעריכט איז ארויסצוזעהן, אז די געזעלשאפט, וועלכע ציילט 181 מיט-גליעדער (56 יודען) האט אין פאָרי-גען יאהר געהאט א דעפיציט פון 9971 ר' 27 ק.

וועגען דער דאָזיגער פראגע קומען פאר שטורמישע אין ליידענשאפטליכע דע-באטען, וועלכע ווערען בעגלייט מיט פערשידענע אינצידענטען.

די פיהרער פון דער געזעלשאפט, וועלכע סטארען זיך אויפצוווייזען, אז זיי זענען נישט שולדיג אין דעפיציט, פערלאנגען, אז די מיטגליעדער זאלען איהם דעקען. עס הויבען זיך אויף שטורמישע פראָטעסטען און עס ווערט א טומעל. מיט גרוס מיה גיבט זיך איין די פערזאמעלטע צו בערוהיגען.

א גאנצע רייהע רעדנער טרעטען ארויס מיט שארפסטע קריטיק נעגען דער פערוואלטונג און ראט. מען וואַרפט פאר די פיהרער, אז זיי האבען ארויס-גענעבען גרויסע סומען אויף אנ'אונ-געזעצליכען וועג מיט נישט פעסטע פערזיכערונגען. מען בעשולדיגט אויך די פיהרער, אז זיי זענען בכלל בענאנ-גען אונגעזעצליכקייטען.

נאך גרויסע סקאנדאלען ווערט אויס-געקליבען א רעוויזיאָנס-קאָמיסיע, וועל-כע זאל די מעשים פון די פיהרער רעוויזירען און צונויפרופען אַנ'אויסער-געוועהנליכע גענעראל-פערזאמלונג.

(ג)

א דרשה אין וואהלינער שוהל.

שבת, דעם ערשטען טאג פסח 4 א זייגער נאכמיטאג וועט דער בעוואוס-טער מטיף און פאָלקס-רעדנער ה' לעווין (יהלל מסלוצק) האלטען אין וואהלי-נער שוהל א דרשה וועגען ערציהונג

ה' לעווין איז בעקאנט אלס אויסגע-צייכענטער רעדנער און אין די אלע שטעדט, וואו ער איז געווען האט ער מיט זיינע דרשות געהאט גרויס ער-פאלג.

בעשטעטיגט דעם עטאט פון די יודישע עלעמענטאר-שולען

(ג) פון פּעטריקאָוו טיילט מען אונז מיט, אז דער נאטשאלניק פון דער לאָדזער שול-דירעקציע ה' ביעלאיעוו האט בעשטעטיגט דעם עטאט פון די יודישע שולען אויפ'ן יאהר 1914, וואס די גמינע האט פארגעשטעלט.

פון בעשטעטיגטען בודזשעט איז צו-זעהען, אז דער יודישער גמינע קאָסט אב יעהרליך דאס אויסהאלטען פון 62 קאמפּלעטען פון די עלעמענטאר-שולע 140,461 רובל. צווישען די שולען גע-פינען זיך 28 פאר מעדלעך, 12 גע-מישטע און 28 פאר יונגלעך. אויסער דער אויבענדערמאנטער סומע קאָסט דער גמינע די אלעקסאנדער-שולע יעהר-ליך 6125 רובל מיט 84 קאפּ. געלד-מיטלען בעקומט די גמינע: פון דער שטאדט-קאסע 12,000 רובל און פון דער רעגיערונג—27,010 רובל און אויף איינצואָרדנען 16 נייע שולען—8200 רובל; פון שול-עטאט—98244 רובל.

גליצענשטיין אין לאָדז.

קיין לאָדז איז געקומען צופאהרען דער בעריהמטער יודישער סקולפּטאָר העטריק גליצענשטיין, וועלכער וועט דא בלייבען איינינע טעג.

דער קינסטלער, וועלכער איז געבוירען געוואָרען אין יאהר 1870 אין טורעק [illegible]

[illegible]

וואי-וואהלען אין באלוט.

(ג) [illegible] אין באלוט, אין [illegible]

5273

דער בעסטער ספּירט
לפּסח איז
„כרמל" טרויבען-ספּירט

ניק מאקאראָוו, פארגעקומען די וואהלען פון וואיט איבער באלוט, זשובארדז און ראדאָגאָשטש. ס'איז נעוועהלט געוואָרען אלס וואיט פערדינאנד לאנגע און אלס געהילף זיין ברודער לעאפּאָלד.

— (ג) די ראדאָגאָשטשער גמינע-פערוואלטונג האט איינגעווילינט, אז די „לאָדזער פרייוויליגע פייערלעשער גע-זעלשאפט" זאל אין ראדאָגאָשטש ביל-דען אַנ'אָבטיילונג, צום אויבענדערמאָנ-טען צוועק האט די גמינע בעשלאָסען בעת דער גרינדונג פון דער פייערלע-שער אָבטיילונג דער פייערלעשער-גע-זעלשאפט ארויסצוגעבען א יעהרליכע סובסידיע פון 1000 רובל.

פון יודישען דאבראָטשינאשץ

די ידיעה וועגען דעם געלד, וואס דער יודישער „דאבראָטשינאָשץ" האט צוטיילט אויף קמחא דפסחא איז נישט געווען ריכטיג איבערגעגעבען.

דער דאָבראָטשינאָשץ" האט ביז איצט שוין צוטיילט 13,000 רובל צווישען לאָדזער אָרימע לייט און 2000 רובל ארויסגעגעבען די באלוטער אָרימע לייט.

א באהן-פארפאל.

(ג) נעכטען פארמיטאג האט זיך אויף דער סטאנציע קאָלושקי צובראָכען אַנ'אַקס ביי'ם באגאזש וואגאָן פון צוג, וואס קומט קיין לאָדז דריי פערטעל אויף עלף. צוליעב דעם איז דער פּאסא-זשיר-צוג אָנגעקומען קיין לאָדז אָהן באַ-גאזש. דאס צורעכטמאכען פון דער אקס האט געדויערט איינינע שעה און דער באגאזש-וואגאָן, וואו עס האט זיך אויך געפונען די פּרעסע איז אנגעקומען קיין לאָדז ערשט 5 א זייגער פארנאכט.

טעאטער און מוזיק.

מאדאם קלארא יאנג אין לאָדז.

דאס לאָדזער טעאטער-פובליקום וועט האָבען אויף פסח א ליעבען און אנגע-לענטען גאסט—די בעריהמטע אָפּערע-טען-שוישפּיעלערין און סובּרעטען-קעני-גין מיס קלארא יאנג.

די בעליעבטע שוישפּיעלערין, וועל-כע האט פערלאָזען אונזער שטאדט מיט א פּאר חדשים צוריק, ווייל זי איז גע-ווען שלאף און ערמידעט, האט זיך די גאנצע צייט אויסגערוהט אין אנ'אויס-לענדישען קוראָרט און איצט הויבט זי אן צו גאסטראָליערען מיט פרישע קרעפטען אין לאָדז.

און דאס איז אפשר נישט קיין צופאל. די סובּרעטען-קעניגין איז שטארק צוגע-בונדען געוואָרען צום לאָדזער פובליקום און די ערפאָלגען און טריאומפען, וואס זי האט געהאט אין אונזער שטאדט האבען אויך געווירקט, אז זי זאל ער-פילען איהר צוזאג און באלד ווי זי וועט געזונד ווערען קומען קיין לאָדז.

מיס קלארא יאנג איז שוין געקומען קיין לאָדז און זונטאג אין אווענד וועט זי שוין געבען איהר ערשטען גאסטראל [illegible]

[illegible]

פערלאנגט היינט ביי אלע צייטונגס-פערקויפער דעם 3-טען נומער פון דער קרימינאל-ביבליאטעק

די שרעקליכע נקמה.

אָדער דער סוף פון א מערדער.

א אויסערגעוועהנליך שפּאנענדע און אינטע-רעסאנטע ערצעהלונג.

פּרייז 3 קאפּ. 32 זייטען דרוק.

בעמערקונג: יעדער נומער ענטהאלט א פערענדיגטע ערצעהלונג. 239

דער הויפּט-ראָלע, די פּיעסע נעהט אין גרויסען טעאטער מיט גרויס ערפאָלג.

פון „סקאלא"-טעאטער.

נאך א קורצער הפסקה הויבט אן ה' אדלער'ס טרופּע וויעדער צו שפּיעלען אין לאָדז אין סקאלא-טעאטער. צום קומענדיגען פסח האט זיך ה' אדלער פערזעהן מיט נייע פּיעסען די טרופּע בעשטעהט ווי פריהער, פון בעקאנטע שוישפּיעלערישע קרעפטען, צו דער ערשטער פארשטעלונג, וואס וועט פאר-קומען זונטאג, דעם צווייטען טאג פסח ביי טאג, ווערט געשטעלט א זעהר אינטערעסאנטע דראמא, וואס איז נאך נים געשפּיעלט געוואָרען אין לאָדז „געלד, ליעבע און שאנדע" מיט דער בעטייליגונג פון פרוי גאָלדשטיין און די בעסטע קרעפטען פון'ם אנסאמבל. די דאָזיגע פּיעסע איז א גאנצען סעזאָן געשפּיעלט געוואָרען אין אמעריקא מיט גרויס ערפאָלג.

דער קאָנצערט-ראַאוט פון „מלביש ערומים".

זונטאג, דעם צווייטען טאג פסח אין אָוועגד (12 אפּריל) וועט אין ענגלישען זאל (פּאסאזש-שולץ № 2) פארקומען אַנ'אינטערעסאנטער קאָנצערט-ראַאוט לטובת דעם פעראיין „מלביש ערומים".

דער פּראָגראם פון קאָנצערט איז רייך און פערשיעדענארטיג צוזאמענגעשטעלט און וועט בעשטעהן פון א מוזיקאלישען, ווי אויך פון א ליטעראַרישען טייל.

די גאנצע הכנסה פון באל וועט געהן צו פערשטארקען די מיטלען פון פער-איין, וועלכער פיהרט א ברייטע און פרוכטבארע טהעטיגקייט און ברענגט פיעל נוצען דער אָרימער יודישער בע-פעלקערונג. איצט האט דער פעראיין בדעה צו בעקליידען 150 אָרימע קינ-דער און צו דעם צוועק ווערט טאקי איינגעאָרדענט דער דערמאָהנטער באל, וועלכער וועט זיכער ארויסרופען דעם גרעסטען אינטערעס צווישען די בריי-טעסטע קרייזען פון דער היעגער בע-פעלקערונג.

א בריעף אין רעדאקציע.

געערטער ה' רעדאקטאָר!

ערלויבט אונז דורך אייער ווערטער צייטונג עפענטלך אויסצודריקען אונ-זער טיעפסטען דאנק דעם היגען רב הרה"ג ר' אליעזר טרייסטמאן שליט"א וואס צוליעב זיינע בעמיהונגען האט אונזער נאמשאלסטווא אונז אבגעלאזט אויפ'ן גאנצען יום-טוב. דאס איז דאס ערשטע מאָל וואס מען בעפרייט אויף אלע טעג יום-טוב, אין דער צייט ווען אין די פריהערדיגע יאהרען האט מען [illegible]

מיט דרך ארץ

אין נאמען פון די [illegible]

אשר שטיינבערג.
ליב שפּיגעל.
הענעך ליעקאווין.

[illegible]
ע. קאפּראָווסקי
35 פּעטריקאָווער
[illegible]

דאס נייעסטע פון טאג.

פּרוטשענקא אין בילדונגס-מיניסטעריום.

פּעטערבורג (ספּ. צום ל. ט.) דער קוראטאָר איבער פּעטערבורגער לעהר-ראיאָן פּרוטשענקא איז בעשטימט געוואָרען אלס א מיטגליעד פון ראט פון'ם בילדונגס-מיניסטער איבער'ן שטאט.

א נייער פּראצעס נעגען רעווי-ראָווע קיריטשענקא.

קיעוו (ספּ. צום ל. ט.) נעגען דעם געוועזענעם עדות אין ביילים-פּראָצעס, דעם רעוויראָווע קיריטשענ-קא, וועלכער איז שוין איינמאל אָנ-געקלאָגט געוואָרען נאכדער ביילים'סאדיע ווערט איצט פערפיהרט א נייער פּראָ-צעס. ער ווערט בעשולדיגט, אז אין דעם טאָג פון טשעבעריאַקס גנבה-פּראָצעס איז פלומרשט צוגעגאנגען צו דער בעשולדיגטער „צנועה" און איהר דערלאנגט א פּאטש זאגענדיג „רעכט אויף דיר"!

די פּוילישע זעלבסט-פערוואל-טונג אין דומע.

פּעטערבורג (פּ.) אויף דער נעכטיגער דומע-זיצונג איז בעטראכט געוואָרען דער געזעצפּראָיעקט וועגען פּוילישער זעלבסטפערוואלטונג, וועל-כער איז פון סענאט צוריק אריינגע-טראגען געוואָרען אין דער דומע און דער פּונקט וועגען איינפיהרען די פּוילישע שפּראך אין דער זעלבסט-פערוואלטונג איז צוליעב'ן סלסוף פון דעם סענאט מיט דער דומע איבער-געגעבען געוואָרען אין אַנ'אויסגלייך-קאמיסיע. נעגען דעם פּונקט זענען שארף ארויסגעטרעטען אלעקסייעוו און זאמיסלאָווסקי. דער לעצטער ערקלערט אז צוליעב דעם, וואס די רעכטע זענען ניט צוגעלאזט געוואָרען אין דער אויס-גלייכס-קאמיסיע וועלען זיך די רעכטע אבהאלטען פון שטימען. די רעכטע און א גרויסער טייל פון די נאציאָנא-ליסטען פערלאָזען דעם זאל. נאכדעם אבער, ווי עס ווערט אנגענומען דער פּארשלאג צו מאכען אנאמענטליכע אבשטימונג קעהרען זיי זיך צוריק אום אין זאל.

עצירות ביי קינדער.

דאס נישט היגיענישע קינדער-ערנעהרונג רופט ארוים ביי זיי עצירות. לויט געוואָגטען, צו-פּרעטענדיג צו א קאפּ מיט דעם לײדען, דארף מען ערשט אונבעדינג פערזיכערן דעם קינד גוטע היגיענישע בעדינגונגען און אלגע-מיין, און בעזונדער דארף מען געדענקען וועגען דער הינגעניע פון קישעטשניק. מ'דארף גע-וואוינען דאס קינד אז עס זאל אין דער בע-שטימטער צייט האבען שטוהלגאנג. כדי צו בעקומען א טעגליכע אויסלערונג דארף מען בענוצען Cascarine Leprince (קאסקארין לעפּרענס), וועלכער רופט ארויס אין דעם פאל אונשעדליכע פערדייונגען. דאס דער-מאָהנטע מיטעל קען געברויכט ווערען טעגליך א מעהר דענגערע צייט אָהן יעדער מורא, אין א ביסעל קלענערער צאהל, צום ביישפּיעל, פּיל טבענדם ביי נאכט.

די דומע האט מיט א בעדייטענדע מעהרהייט אנגענומען דעם פּונקט וועגען איינפיהרען די פּוילישע שפּראך אין די מינדליכע דעבאטען פון דער זעלבסטפערוואלטונג.

ביי דער נאמענטליכער אבשטימונג ווערט מיט א מעהרהייט פון 161 נע-גען 84 דער גאנצער געזעצפּראָיעקט אנגענומען.

די אפּעראציע פון'ם שוועדישען קעניג.

שטאָקהאָלם (פּ.) די אָפּעראציע פון'ם שוועדישען קעניג האט זיך אנגע-הויבען 10 א זייגער מיט 25 מינוט אין דערפריה און זיך געענדיגט 12 א זייגער מיטאג. די אָפּעראציע האט זיך זעהר גוט איינגעגעבען. די קעניגין, דער טראָנפאָלגער און דער פּרינץ עהגעני האבען זיך די גאנצע צייט געפונען אין שפּיטאל.

דער קייזער אין סעוואסטאפּעל

סעוואסטאָפּעל (פּ.) זייערע קייזערליכע מאיעסטעטען, דער קייזער די קייזערין, דער טראָנפאָלגער און די קייזערליכע טעכטער האבען בע-וויליגט אנצוקומען קיין סעוואסטאָפּעל.

רעדאקטאָר: י. אונגער.
ערויסגעבער: (ע. האמבורסקי. (א. טענענבוים.

גרויסעם טעאטער דיר. י. זאנדבערג.
היינט פרייטאג און שבת ווערט נישט געשפּיעלט.
אנאנס! א טייערער גאסט אויף פּסח
די גרויסע קינסטלערין די איינציגע יודישע סוברעטען-קעניגין
מיסס קלארא יאנג
ווערט געבען נור איינינע געצעהלטע גאסטראָלען;
זונטאג דעם צווייטען טאג יו"ט אבענדס $6^{1}/_{2}$ ערשטער גאסטראל
האנציע אין אמעריקא
האנציע—אונזער ליעבער גאסט מיסס קלארא יאנג.
מאנטאג דער 1-טער טאג חול המועד אבענדס האלב 9 צווייטער גאסטראל
אין דער פּאָפּולערער קאמישער אָפּערעטע פון א. שאר
די אמעריקאנערין
די אמעריקאנערין—די גרויסע קינסטלערין מיסס קלארא יאנג.
[illegible]
די אמעריקאנער
אריסטאקראטען
[illegible]
לעבעדיג און לוסטיג.
[illegible]
95 קאפּ.

נאך קורצן שווערן ליידן פטרשיד היינט פרוה מיין איינציגער געליעבטער מאן, אונזער טייערער פאטער, גרויספאטער, שוויגערפאטער
נ"ע טוביה דאמאנאוויטש
אין אלטער פון 70 יאהרען.
וועגען דער לויה ווירד בעזונדערס מיטגעטיילט ווערען. די טיעפטרויערנדע הינטערבליעבענע.

דער מאסקווער יוד און די „יודישיסטישע" בטלנות.

— פון —

ה"ל ציטלין.

מיט דער שפראכען-פראגע גיבען זיך ביי אונז אב נאר ביכער-פרעסער און פארטיי-קליינגער. וועגען די ברייטע יודישע מאסען קען מען דרייסט און זיכער זאגען: עס נעהמט זיי ניט אן די גאנצע שפראכען-פראגע. ווען אונזערע כלל-טהוער און שרייבער הערען ניט אויף צו רעדען און צו שרייבען וועגען „העברעאיש און יודיש", וועגען דער אדער יענער „נאציאנאל-שפראך". וועגען די פרעמדע שפראכען, וואס שטויסען ארוים די יודישע שפראך, וועגען יודיש אלס מיטעל אין קאמפף געגען דער אסימילאציע, שטעהט דער-ביי א יוד פון דער מאסע און זאגט: דולט מיר ניט קיין קאפ... פערדרעהט מיר ניט קיין ספאדיק... אלע אייערע „פראגען" געהן מיר אן ווי פאראיאהרי-גער שניי...

ווען אט די בעציהונג פון דעם מא-סקווער יודען צו דער שפראכען-פראגע וואלט געווען זיין איין אויסדרוק פון פראטעסט געגען די פיעלע פלאפלע-רייען פון אונזערע שרייבערס און גע-גען די אינצעהלינע, נארישע דיסקוס-יעס, וואס ווערען געפיהרט ארום דער שפראכען-פראגע, וואלט מען זי אט די בעציהונג, בעדארפט נאר צו בעגרי-סען. נאך מעהר: מען האט בעדארפט עפענטליך צו בעדאנקען דעם מאסא-ווען יודען פאר זיין קלוגען בענעהמען זיך, פאר זיין ריכטיגען פערהאלטען זיך צו זיינע „פיהרערס" און „ווארט-זאגערס", פאר זיין קענען ריכטיג אב-שאצען יעדע זאך און אבטהיילען דאס וויכטיגע פון דאס ניט וויכטיגע.

צום בעדויערען שטאמט אבער אט די דערמאהנטע גלייכגילטיגע בעציהונג נאר פון אנדערע קוועלען; פון צומראגענהייט, צוזייטקייט, פערדרייט-קייט, אייביג פערדאנה'ט זיין; פון ניט וועלען נאכדענקען און נאכפארשען; פון נייסטיגע פוילקייט, אבנעלאזענהייט, טעמפקייט; פון דעם וואס אונזער מאסקווער יודען פעהלען פיעלע עלע-מענטארע בעגריפען; פון דעם וואס אונזער מאסקווער יוד הויבט ניט אן צו בעגרייפען ווי ווייט עס איז נויטיג די אדער יענע נאציאנאל-שפראך פאר דער יודישער קולטור און ווי ווייט עס איז נויטיג די יודישער קולטור פאר דעם יודישען פאלק...

פארהאן אין אט דער גלייכגילטיג-קייט פונ'ם סתם-יודען צו דער שפרא-כען-פראגע אויך א העכסט טראגישער עלעמענט: דער יוד פערהאלט זיך גלייכגילטיג צו דער שפראכען-פראגע, ווייל ער בעגרייפט ניט די געפאהר פון אסימילאציע...

דער סתם-יוד פערהאלט זיך גלייכ-גילטיג צו דער שפראכען-פראגע, ווייל ער בעגרייפט ניט ווי ווייט ער אליין און זיין גאנצע אומגעבונג איז אסימי-לירט און ווי ווייט די אסימילאציע פיהרט צום שמד און צו פולער פער-ניכטונג פון דעם יודישען פאלק. דער מאדערנער סתם-יוד זעהט אין אסימי-לאציע קיין סכנה ניט ערגער, אין בעס-טען פאל, עטוואס אזעלכעס וואס מען קען ניט אויסמיידען. ער קוקט אויף דער אסימילאציע, ווען אויך זי קרענקט איהם, ווי אויף א גזרה פון גאט, וועל-כע מען מוז ערפילען. מחמת דעם בעגרייפט דער מאדערנער סתם-יוד ניט, אז מיט זיין ערציהען זיין קינד אויף פרעמדע שפראכען, אויסמיידענ-דיג לשון-קודש און יודיש, גראבט ער א גרוב אי פאר זיך אי פאר זיין משפחה אי פאר'ן גאנצען יודישען פאלק. דער מאדערנער סתם-יוד איז ניט קיין רואה את הנולד, ער זעהט ניט וואס וועט ארויסקומען פון דער ריין-גוי'שער אדער אפילו קנאפ-יודישער ערציהונג וואס ער גיעט זיינע קינדער; ער זעהט ווי זיין „יאשא" צי „מישא" צי „סטאש" צי „וואלאדעק" איז אנגעקומען אין גימ-נאזיום. נאך פיעל מיה און מאטערניש, און עס פרעהט זיין הארץ פון טאג-טעגליכע „אויסצעהען" וואס זיין בן-יקיר מאכט, דער בן-יקיר ענדיגט דאס גימ-נאזיום און דער פאטער איז איבער-גליקליך — אין איין פינסטערן פריה-מארגען דערוויסט זיך אבער דער „גליק-ליכער" פאטער, אז זיין „גליקליכער" זוהנ'דעל איז אנגעקומען אין אוניווער-זיטעט דורך א טויף-צעטעל, דער פא-טער רייסט זיך דאן די האר פון קאפ, שילט דעם טאג פון זיין געבוירען, ווארפט ארויף די גאנצע שולד אויף זיין זוהן;—קיינער איז אבער אין דעם אזוי ניט שולדיג ווי ער, דער פאטער אליינס...

דער מאדערנער סתם-יוד קוקט ניט ווייטער פון זיין נאז, זעהט ניט ווייטער פון זיינע טאג-טעגליכע אינטערעסען, ליעבט ניט שטארק אריינצוטראכטען וועגען דעם „וואס ס'איז געווען און וואס עס דארף זיין", זעהט די לעצטע שרעקליכע פאלגען און בעדענקט זיך ניט וועגען זייערע סבות, און דעריבער בעמיהט ער זיך ניט לכל הפחות אויף ווייטער אויסצומיידען אט די סבות...

דער מאדערנער סתם-יוד איז דערי-בער אבסאלוט גלייכגילטיג צו דעם גאנצען שפראכען-קאמפף. זאלען זיך איינע פאדערען לשון-קודש, זאלען זיך די צווייטע פאדערען יודיש, זאלען זיך די דריטע בעמיהען צו בעווייזען, אז אט די ביידע שפראכען האבען זייערע פולע רעכט אין דעם יודישען לעבען — וואס געהט עס איהם, דעם מאדערנעם סתם-יודען, אן? ער וועט סיי ווי סיי ברעכען זיין צונג צו רעדען א צובראכענעם און צוקאלעטשטען רו-סיש אדער אזא מין פויליש אדער אזא מין דייטש און וועגען זיין קינד וועט ער שוין זעהען, אז עס זאל טאקי הא-בען דעם אמת'ן רוסישען צי פוילישען אקצענט און וועט איהם שוין דעריבער קיין יודיש גאר ניט לערנען—וואס זשע דארף ער נאך?...

און מחמת דעם, מחמת דער גאנצער שפראכען-קאמפף אויף דער יודישער גאס אינטערעסירט נאר איניגע כלל-טהוער, איניגע שרייבער און א קליין ביסעל פון דער יוגענד, און ניט די ברייטע יודישע מאסען, מחמת דעם בענוצען די קעמפפענדע אלערליי מעג-ליכסטע עקסצעסען, קומען צו אלערליי מעגליכסטע עקסטרעמען, זאגען ארויס פראנק און פריי אלערליי מעגליכסטע פאראדאקסען, וועלכע זיי גיבען אן פאר ריינע וואהרהייטען, זיי שטעלען זיך ניט אב זאגאר פאר די לעכער-ליכסטע בעשלוסען, פאר אפענע קור-יאזען...

אזוי האבען די „יודישיסטען" געפא-דערט מיט א פאר מאנאטען צוריק (אויף דער פערזאמלונג פון די „מפיצי השכלה"), אז מען זאל אין די יודישע שולען קיין תנ"ך גאר ניט לערנען, אז מען זאל אין די יודישע שולען לער-נען אביסעל יודישע געשיכטע אויף שפיץ מעסער—און יוצא, אז העברע-איש זאל זיין—לא יזכר ולא יפקד—די דערמאהנטע „יודישיסטען" האבען ארויס-געזאגט זייערע העכסט לעבערליכע און העכסט נארישע פאדערונגען און מענשען, דוכט זיך ערנסטע און קלוגע, האבען זיך שטארק געדרעכענט מיט אט די דברים בטלים און האבען זאגאר אנגענומען רעזאלוציעס אין דעם זין...

צו אזעלכע קוריאזען קומט מען נאר דורך דעם, ווייל די קעמפפענדע צדדים פיהלען גאנץ גוט, אז סיי ווי סיי איז דער גאנצער קאמפף נישט מעהר ווי א הלכתא למשיחא. ווי באלד אז מען רעדט עס נאר „לחדודי", בכדי צו שארפען די מוח'ות און צו שלייפען די צינגער, מאכט דאך טאקי באמת ניט אויס, צי מען זאגט ארויס איין אמת צי א שקר, אבי עס זאל זיין וואס מעהר פאראדאקסאל און זאל ארויסרופען וואס מעהר דעבאטען...

און מען דארף זאגען דעם אמת, אז אין דער הינזיכט האבען זיי זעהר פיעל געפועל'ט. וואס, וואס נאר „דעבאטען" האבען די דערמאהנטע פאדערונגען ארויסגערופען זעהר און זעהר פיעל. פון דעם העברעאישען לאגער איז מען ארויסגעטרעטען געגען אט די פאדע-רונגען מיט פייערדיגע רעדעס און מיט פייערדיגע ארטיקלען און מען האט אנגעוויזען אויף דער גרויסער „סכנה" וואס דראהט דעם יודישען פאלק מצד די „יודישיסטען"...

מעהר ווי דאס האבען די „יודישיס-טען" איינענטליך ניט געוואלט, זיי דאר-פען דאך נישט מעהר ווי דעם טומעל. זייער לאזונג איז דאך פון אייביג אן:

Шумимъ, братцы, Шумимъ.

וואס דארפען זיי דען נאך ווי דאס, אז מען זאל אויף זייערע דומהייטען ענטפערען, אז מען זאל זיך מיט זייע-רע פלאפלערייען רעכענען גלייך ווי מיט עפעס א שיטה, א דעה, א נאציא-נאלע ריכטונג?...

דאס אלץ וואלט אבער ניט געוועזט זיין, ווען די ברייטע יודישע מאסען וואלטען זיך באמת פעראינטערעסירט מיט דער שפראך-פראגע, דאן וואלטען די נארישע חלומות פון געוויסע „יודי-שיסטען" ממלא בטל ומבוטל ווערען. דען דאן וואלטען אלע געזעהן דעם איינפאכען אמת, אז א יוד וועט שיקען זיין קינד אדער אין א גימנאזיום צי אין אנדער אלגעמיינע שולע אדער אין א יודישען חדר וואו מען לערנט תורה, די אלטע תורה, אין דער אלטער, היי-ליגער שפראך, און ניט אין עפעס א פאבריצירטער שולע מיט פאבריצירטע קצורים פון דער יודישער געשיכטע אהן תנ"ך אין אהן לשון קודש...

די ברייטע יודישע מאסען שווייגען אבער און דעריבער האבען די „יודי-שיסטען" געהאט די העזה ארויסצוזא-גען זייערע אבסורדען, ניט נאר אין דעם זין וואס זיי האבען זיך ארויסגע-זאגט אין פעטערבורג, נאר אויך אין דעם זין וואס זיי האבען זיך ארויסגע-זאגט פאר דא ניט לאנג אין ווילנא...

אויב אין פעטערבורג האבען זיי גע-רעדט נאר געגען תנ"ך און לשון-קודש אין דער יודישער שולע, האבען זיי אין ווילנא (אויף דער פערזאמלונג פון די סטודענטען-פעראיינען) בעשלאסען, אז העברעאיש (לשון-קודש) איז גאר ניט קיין יודישע נאציאנאל-שפראך. יודען האבען זיי עפענטליך בעשלאסען, האבען נאר איין נאציאנאל-שפראך, דאס איז די יודישע שפראך (זשאר-גאן). און לשון קודש? און די אייביגע יודישע שפראך? און די שפראך אויף וועלכע אונזערע עלטערען האבען גע-רעדט ווען זיי זענען באמת א פאלק געוועזן? און אט די שפראך אויף וועל-כע עס האבען גערעדט אלע יודישע נביאים, אלע יודישע קדושים, אלע יודישע חכמים, די שפראך אויף וועל-כע עס האבען געזונגען אלע יודישע משוררים, עס האבען געדענקט און געדיכטעט אלע יודישע גדולים אנהויב-בענדיג פון משה רבנו און ענדענדיג מיט דעם לעצטען גאון און געלעהר-טען?—אט די שפראך איז נאר נישט מיט נאר גישט, איין עסק פאר בטלנים א שפראך פון דער „סינאגאגע" און ניט א שפראך פון פאלק...

אויב באלד נאך פעטערבורג האבען איינציגע יודישיסטען פריי ערקלערט, (אלס ענטפער אויף די אנפאלען פון די העבראעיסטען), אז זיי מיינען גאר ניט חלילה שאדען צו ברענגען דער העבראעאישער שפראך, וועלכע איז ביי זיי אויך זעהר הייליג און טייער, אז זיי זענען מיט דער העבראעאישער שפראך נאר אדרבה ואדרבה, נאר זיי קעמפפען געגען דעם וואס מען בעלייריגט די יודישע שפראך און אויס ריין פערדא-נאנישע גרינדער קעמפפען זיי געגען דער העבראעאישער שולע, האבען זיי איצט אין ווילנא, קלאהר ארויס-געוויזען זייער אמת'ן פרצוף פנים, זיי האבען קלאהר ארויסגעוויזען, אז זיי האבען מיט'ן אמת'ן יודענטהום גאר נישט צו טהון, אז זיי האבען באמת קיין חלק ניט באלהי ישראל...

איך בין קיינמאל ניט געווען פון די העבראעער-פאנאטיקער און בין עס איצט אויך ניט. נאך מעהר: איך בין א שטארקער אנהענגער פון דער יודישער שפראך (דער זאגענאנטער „זשארגאן") אלס א מיטעל צו פעראייניגען יודען, צו פערשפרייטען צווישען זיי ליכט, צו שטארקען זיי אין קאמפף געגען זייערע אונצעהליגע שונאים; אלס א תריס בפני האסימילאציע; אלס א קאמפפס-מיטעל געגען די פרעמדע קולטורען, וועלכע ווילען אבריזען אונזער גאנצע איגענ-ארטיגקייט; אלס א שפראך פון גרויסע יודישע מאסען, אויף וועלכע זיי דריי-קען אויס אלע זייערע ליידען און פריי-דען. איך האב צו דער יודישער שפראך נאך א בעזונדערע ליעבע אלס צו דער יודישער שפראך אויף וועלכע מיליא-נען יודען רעדען זייט זעקס-זיעבען הונדערט יאהר, אין וועלכער פיעל יודישע דורות האבען אריינגעטראגען אזוי פיעל טרעהרען, אזוי פיעל שארפ-קייט און ביטערקייט, דעביי אויך—חיב-קייט און צארטקייט, אינטימסטע גע-פיהלען, טיעפסטע שמערצען און האפ-נונגען.

ווען מען קומט אבער און מען זאגט מיר, אז די באמת יודישע נאציאנאלע שפראך, די היילינג שפראך, די שפראך פון אונזער גרויסקייט און רוהם, איז גאר קיין נאציאנאל-שפראך ניט, קען איך אזא בעהויפטונג בעטראכטען נישט מעהר ווי א ווילדען שגעון אדער געמיינע רשעות.

דען, ווי קענט איהר זיך נאר אויף איין רגע פארשטעלען, אז די שפראך פון ישעיהו, ירמיהו, תהילים, אלע תנאים, רמב"ם, רבי יהודה הלוי, אבן עזרא, רלב"ג, רבי חסדאי, קרשקש, אלבו, אברבנאל, האר"י, רבי ישראל נגארה, רבי משה חיים לוצאטו, וכ' וכ' איז ניט קיין נאציאנאל-שפראך און א נאציאנאל-שפראך איז נאר די שפראך פון שמר'ס ראמאנען מיט די „שרעקליכע געהיימניסען"?...

עס איז געווען אויף דער דער-מאהנטער פערזאמלונג אין ווילנא א גרו-פע פון סטודענטען וואס איז גרייט גע-ווען אנצוערקענען יודיש („זשארגאן") אלס די יודישע נאציאנאל-שפראך, זיי האבען אבער געפאדערט, אז די העב-רעאישע שפראך זאל אויך אנערקענט ווערען אלס נאציאנאל-שפראך. דערויף האט מען זיי געענטפערט: לא ולא! „יודיש איז די איינציגע נאציאנאל-שפראך"...

אט צו וואסערע קוריאזען, עס קומט די „יודישיסטישע" בטלנות!

צווישען יודישע קינסטלער.

(א בריעף פון פאריז.)

די אויסלענדער צווישען יודישע קינסטלער.—די „פריינד פון יודענטום".—א יודי-שע קונסט-אויסשטעלונג.—א פראיעקט פאר דער צוקונפט.—פאריז—א פארט-שטאדט.—די געפאהר פון א פערפלייצונג.

צווישען דער קאסמאפאליטישער זויעה פאר דער קונסט, וואס האדע-וועט זיך און בליהט אונטער דער הי-לער זוהן פון בולוואר-סען-מישעל, האט דער ווינד אויך א הייפעלע יודישע קונסטלער צוזאמענגעבראכט.

און דאס הייפעלע חלומט שטארק וועגען יודישע פארמען אין דער קונסט. יונג איז דאס הייפעלע, אבער פריש אין מוט און קראפט. זיי ווילען, אז זייער יודישע קונסט זאל זיך ניט אנהויבען און ענדיגען ביים נאמען. עס זאל טאקי זיין א טריט פאראויסגעמאכט אין דער קונסט, דורך דער אלטער יודיש-היסטארישער פארם. אויפלעבען און אבזוכען ווילען זיי די אלטע יודישע קאנטורען און פארמען, וואס זענען פערלוירען געגאנ-גען דורך אונזער מאטעריעלען און גייס-טיגען גלות.

מ'איז שוין אפילו ערנסט צונעטרע-טען צו דער ארבייט. די קינסטלער האבען זיך שוין עטליכע מאל פערזא-מעלט און דאריבער דיסקוטירט, ס'האט זיך פראיעקטירט ביי זיי צו עפענען אין פאריז אזא יודישע אויסשטעלונג. די בעסטע יודישע מאלער און סקולפטא-רען וואלטען זיי מיטגעהאלפען. דא אין פא-ריז איז דאס פאסענדסטער ארט פאר אזא אויסשטעלונג. פארהאן דא גענוג אונפארטייאישע קונסט-קריטיקער, וואס וואלטען זיי געהאלפען זוכען דעם וועג. דער פארשטעהער פון „די פריינד פון יודענטהום" גוסטאוו כהן, איז איינער פון די ערשטע קונסט-קריטיקער אין פאריז און ער וואלט זיין פעדער זיכער ניט געלאזט שאווערען ביי אזא געלע-גענהייט. דאס איז איינענטליך אויך דער צוועק פון „די פריינד פון יודענ-טהום": בעקאנטע יודען און ניט-יודען מיט'ן יודענטהום. (לייגט צו: און מיט זיין קונסט). א סך אזעלכע טאלאנטען וואלטען נאכגעדעם צוגעפאלען. דערווייל נויטיגען זיך נאך די יונגע יודישע פארשערס אין פרעמדע לעהרערס און יועצים, דען אין דער איינציגער יודישער ליטערארישער, קענען זיי נאך אויף קיין לעהרענדע קריטיק ניט האפען.

פארלויפיג איז נאך דער פראיעקט אבגעהאלטען געווארען. זיי האבען אויסגעפונען, אז טעכניש זענען זיי נאך ניט רייף צו אזא מאנופעסטאציע. דער-ווייל וועלען זיי ארבייטען יעדער פאר זיך, בדי אז די צייט וועט אנקומען שפרינגען זאלען זיי אלע צוגעגרייט זיין, בעוואפענט ווילען זיי, בעסער, קומען צום קאמפף, מיט זיכערע טריט אריינקומען אין זייער נייעם קונסט-היכל. נעלר, זענען אלע קינסלער זיכער, וועט זיין, די דאזיגע זארגלאזיגקייט איז פון אייביג אן די שוואכקייט אין די מאכט פון ד"ר אמת'ער יונגער יוגענד. נעלר, שאפט זיך נאך אלעמען.

און ניט קוקענדיג דערויף וואס די אויסשטעלונג איז אבגעלייגט געווארען אויף א יאהר, איז זעהר מעגליך, אז זי זאל נאך פריהער זיין, די יודישע מארמאר-און פארב-קינסטלער געהען ארום אונרוהיג, פיעבעריש, אויפ'ן בולוואר סען-מישעל, מעו טראגט זיך ארום מיט אלערליי פאנטאזיעס וועגען א יודישער פארם, עפעס צימטיגט זיך אין זיי. און וואס מעהר צייט עס פער-געהט, אלץ מעהר אימפולס בעקומען זיי. דער יודישער בוימעל, הויבט זיך, הויבט זיך פון דער ערד, עס צושפרייט זיך זייני צווייגען ווי א מנורה אין בעקלעמדען זיך מיט גרינע, פרישע בלעטער, קינסטלער, צום גליק, זענען נאך ניט, צופיעל אויסגערעכנט, און איבערלייגט, און עס איז פארהאן א גרויסע מעגליכקייט, אז אהן א שום בעזונדערע סבה און שטוים זאלען זיי היינט מארגען, ארוים מיט א הערליכער יודישע מאנופעסטאציע, וואס וועט זיך שוין אין זייערע וואריעמע הערצער.

יעדער טאג קאן אונז ברענגען די איבערראשונג.

דער טייך סענא ווערט פריהלינג-צייט אונרוהיג און קריכט פון בעט ארוים. אלע וויסען וואס פאר א סורפריזען ער קאן מאכען אין אזעלכע צייטען. גאנץ פאריז געדענקט נאך די גרויסע פער-פלייצונג וואס האט פאריז אזוי פיעל געקאסט, מ'האט שוין וועגען דעם פיעל, און דאך ניט גענוג גערעדט. מ'האט גערעדט פון אנהויב פון גראבען א קא-נאל, וואס זאל די איבעריגע וואסער אבציהרען אנדערש-וואו. איז אבער דער סיסטעם אבגעפאלען צוליעב אנ'אנ-דערען, א בעסערען, אינזשעניערען גע-פינען אויס, אז פיעל בעסער איז, אז מ'זאל די גאנצע סענא אויסגראבען אויף 20 m 7 טיעפער, און זי ארומ-מויערען מיט א הויכען שטיינערנעם קארסעט. נאטירליך איז עס פערבונדען מיט הויבש עטליכע מיליא' פראנק. דערפאר אבער וועט פאריז ווערען א פאלשטענדיגער „האפען", און דער מסחר וועט פערגרעסערט און בערייכערט ווערען אין איהר, אזוי ארום וועט זי מיט דער אנדער האנד איינבריינגען דאס און פיעל מעהר נאך, ווי זי האט מיט דער ערשטער אויסגעגעבען.

די סענא הויבט זיך דערווייל גראדע ווייז און ווערט וואס א מאל דרייסטער. די דערפאר וואס ליגען איי מהאל האבען שוין וואסער אין די קעלערס. אז ס'זאל אזוי אנהאלטען קאן קומען צו אנ'ערנסטען אויסגוס. קוקענדיג אויף דער סענא, האט זיך איך די „מארגע" איהר קינד, שטארק אויפגעבלאזען.

און דארט ליגט די פאריזער גערטנער און פעלדער. דורך דעם, וועט אזוי לייגען דער „פאריזער מאנען".

ביי דער רעגירונג איז מען דער-ווייל נאך אפטימיסטיש. מי היהט וועט מען אננעהמען מיטלען צו פעריהיטען דאס לאנד פון א סכנה.

פאריז. **ג. פראנק.**

י. שאיאק.

טיפען פון ווייטשעפעל.

(לאנדאנער איינדריקע).

II

דער „ליטעראַרישער רעסטאראן".

רעסטאראנען זענען אין ווייטשעפעל פארהאן א סך, און אויף יעדען רעסטאראן זעהט איהר דעם שענסטען נאמען, ווי „צענטראל-רעסטאראן" „פראגרעסיוו-רעסטא-ראן" א. ד. גל. עס פערשטעהט זיך, אז אויך פון די נעמען קען מען עס זעהען, אז די רעסטאראנען און ווייטשעפעל זענען אלע יודישע. נאר דער סאמע בעסטער רעס-טאראן און ווייטשעפעל, וואו איהר טרעפט גאנצע טעג און נעכט זיצען „אינזערע מענ-שען, עכטע טיפען. איז דער „אסטרוקאן-רעסטאראן", אדער ווי מען רופט איהם דא און לאנדאן, דער „ליטעראַרישער רעסטא-ראן"...

געפונען געפונט זיך דער דאזיגער רעסטאראן און מאמע מיטעלפונקט פון ווייט-שעפעל, גלייך אנטקעגען דעם יודישען טעאטער, און דערפאר וואוינען דארט אלע יודישע אקטיארען און ליטעראטען, וועלכע קיסען אויף א קורצע צייט קיין לאנדאן.

דער בעל הבית פון רעסטאראן, איז א אויך פעטער יודעל, שוין מיט גראהע האר, וועלכע פאסטען נאר נישט פאר זיין אויס-זעהן, און נישט פאר זיין עלטער, ווייל ער זעהט אוים צו זיין נאך נאר א יונגער מענש...

אט דער בעל הבית פון רעסטאראן איז אויך דער „מענדעזשער" פון יודישען טע-אטער, דאס הייסט, דער פערוואלטער ביים טעאטער, ער אונטערשטיצט זיך אויך מיט דער יודישער ליטעראטור...

צלוין איז ער א וואויל יודעל, וועלכער שטיצט זיך מיט אייך אים צו יעדער צייט, ווען איהר ווילט נאר, און געפונט אייך גלייך אויף יעדע זאך א משל פון קרו-לאוו'ם א פאבעל, (ער איז א גרויסער ליעב-האבער פון קרולאוו'ן,) זיצט גאנצע טעג מיט די געסט ביי די טישלעך און העלפט זיי טרונקען טהיי און זאגען וויצען...

און אט בלויז דערפאר וואס דער בעל הבית האט א נאהענטע שייכות צו די געסט וואס קומען דארט אריין, טרעפט איהר דארט יעדעס מאל, כמעט אלע טיפען וואס ווייטשעפעל פערמאגט. דא זעהט איהר די נאטבעקרנ'ס-טיפען; לעהרער'ס, סטודענ-טען, דאקטוירים'לעך, אקטיארען, ליטעראַ-טען, דראמאטורגען, און סתם „אינטעלי-גענטישע" וואס טראגען זיך ארום מיט גאנ-צע פעק מיט צייטונגען און ביכער, און דערפאר זענען אלע מאל די טישלעך פער-נומען. מען זיצט און מען טרונקט טהיי און מ'שמועסט און דאסונא...

אין ווייטשעפעל קובעצט מען זיך: „געהסט אריין צו ש. און רעסטאראן וועל איך דארט ענדיגען מיין פאעטע!!!"... זאגט איין יונגערמאן צום צווייטען. אנדערע זאגען ווי-דער, אז אלע דריי יודישע צייטונגען, וואס ערשיינען און לאנדאן ווערען רעדאקטירט אין „ליטעראַרישען רעסטאראן".

עס איז שוין אזא געוואוינהייט, אז מען מוז נישט וועלענדיג, פארבייגעהענדיג ווייט-שעפעל, א צווייט מאל און טאג א קוק טהון אין דער „רעסטאראן-רעדאקציע"...

אמטערסטען פערברינג איך דארט מיט מיינעם א פריינד א דאקטאר פולאזא-פיע, וועלכער איז אויך א יודישער זשור-נאליסט. ער קומט צוויי דריי מאל און דער וואך צו פאהרען פון דער וועסט-ענד (א רייכער קווארטאל) קיין ווייטשעפעל „א ביסעל א קוק טהון". ביי איהם און די אויגען זעהט די וועסט-ענד (יודישע געטהא) אזוי אוים, ווי עפעס א קליין בלאטיג שטעד-טעל מיט בטלנים, און דערפאר קומט ער צוויי מאל א וואך און רעסטאראן אריין, און בעטראכט יעדען איינעם וואס קומט דארט אריין פאר א „טיפ", און שרייבט באלד פון זיי פעליעטאנען...

אט אזוי זאלבעדריט (ווך, מיין פריינד דער דאקטאר און דער בעל הבית פון רעסטאראן) זיצען מיר ביי א גלעזעל טהיי און שמועסען טכח „ליטעראַרישעס".

דער דאקטאר רעדט מעהרסטענס וועגען זשורנאליסטיק און פילאזאפיע, און דער בעל הבית פון רעסטאראן און „מענעדזשער" פון טעאטער—וועגען אקטיארען און עסען, און אויך וועגען ביידע זאכען...

דער בעל הבית, דערצעהלט וועגען דעם נייעם סעזאן פון יודישען טעאטער, דער דאקטאר שלאגט איהם איבער מיט א גע-שפרעך איבער זשורנאליסטען ביי יודען:

— האט איהר שוין אמאל געזעהען, אז א יודישער זשורנאליסט זאל קענען מאכען א לעבען פון זיין שרייבען?... קיינמאל נישט!—פערענטפערט ער באלד אליין זיין פראגע—ווייזט מיר האטש איינעם! אט נעהמט צום ביישפיעל א ענגלישען זשורנא-ליסט, וויפיעל ער גיט א „ליינע" פון „קאלאמב" (ה. ח. 10 רובל פאר א שפאלט פון 150 ביז 175 שורות.) נעהמט אפילו דער מינ-דעסטער רעפארטער אויך נישט... חיינט וויפיעל פון זיי נעהמען צוויי און דריי גו-נעם פון „קאלאמב". גלויבט מיר, אז עס איז שוין פיעל בעסער צו שרייבען ענג-ליש, פראנצויזיש, דייטש, רוסיש, אפילו העברעאיש נאר נישט קיין יודיש... וועט איהר מיך דאך פרעגען, פאר וואס שרייב איך עפיס יא יודיש, וועל איך אייך ענט-פערן, אז איך שרייב צוליעב רחמנות צו דער יודישער שפראך חיינט פערשטעהט איהר שוין?...

געענדיגט דעם געשפרעך, גיט ער א צוה דעם פאפוראס וואס איז שוין באלד פער-לאשען, טהוט א זופ פון גלאז טהיי, וואס איז שוין גוט קאלט געווארען, און קוקט אונז אן מיט פרעגענדע אויגען...

און רעסטאראן איז א טומעל, א געפיל-דער, עס רוישט און קאפ פון דעם גערויש וואס די ביינערנע דאמינא-שטיינער מאכען אן אויף דעם מארמאר-טישעל. דער רויך פון די פאפוראסען שטוקט, און דער קאפ ווערט שווערער, קוים דעם אטעם צו כאפען. ארייין און ארוים לויפען בעקאנטע געזיכטער און גרוסען, דערלאנגען די הענד און געהן ווייטער.

— גוט אחער נאך א גלעזעל טהיי!— בעפעהלט דער דאקטאר.

דער „וועיטער" (קעלנער), א הויכער שוין עלטערער יונגערמאן, וואס איז מעהר ענהליך מיט זיין אונטעלונענטען פנים צו א ביכהאלטער ווי צו א „וועיטער", קומט גלייך צו און דערלאנגט שנעל נאך יע-דענס פערלאנג.

ווען דער קעלנער איז אוועק פון אונזער טישעל האט מיין דאקטאר ווידער ענטוויקעלט א זעהר אונטערעסאנטען געשפרעך. זיין טהעמע איז דאס מאל געווען וועגען דעם „וועיטער" און זיינע פערדינסטען:

— אט נעהמט צום ביישפיעל דעם „וועיטער", איהר קענט איהם?—ווענדט זיך צו מיר דער דאקטאר.

— יא, איך קען איהם פון דאנען אלס „וועיטער"—ענטפער איך.

— אהא, זעהט איהר שוין ווי איהר קענט וועגען די מענשען!... אט נעהמט צום ביישפיעל דעם „וועיטער" און בעטראכט איהם נאר גוט. דאכט זיך א „וועיטער" ווי אלע וועיטערס, אבער דאך אנ'אויסנאהם... אט דער, דער דאזיגער „וועיטער", איז א געוועזענער קאנדידאט אויף דאקטאר. ער איז געקומען פון בערן קיין לאנדאן און איז געווארען א וועיטער און א ווייטשעפעלער רעסטאראן!

איך האב מיט מעהר רעספעקט, ווי גע-וועהנליך בעטראכט דעם „אונוועראוויסע-וועיטער", ווייל שוין נישט פון איינעם האב איך געהערט, אז אט דער דאזיגער וועי-טער געהער צו דעם סארט „בעסערע" מענשען, און איך האב איהם און הארצען בעדויערט...

דער „וועיטער" האט גלייך בעמערקט ווי איך קוק אויף איהם, און שנעל צוגע-לאפען און מיך געפרעגט:

— יעס סיסטער! איהר פערלאנגט עפיס?...

דא האב איך שוין נישט בענוצט מיין געוועהנליכען בעפעהל, „גוט מיר א גלעזעל טהיי!" נאר מיט א ווייכער, גוטער שטימע האב איך מיך צו איהם געווענדעט:

— פליז (זייט אזוי גוט!) מיסטער דזש.. גוט מיר א גלאז טהיי!

אז ער איז אוועק, האב איך א שמייכעל געטהון צו מיין דאקטאר, און א וואונק גע-טהון צום בעל הבית פון רעסטאראן, וועל-כער שעצט דעם „וועיטער" און געזאגט:

— גאך גוט וואס ער איז דא ארייגגע-פאלען, און דעם „ליטעראַרישען-רעסטאראן" האט נישט קיין געוועהנליכער „וועיטער".

— דאצרייט! דאצרייט! (ריכטיג! ריכ-טיג!)—האט זיך דער בעל הבית צולאכט פון מיין קאמפלימענט...

לאנדאן.

קליינע פאעמען.

— פון —

אברהם רייזען.

שטערן...

עס זיצען אַלע שטערן פעסט אין הימעל
און זענען מיט דעם פלאץ אזוי צופֿריעדען.
און לייכטען אַלע רוהיג און בעזעסען,
און פלוידערן געמיטליך איינער מיט'ן צווייטען.

זיי פלוידערן פון גאָט, דאָרט אינוועניג אין הימעל,
פון זייער האַר, דער אַלמעכטיגער, גרויסער,
וואָס איז דאָך אזוי לייטזעליג און גוטיג
און האָט געשאָנקען זיי דעם ברייטען לעערען הימעל
אויף אייביג עולם ועד, דאָרט צו וואָהנען...

ער פאָדערט בלויז מען זאָל איהם שירה זינגען;
דאָס איז דאָך אזוי לייכט, בלויז דריי מאָל קדוש זאָגען
דערביי זיך עטוואָס בוינגען, בוקען מיט הכנעה,
און נאָכדעם מיעדער רוהיג אין דעם לעערען הימעל;

וואָס האָט עס פאַר א ווערט פאַר גוטע, שטילע שטערן!
דאָס דרעהען זיך—דאָס איז דאָך זייער מזל!
און וויל זיך איינער ניט מיט אַלע גלייך זיך דרעהען,
דאַן פאַלט ער טיעף אין תהום!...

אָך, פונ'ם פאַלענדען שטערן
לאַכען אין הימעל די שטערן,
זיי לאַכען פאַמעליך, ניט פיעל
און ווערען גלייך שטיל...

זיי זענען ניט וויים דאָך פון בורא
און לעבען זיי אַלע אין מורא.
דאָך פאַלט ווען א שטערן אַראָפ
זיי שאָקלען דאַן צו מיט'ן קאָפּ...

און הויבען זיך אָן צו בעטענקען
און פאָרשען פון בורא די וועגען...
און זינגען דאַן „קדוש" נאָך מעהר
פאַר גאָט זייער אייביגען הער...

איך בענק...

איך בענק נאָך א ביסעלע שענהייט,
איך האונגער און זיך זי אַרום;
געשטאָרבען, פערדאָרבען די שענהייט —
אַך, מיאוס און טריעב אומעטום.

ניין, וועל איך א בורא זעלבסט ווערען
און שאַף מיר די שענהייט אַליין...
פון ווערטער בעשאַף איך בת-מלכה'ס
מיט פנים'ער צאַרט — מלא חן...

בת-מלכה'ס, אַך, פיעלע, בת מלכה'ס!
און אויגען — זיי זאָלען זיין בלוי,
און ליפען זיי זאָלען זיין רויזע,
און פרישע, ווי בלומען נאָך טוי.

איך לאָז זיי ניט שטעהן אין מיין צימער,
מיין צימער איז אָרים און קליין —
איך בוי פאַר זיי אויס גלייך א פּאַלאַץ
די וואַנד פון עלפאַנטענעם ביין...

און שפיגלען —געשליפענע שפיגלען
בעהענג איך די ווענד אַלע פיער,
און וואו איך וועל ווענדען די בליקען
א בת-מלכה שמייכעלט צו מיר...

און אויסבעטען וועל איך די דילען
מיט טעפיכען אוש פון אָריענט
און הײַם די בת-מלכה'ס זיך זעצען
און איך אין דערמיט אַנגעלעהנט...

און הײַם זיי די האָר באַלד צונױפהמען,
די האָר אזוי לאַנג און געדיכט,
און בעט זיי מיט לאָקענס פערוויקלען,
פערהילען פון וועלט מיין געזיכט...

בעור חמץ.

דערפסח קומט, דער פסח קומט
עס שטורעמט ווי א וויכער...
איך הער א בת-קול רוישט און ברומט
רוימט אויף דעם חמץ גיכער!...

דער חמץ וועלכער שימעלט לאַנג
וואָס קען ער שוין איצט טויגען?..
קלייבט אויף די ברעקליך... שנעל בעהאַלט
דעם חמץ פון די אויגען.

און דו בן-אדם!—זאָגט ער מיר
א דיכטער ביזטי ווייס—איך...
טאָ לויף אַרום אין גאַס, און זעה
ציז ריכט מען זיך אויף פסח?...

* * *

איך געה אַריין צום פאַבריקאַנט
צום ערשטען און צום בעסטען;
אָ, גאָט! ווי גרויס דער חמץ איז
אין וועקסלען און פראָטעסטען...

איך לויף פון דאָרט צום וואָיאושאַר
ער איז שוין לאַנג פערטריבען...
דאָס ווייב נאָר מיט'ן חמץ פול
עלײַן איז זי געבליבען...

איך לויף פון דאָרט... און הער זיך איין
ווי פעקעל-נעהמער טענה'ן...
און ממש ווי איך זעה ביי זיי
אין טאַש דעם חמץ שײַנען...

איך קום אין גמינע גלייך אַריין
דער חמץ טוהט זיך שפּירען...
ער ליגט אויף פענסטער, טיש און בענק
אויף ביכער און פאַפּירען...

אין יעדען ווינקעל אָהן א מאָס
ביי דער קאַסע און ביים שפּיגעל,
דאָרט טהוט ער מעשה בעל-הבית
צושפרייטען זיינע פליגעל...

איך לויף אַרויס פון דאָזאָר-שטוב
אין טיעפער מרה שחורה...
איך קום אין הקדש און אין קלוב,
אין שוהל אין תלמוד-תורה...

אויך דאָרט, אויך דאָרט איז חמץ פול
ער ליגט זיך ווי א שררה...
ער קריכט צום מלמד אויפ'ן שטהל,
ער קריכט אין דער גמרא...

אָ, גאָט ווי חמצ'דיג איז לאַנד!
ווען וועט דאָ פסח ווערען?...
איך לויף קיין באַלוט גלייך אַוועק
און ליכטיג ווערט מיין שטערען...

פון באַלוט נאָר, פון באַלוט מוז
אונז קומען די ישועה;
דאָרט איז קיין חמץ לאַנג נישטאָ,
כאָטש זאָגט, אויף א רפואה...

ל. בערמאַן.

ב. עפּעלבוים.

אין א סדר-נאכט.

אין צימער'ל איז נעמעזען פינסטער, די וועגר—שוואַרץ, און אין די שויבען האַקט דער רעגען מיט שטורם. אַלע וויילע גיט דער ווינד א ריס מיט אזא יאָמערליך קול, און דער רעגען שפּריצט ראַש אין די שויבען.

בערמאַן איז געלעגען אויסגעצויגען אויפ'ן בעטעל, און ביטער געשוויגען, עפעס האָט ער איצט געפיהלט די שר־קליבסטע עלענד, אַך ווי איינזאַם און פערלאָזען ער איז, אומעטום איז איצט—א סדר, אַלע שטובלעך זיצען ציכטיג, ריין, ליכטיג, מען זיצט אַרום די טישען, מען זינגט די הגדה. און ער? נאָר דאָ האָט ער א שמייכעל נע־טהון—זיך אַליין צולאַכט פון זיין „סענ־טימענטאַליזם" וואָס ער האָט זיך פּלוצ־לינג. פערבענקט נאָך א סדר. און וואָס איינענטליך איז עס? טראַכט ער—איז עס דען מעהר ווי פאַנאַטיזם? ווייס איך וואָס, און ער האָט זיך אויסגעדרייט צו דער וואַנד.

נאָר נישט חילענדיג, און עס וואַקסט אויס בולט פאַר זיינע אויגען: די היים דאָרט אין שטעטעל. דער טיש איז געדעקט מיט א ריין-ווייסען טישטוך. אויפ'ן טיש—אויסגעשטעלט כוסות, דעם טאַטענס קערה, דער טאַטע זיצט אוי־בען אָן, די ווייסע ברייטע באָרד איז צולייגט מלכות'דיג אויפ'ן האַרצען, אין ווייסען קיטעל, און אין שטריימעל. דאָס פנים איז ליכטיג, די אויגען—בלישטשען אזוי פרעהליך, די מאַמע טראָגט דאָס זיידענע קלייד, די שוועסטער זעהט אויס ווי א בת מלכה אין ווייסען קלייד.

און אין שטוב איז ליכטיג, וואַרים, די ווענד פריש געקאַלכט, די פּאָר־לאָגע ריין געוואַשען, און עפּעס זינגט עס אין יעדער ווינקעלע.

ליגט ער מיט צוגעמאַכטע אויגען, און ער הערט יעדער וואָרט, זעהט ווי דער טאַטע שאָקעלט זיך, זינגט מיט אזא זיעס קול, און שטיל הייבט ער אָן ברו־מען אונטער דער נאָז:

— לפיכך אנח-נו חיי-בי-ם להו-דו-ות...

און ער פערגעסט זיך אין דער מי־נוט וואו ער איז. איהם דאַכט זיך, ער איז צוזאַמען מיט'ן טאַטען ביים סדר, און איהם ווערט אזוי גרינג אויפ'ן האַרצען.

— — — — — — —

עס האָט זיך דערהערט א קלאַפּ אין טהיר, בערמאַן איז אַראָפּ געשפּרונגען, געבליבען שטעהן צושראָקען, עפּעס האָט ער דערפיהלט א פיסטע קעלט אין אַלע אברים. א וויילע געשטאַנען אַנגעצונדען די לאָמפּ און געעפענט.

לעווין איז אַריין, א נאַסער א אויס־געוויייקטער.

— וואָס עפּעס אזוי שפּעט? האָט בערמאַן געפרעגט טרויעריג.

— ווייס איך וואָס, האָט לעווין אַראָפּ־געלאָזט די אויגען—נישטאָ זיך ווי אהינצוטהון, אין דער היים נישט מעג־ליך איינצוזיצען, אזא עלענד אזא פּוסט־קייט, נישט דעם אָטעם צו כאַפּען.

— נו יאָ... שרעקליך אומעטיג—האָט בערמאַן געמורקעט.

— אויף דער גאַס איז א רעגען—האָט לעווין ווייטער גערעדט—עס גיעסט ווי מיט עמער'ס. נישטאָ ווי אַריין צו געהן, אומעטום איז איצט יום טוב, אוי גוטער ברודער—האָט לעווין אוועקגע־לייגט די האַנד אויף בערמאַנ'ס אַקסעל — נישטאָ קיין היים, נישטאָ קיין יום טוב, און עס איז אזוי קאַלט אויף דער נשמה...

ביידע זענען געזעסען און געשוויגען, די פנים'ער האָבען זיך פערצויגען מיט לייכטע וואָלקענדלעך. די אויגען גלאַנ־צען פייכט, קוקען עפּעס צוריק צוריק אין דער פערגאַנגענהייט, און א שטו־מער באַנג פרעסט די הערצער, די מחשבות שפּינען אַלטע היימישע ער־אינערונגען, ביידע געדענקען אין זיי־ערע שטעטלעך, אין זייערע היימישע סדרים, און עס בענקט זיך אזוי שרעק־ליך, און פּלוצלונג האָט בערמאַן א לאַנגען זיפץ אַרויסגעלאָזט, און זיך אויפגעשטעלט.

איז לעווין געזעסען פערזונקען אין זיך אַריין, און בערמאַן האָט געשפּאַנט צוטראָגען אויף און אָפּ איבער'ן צימער.

— — — — — — —

עס האָט זיך דערהערט פּלוצלונג א סקריפּען פון טהירען אין קאָרידאָר, און באַלד איז געוואָרען א געשריי:

— שפוך חמתך על הגוים...

לעווין איז אויפגעשפּרונגען, ווי עס וואָלט איהם א כשוף א ציה געטהון, און בערמאַן איז געבליבען שטעהן.

און עס הילכט דער נגון פון דער הגדה, קינדערישע קול'כלעך שרייען הויך, נאָר באַלד; ווערט שטילער, די טהירען מאַכען זיך צוריק צו, און מען הערט שוין מעהר גאָר נישט.

ביי בערמאַנ'ן אין אויג האָט זיך א טרעהר בעוויזען. און לעווין איז גע־שטאַנען א בלאַסער מיט א געזונקענעם קאָפּ.

— לעווין!—האָט זיך בערמאַן אויס־געדרעהט און דאָס קול איז איהם גע־וועז געבראָכען.

— וואָס מיינסטו? האָט לעווין גע־פרעגט.

— וואָס טהוט מען יעצט?

— איך ווייס אויך נישט.

— ס'איז אזוי אומעטיג, נישט צום אויסהאַלטען.

— איך ווייס עס.

א וויילע האָבען זיי געשוויגען, און באַלד האָט בערמאַן אָנגעטהון דעם מאַנטעל.

— לעווין, קום.

— וואו אהין?

— קום, מיר וועלען געהן, איך קען דאָ אין פּוסטען צימער נישט בלייבען. עס איז אזוי שווער אויפ'ן האַרצען, עס הילט זיך אזש וויינען, קום אַרויס.

ביידע זענען אַראָפּ אין גאַס.

דער רעגען האָט נאָך אַלץ געגאָסען די גאַסען זענען ליידיג. מען זעהט נישט קיין לעבעדיגען נפש. ערגעץ בלאָנ־דזשעט עפּ׳ס א שכּור'ער גוי, זעהט אויס ווי א גלגול אין דער נאַכט, און זיי בלאָנדזשען שוויינענדיג, און ביידע זע־גען צו צו א שענק.

זיי האָבען די טהיר געעפענט. גע־קלערט אז דאָ וועלען זיי געפינען דאָס

וואָס וועט די פּוסטקייט אויספילען; נאָר באַלד זענען זיי שטעהן געבליבען ביי דער טהיר. זיך ווילד אַרומגעקוקט. ביי די טישלעך זענען געזעסען שכּורים און געריכערט פּאַפּיראָסען. די פּנים'ער אזוי ווילד און רויט.

— קום אַרויס, האָט בערמאַן אַציה געטהון לעווינ'ען—ניין, נישט דאָס... נישט דאָס...

דער קעלנער איז צוגעקומען:

— וואָס האָבען די הערן פערלאַנגט?

— נאָר נישט, האָט לעווין געענט־פערט, און ביידע זענען אַרויס.

און נאָך לאַנג לאַנג האָבען זיי ווי שטומע געבלאָנדזשעט איבער די גאַ־סען, נישט רעדענדיג א וואָרט איינער צום אַנדערען און פּלוצלינג איז בער־מאַן שטעהן געבליבען. אָנגענומען לע־ווינ'ס האַנד:

— נו זאָג, אדרבה גיב א תשובה, מיט וואָס וועסטו די פּוסטקייט אויס־פילען? וואָס איז אונז געבליבען?

און דאָס קול זיינס האָט אזוי טרויע־ריג און ביטער אָפּגעקלונגען אין דער ליידיגער גאַס, און לעווין איז געשטאַ־נען מיט א געזונקענעם קאָפּ און גע־שוויגען...

די קשות.

כ'האָב פערגעסען אַלע קשות,
וואָס איך האָב געקענט פון רבי'ן,
כ'וועל דיך ניע קשות פרעגען,
זאָלסט א נייעם ענטפער געבען...

ד'ערשטע קשיה... טאַטע! טאַטע!
זאָג, וואָס פערהסטו זיך א צינדער?
פסח... פריהייט... מאָרגען וועט מען
טרייבען דיך מיט דיינע קינדער,
פון דעם רוהיג שטילען ווינקעל,
וואו דיין זיידע איז געבוירען,
וואו בעגראָבען ליגט דער חלום
פון די זיסע קינדהייט'ס—יאָהרען...

*
*

און די צווייטע קשיה... טאַטע,
זאָג, וואָס האָט מען ניט אין חדר
מיך געלעהרענט, אז מיר פרויכען
קריסטליך בלוט צו אונזער סדר...

זאָג, וואָס זענען עס פאַר „סודות",
וואָס זיי שאַפען גאַנצע שטראָמען,
טייכען בלוט און טייכען טרעהרען
און פיעל שרעקען און פּאָגראָמען...

*
*

און די דריטע קשיה, טאַטע:
כ'פלעג ניט עסען און ניט שלאָפען
און נאָר יאָהרען-לאַנג געלערענט
פול מיט גלויבען, פול מיט האָפען...
און געקריגען פאַר מיין פלייס איך
א מעדאַל פון גאָלד געגאָסען,
זאָג-זשע וואָס האָב איך געזינדיגט,
וואָס מען האָט מיך אויסגעשלאָסען...

און די פיערטע... און די פינפטע...
כ'קען און וועל פון דיר נישט אָבטרעטען
און א תירוץ פאַר דיין שכל
וועל איך איצט פערלאַנגען, בעטען...
וואָס-זשע שוויינסטו?... כ'זעה עס לענען
זיך די קנייטשען אויף דיין שטערען...
און דו וויינסט... אַך, זיי מיר מוחל
מעג א מלך גיסען טרעהרען?...

ל. ב.

ה. דאַניִלעוויטש.

חרוסת.

(ערב-פסח'דינס)

מעניע אָנגעטהון אין נייעם אַטלע־סענעם יופּע'צל, דאָס פּנים פריש אַרומגעוואַשען, די פּאה'לעך געקרײַזעלט, די צוויי לאַנגע עקען פון זײַדען גאַר־טעלע ביי ביידע זייטען נאָכגעהאָנגען, איז אויף די טרעפּ פון זייער „גאַניק" אַרויס און א פרעהליכער זיך אויפ'ן הויף אַרויסגעקוקט.

קיינער איז שוין דאָרט ניט געווען, דער כּטרוזש נאָר מיט'ן בעזעם אין האַנד האָט שטרוי אַרום ברונען צונויפגעשאַרט און עפעס משונה אונ־טער'ן נאָז געברומט — זיך געפייערט פּסחים, וואָס מען האָט איהם אזוי פיעל אַרבייט געלאָזען...

פון די אָפענע פענסטער האָט זיך געטראָגען א געטרויש פון פערשידענע קולות: מאַמעס האָבען זיך צושריענען, קינדער האָבען געוויינט און זיך פער־גליווערט—ביים צוואַגען זיך, ווייזט אויס... ערגעץ פון א פענסטער האָט זיך א קאָפּ צושויבערטע האָר בעוויזען און באַלד פערשוואונדען — — —

מעניע איז אויפ'ן גאַניק שטעהן גע־בליבען, זיך איינגעקוקט אין די אונ־טערגעהענדע זון, וואָס האָט די שויבען מיט א מעש-גלאַנץ בעצויגען, און זיך מיט זײַנע ביינערנע קנעפּלעך פון וועס־טעל ווי צושפּיגעלט, און ער האָט זיך גליקליך צושמייכעלט:

דאָס וועסטען-טעשעל איז פונקט געמאַכט ווי ער האָט פערלאַנגט. חול-המועד מוז איהם דער טאַטע א זייגער'ל קויפען, א נײַ זייגער'ל מוז ער איהם קויפען!... וואַרט, זאָל נאָר ישראל'קע אַרויסקומען וועט מען זעהן ווער עס האָט שענערע מלבושים!! די רויטע כּלויזע שפּרענקעלעך פּאַסען זיך אזוי צו די גרינע פּאַסעקלעך, ממש עס גלאַנצט פון חמיטען!...

דער שמוּב, וואָס דער כּטרוזש מיט'ן בעזעם האָט אויפגעהויבען, האָט איהם געמוט זיך פון גאַניק אָפּטראָגען, נור ניט וועלענדיג דורכגעהן נאָך אַמאָל די קוך, וואו דער עולם האָט זיך גע־וואַשען, געריינינט און געפּוצט האָט ער זיך הינטער'ן הויז-טהיר אין קאָ־רידאָר פערשטאַטענט און א ביסעל אין כּעס שטעהן געבליבען און די אויגען געריבען.

האָסטו געזעהן א נאַכאַל פון א גוי, אפילו דאָס האָט עס אויך קיין שכל ניט... ער וואָלט חאָטש בעטען אוועק־געהן זאָגען; „נאַבאַק"... ניט גלאַט גענומען און פערשאָטען די אויגען! א נכפה זאָל איהם כאַפּען!...

עמיצער איז מיט א שיסעל פרודיג וואַסער אַרויס און שיער ניט אָן איהם אָנגעקלאַפּט, ער האָט זיך קוים אַרויס־געדרעהט אין אַנ'אַנדערן ווינקעל אוועק. קענען די אָפענע טהיר ביי דער שכנה איז די גרויסע כלה-טויד אָהן א בלוזע געשטאַנען און די ערשט וואָס געצאָ־פּענע בלאָנדע לאָקען פונאַנדער געקעמט און זי איז א קאָפּס אויפ'ן קאָפּ צונויפ־געקויקעלט. ער האָט זיך א צושראָ־קענער פון בושה שנעל אָבגערוקט — זי זאָל איהם ניט בעמערקען און איז ווידער אויפ'ן גאַניק אַרויס.

ראַיזקע דעם שוסטער'ס, א צוועלף יעהריגע לוסטיגע מיידעל, איז פון קעלער-שטוב פון אונטער'ן גאַניק א פויר, א ריין ווייס שירצעל אויפ'ן רוי־טען ציצען-קליידעל פערשפּילעט, א ניי העל שטיקעל באַנד אין די האָר פער־שלייפעלט, און איהם דערזעהענדיג, זיך ווי א פּריצה'טע א שטומע געדרויטעלט, און די טויבען-אויגעלעך אונטער די סאַמעט-ברעמען פערבאָרגען...

ער האָט ליעבליך אין איהר זיס אַנ'אויג געוואָרפען און פון די טרעפּ צו איהר זיך געלאָזען אַראָבגעהן...

— ראַיזקע, נא דיר ס'טעלער'ל אויף חרוסת! — האָט מאַמע שוסטער, איהר פאָטער, דעם קאָפּ פון קעלער-פענס־טער אַרויס געשטעקט און ווי איהר פון איהם אַוועק געוואָרפען — געה אַריין צו ר' יחזקאל גלאַניץ, זאָל ער אזוי גוט זיין און אין אונז אויך געדענקען!

ראַיזקע האָט געהאָרכזאַם דאָס טע־לערעל גענומען און לעבעדיג אויף די טרעפּ אַרויף, מעניע'ן מיט א האַרצלי־כער מינע א קענען געגאַנגען...

— וואַרט א וויילע—האָט ער איהר דעם וועג פערצוימט—דער טאַטע האָט זיך נאָך ניט אָנגעטהון, אָט באַלד וועט ער זיך צו די חרוסת נעהמען...

זי האָט דעם קאָפּ אַראָבגעלאָזען און איז חנ'עוודיג שטעהן געבליבען...

— אַך, וואָס פאַר א שיין יופּעצ'ל דו האָסט?!—האָט זי זיך ניט געקענט איינהאַלטען און איהם ביים אַרבעל געכאַפּט, באַלד אָבער האָט זי זיך דערמאָהנט, אז זי איז ניט זיינס גלייכען און איהם אָבגעלאָזען...

ער האָט עס דערפיהלט, און שוויי־גענדיג זי בעטראַכט. איהרע רויזע בעק־לעך האָבען זיך געפּורפּורט, די האָניג־ליפּען האָבען זיך אין א זיס שמייכעלע

צוזאַמענגעצויגען אין איהר פּנים'ל ווי א מלאכ'על בעחנ'ט... קיינמאָל נאָך האָט ער איהר אזא שיינע ניט געזעהן! די שפּיצען אויף די קורצע אַרבעל ביי איהר אויף די הענד האָבען איהם ווי ענטציקט — עס האָט זיך איהם פער־וואָלט זיי מיט די פינגער בעריהרען; עפּעס מוזען זיי זיין אזוי דין און פיין... נור ער האָט די ליפּען פערביסען און די הענד איינגע אין די אַנדערע פער־שלאָסען—טאַטע-מאַמע קען נאָך בע־מערקען, וועט איהם וואויל זיין!...

זי איז אין פערלעגענהייט אַריין, זיך פון איהם אוועקגעקעהרט און אין קאָ־רידאָר צו זיי אַריבער...

— וואַרט א וויילע, ראַיזקע! — האָט ער איהר ביים שוועל פערכאַפּט.—די גויע קען דיר נאָך דאָס שירצעל בע־גיסען... —

זי האָט זיך אָבגעשטעלט, אומ:עּ־וועגדט זיך און אויף איהם פון אונטער די סאַמעט-ברעמען א בליק געוואָרפען, ווי איינער זאָגט; פון ווען ביזטו עס אזא גוטער געוואָרען?

— וואַרט אונטער א וויילע אויפ'ן גאַניק—האָט ער גוגטער אונטערגע־ברומט — אַט גיט מען מיר שוין דעם מערזשער מיט'ן שטויסעל, וועסט העל־פען שטויסען די ניסלעך! —

פון קוך האָט איהם מער דערלאַנגט דעם בלאַנקענדיגען ערשט פּוּנק-נייעם מערזשער און ער האָט איהר איבער־געגעבען:

— שטעל איהם נור ניט אויף דער ערד אוועק, מ'טאָר ניט...—האָט ער איהר כלומר'שט געמוסר'ט — ס'איז א יום-טוב'דיגער, ערשט אָט וואָס געקויפט און געכשר'ט... באַלד גיט מען די ניסלעך, וועסט העלפען שטויסען! — האָט ער ביי איהר דאָס טעלער'ל

איהרס גענומען און איז אין שטוב אַריין.

זי האָט איהם נאָכגעגעבען און א צופריעדענע די אויגען אַראָבגעלאָזען, דעם מערזשער פון זיין האַנד גענומען און איהם נאָכגעקוקט ווי גיך ער איז איבער'ן שוועל פערשוואונדען...

ווען וועט שוין ביי איהרע עלטערען שטעהן אזא מערזשער אויפ'ן קיכען־שענקעל—האָט איהר אין מח געפּיקט —אַלע פרייטאָג וואָלט זי איהם גע־פּוצט... אַך, וואָס פאַר א צאַצקע ס'איז! זי האָט איהם קעגען פּנים געשטעלט און זיך שפּיגלען געוואָלט די, זון־שטראַהלען, וואָס האָבען זיך אין גלאַנ־ציגען מעש אָנגעשלאָגען האָבען איהר די אויגען פערבלענדט און זי האָט איהם אונטער'ן אָרעם פערשטעקט און א פערטראַכטע וואַרטען געבליעבען: מעניע זאָל וואָס שנעלער די ניסלעך ברענגען...

א שטראַהלענדיגער איז ער פון שטוב צוריקגעקומען און די ניסלעך מיט'ן ניסען-קנאַקער געשיילט... זי האָט דעם מערזשער אונטערגעהאַלטען און די קעהרלעך צושטויסען...

— זעה, זאָלסט זיי גוט צורייבען—האָט זיך יחזקאל גלאַניצ'ס גראָבע שטו־מע דערהערט, נור באַלד האָט זיך זיין ברוין פּנים מיט דער געדיכטער גרויער באָרד דורכ'ן אָפענעם פענסטער בעוויזען און א כעס האָט זיך אונטער די לאַנגע ברעמען אין די דונקעלע אָפּעל צופלאַקערט: א שענעם זיווג זיך אויס־געקליבען!...

— זאָל שוין געגוג זיין שלים-מזל איינער! געב זיי שוין אַריין...—האָט ער זיך אויפ'ן זוהן צושריגען און אויף ראַיזקע'ן א בייזען בליק געוואָרפען...

ביידע האָבען די קעפּלעך אַראָבגע־לאָזען...

מעניע האָט דעם מערזשער מיט די ניס פון איהר האַנד פערנומען און איז צום פאָטער אונטערטעהניג אַריין...

א טרעהר איז איהר אין אויג שטעהן געבליבען און זי האָט זיך פון אָרט ניט געריהרט...

עטליכע מינוט שפּעטער האָט איהר מעניעס שוועסטער'ל דאָס טעלער'ל מיט חרוסת אַרויסדערלאַנגט. מעניע האָט זיך דורכ'ן פענסטער אין מיטעל שטוב בעוויזען און זי ווי אַבגעהיט.

— געב אַכטונג, זאָלסט דאָס שיר־צעל ניט פערפלעקען — האָט ער זיך ווי ניט בעצווינגען געקענט...

— שיינעץ!! — האָט איהם דער פאָטער ביים אויער געפּאַקט — זעהט פריהער דיך צו שאַנעהען! ביזט דאָך א גמרא-בחור...

ראַיזקע האָט די ליפּעלעך פערביסען פון פערדראָס און שיער ניט דאָס טעלער'ל מיט חרוסת פון האַנד געלאָ־זען, מעניעס שוועסטער'ל האָט עס איהר אונטערגעכאַפּט און זי פאַמעלעך פון די טרעפּ אַראָבגעפיהרט:

— מאָרגען וועט מען אין ניסלעך שפּיעלען? יאָ!—האָט זיך ראַיזקע ביי איהר שטיל געפרעגט.

— יאָ, מעניע וועט דעם טאַטענס אַלטע קאַפּעל מיטברענגען...

— זאָל ער זעהן דער טאַטע זאָל עס ניט בעמערקען, ער איז אזא בייזער!...

— נו, נו, דער טאַטע געהט שוין סיי ווי ניט דערין—האָט זי ראַיזקען געטרייסט—און ווידער ווער וועט עס איהם דערצעהלען?!...

און ביידע זענען זיך פריינדליך צו־געגאַנגען — — —

זענען לונגענליידענדע היילבאר?

די וועהר היילונגס פראגע פערנעהמט שטארק אלע ליידענדע אויף אסטמא, לונגען- און קעהל-קאפף-שווינדזוכט, לונגענשפיטצען-קאטאר, הארטנעקיגען הוסט, פערשליימונג פון א פערעלטערטע הייזעריגקייט און וועלכע האבען נאך ביז איצט נישט געפינען קיין שום פערליינטערונג, אלע אזעלכע קראנקע בעקומען פון אונז אומזאנסט א בוך מיט בילדער פון ד״ר מע־ריציין גיסמאן, דעם הויפט-דאקטאר פון פינזענעווער שפיטאל אין בערלין אונטער'ן נאמען: „זענען לונגענליידענדע היילבאר" טוויענדער, וועלכע האבען ביז אהער געברויכט אומזיסט נאלאפסים לויבען עס. פראקטישע דאקטוירים האבען דאס מיטעל געברויכט ביי לונגענטובערקולאז (שווינדזוכט) אסטמא, כראנישען בראנכיט און קעהל-קאפף-קאטאר און עס האט זיך ערוויזען אלס א אויסגעצייכנעטע דיעטעטיקום, עס איז נישט קיין געהייממיטעל, עס בעשטעהט פון ליעבערשע קרייטעכצער, וועלכע ווערען דורך א פעראָרדנונג פון דער רעגירונג פריי ארויסגעלאזען. זיי זענען נור דאמאלס ווירקזאם ווען זיי וואקסען אויף א הויזלקאנישען באדען. אין רוסלאנד זענען די עכטע, אויך וואולקאנישען באדען געוואקסענע, פולמאן גאלאפסים צו בעקומען נור בייא אונז. כדי צו געבען יעדען קראנקען אהן ריזיקא די מעגליכקייט צו שאפען א איבערצייגונג איבער זייער לייזען, שיקען מיר ארויס דערינער יעדען קראנקען א בוך זענען לונגענקראנקהייטען היילבאר! גאנץ אומזאנסט. שרייבט נור א פאסט-קארטע מיט אייער גענויעם אדרעס און דעם עקספעדיציאנס-הויז ה. סעטע, (Г. СЕТЕ) ריגא 18, אלעקסאנדער גאס № 13.

5120

דאמען-היט!!

שטרויענע פון לעצטע פאריזער מאדעלען אונד ניסנאזאלגע נמע, אויך נעמע איך אן בעשטעלונגען אונד פשערובקעס אויף די לעצטע פאסאנען. ביליגע פרייזען און רעעלע בעהאנדלונג.
— בימע זיך איבערצייגען. —
ח. האבער, פעטריקאווער 6
אין הויף. 5119 3 3

פראשעניעס

קרימינעלע פראצעסען, אפעלאציעס, קאסאציעס, קאנטראקטען, אויסלענדישע פעסער, אויך אדמיניסטראטיווע זאכען נעמט אן דוד מאקאוו ווידזעווסקא 36 ח. 38

הורט און דעטייל

Dom Handlowy W. BULWA

Łódz, Główna № 47, Tel. 17-17, dom własny

כשר לפסח

ווייך, קאניאק, ספירט, ליקערן, כרמל-פראדוקטען, איינענע צוקערנעבעקסן, אלערליי מארמאלאר, שאקאלאר, קארמעלען, קאנפיטורען, קאלאניאל-ווארע, סארדינען, שפראטען, קילקעס, קאמפאטען, פיש-קאנסערווען.

5417 2 2

פעסטע פרייזען.

בעקאנטמאכונג.

5255

טיילע טרנעב״נסט מיט, דאס איך האבע ערעפ״נט
נאוואמיעסקא 6 אין הויף, רעכטס I שטאק א

פאסט-עקספעדיציאנס-ביורא

וואו זעמטליכע פאסט-אנגעלעגענהייטען ווי: אננאהמע צו בעזארגען געלד, זאקאזנע בריעף, פאסילקעס, אבצוגעהמען געלד פון דער פאכט שנעל און פראמפט בעזארגט ווערען. בעזארגע אויך זאקאזנע און געוועהנליכע בריעף צו אלע באהנען מיט א האלבע שעה פאר'ן צוג-אבגאנג. פאסילקען און פאקעטען קענען איך ביי מיר פערפאקט ווערען. אפען טעגליך פון 8 פריה ביז 10 אבענדס. אכטונגספאל ג. פרענקעל, נאוואמיעסקא 6.

היילאנשטאלט פיר הויט- אונד ווענערישע קראנקהייטען

ד״ר ל. פאלק, ז. גאליץ א. סט. יעלניצקי

וואלטשאנסקא 36, טעלעפאן 14-81.

אויפנאהמע שטאציאנערער קראנקער (אין אייגעלציטערן אונד אלגעמיינען קראנקען). — טעגליך אמבולאטארישער עמפפאנג אונבעמיטעלטער פאציענטעי. קאנסולטאציאן 60 קאפ.

737

רענטגען-, ליכט- אונד עלעקטריציטעטס-קורען.

בלוט-אונטערזוכונג ביי סיפילים. עלעקטרישע גליהליכט-בעדער.

ספרעכשטונדען דער אמבולאנץ: וואכענטאגס פון 8 ביז 9 אוהר פריה, 12 ביז האלב 2 אוהר מיטאגס און $7^{1}/_{2}$ ביז $8^{1}/_{2}$ אוהר אבענדס. — אם זאן- און פייערטאגען: פון 8 ביז 10 אוהר פריה און 12 ביז האלב 2 אוהר נאכמיטאגס.

Norddeutscher Lloyd, Bremen.

נארדדייטשער ללאיד, ברעמען

איבער ברעמען קיין אמעריקא!

וואהין?

די דאמפפ-שיפען פונ'ם נארדדייטשען ללאיד זענען בעוואוסט אין דער גאנצען וועלט מיט זייער פרעכטיגער איינארדנונג, מיט זייער בעסטער קיך און מיט דער העפליכער בעציהונג צו די פאסאזשירען.

פאר די יודישע פאסאזשירען געפינען זיך אויף די שיפען פון דעם ברעמענער „ללאיד" בעזונדערע כשר'ע קיכען מיט ספעציעלע יודישע קעכאָרעס אונטער דער אויפזיכט פון ברעמענער רב. אין ברעמען איז פאר די יודישע פאסאזשירען פארהאן א בעזונדערע אכסניה („שטערן ווארשוי") מיט א שוהל, א כשר'ער קיך א. ז. וו.

עס ווירד ארויסגעשיקט אומזיסט איינע אינטערעסאנטע בראשורע אין רוסישער און אידישער שפראך מיט פיעל בילדער: „מיט דעם נארדדייטשען ללאיד קיין אמעריקא". אדרעס:

Norddeutscher Lloyd, Literarisches Informationsbureau, Berlin W. Babelsbergerstr. 43.

די לעצטע נייהייט

פערפומען

„Królestwo Błękitów"

א שטארקער, פערכשופ'טער גערוך

אונגעוועהנליך דויערנד

— דאס שענסטע געשאנק. —

הויף-ליפעראנט פון ז. ק. מ.

Tow. Brocard & Cie.

5315

KARLSBAD HOTEL GLATTAUER (Herzig & Chlamtatsch)
vornehm und streng rituell geführtes Hotel & Restaurant

כשר

WIENER KÜCHE. KURGEMÄSSE KÜCHE. DIABETISCHE KÜCHE. GROSSE SPEISE SÄLE. WEIN- U. FRÜHSTÜCK-ZIMMER. HERRLICH SCHÖNE VERANDA. BEST GELEGENSTES ETABLISSEMENT.

Das HOTEL steht unter RITUELLER AUFSICHT. Fahrstuhl, elektrisches Licht, Telefon im Hause ...

HERRLICH SCHÖNE ZIMMER mit Fernsicht. F.F. PILSNER „URQUELL". AICHENER BIER. Alte Sorten in- u. ausländischer Weine. Ältere Champagner bester Jahrgänge.

עס איז ערשינען א ניי ווערק

„פון טיעפען הארצען"

(א זאמלונג פון פאעמען, לעגענדען, ליעדער אין פראזא און מעשה'לאך).

פון צבי כהן.

מיט פאלגענדען אינהאלט:

1) דער ווייגער (לעגענדע),
2) דער קינסטלער (מעשה'לע),
3) פאר'ן כסא הכבוד.
4) דאס ליעד פון דער ליעבע,
5) דער וועג צו גאט (פאעמא),
6) דאס מייזעל (מעשה'לע),
7) מעשי בראשית,
8) פון בענקשאפט,
9) דער דיכטער,
10) עלענטע,
11) צחיי תפלות (לעגענדע),
12) דעם סלאר'ס ליעבע (מעשה'לע),
13) דאס גליק,
14) דער נביא (פאעמא),
15) לאמיר שווייגען,
16) אינשטערבליכקייט,
17) די ליעבע (מעשה'לע),
18) איך בין א פויגעלע,
19) דער האק,
20) די נשמה פון פריהלינג (מעשה'לע)

צו בעקומען אין לאדז ביי אלע צייטונגס-פערקויפער.

פרייז 30 קאפ.

זאמערוואהנונג

פאר א גרעסערע פאמיליע אין א הערשאפטליכע ווילא מיט זעמטליכע בעקוועמליכקייטען צו פערמיעטען. נעהערעס ביי ש. קאבאנסקי, פעטריקויער 16, צווייטען שטאק, וועשע-פאבריק.

5436 3 1

די לעצטע נייהייט!

זייף, פערפומען און בלומען-ארעקאלאן

„FURCANA"

פון דער פערפומען-פאבריק

T-ва „ФОРНАРИНА"

פאדערט איבעראל.

(ביי די זייטן: די לעצטע נייהייט! — ... אמאל ...)

8 פלאקאן 1 ר' 20 ק'

פרעגט אייער דאקטאר און ער וועט אייך בעשטעטיגען, אז

פאגאסאל

5431 3 1

איז א ראדיקאל מיטעל געגען

לונגען-קראנקהייטען

פאגאסאל איז עמפפוילען דורך מעדיצינישע אויטאריטעטען, הילט סובאטעס, בראנכיט, הוסט, אסטמא, קאקלוש.

צו פאדערן אין אלע אפטייקען און אפטייק-סקלאדען.

Towarzystwo Chemikol, Warszawa :פערטרעטער

געגען האנאריי (טריפער).

דאס נייעסטע מיטעל „סאלא—

פיטשילין"

ווירקט שנעל און ראדיקאל און לויט די מיינונגען פון די דאקטוירים ווערט עס גערעכענט אלס א ראציאנאל מיטעל. געברויכס-אנווייזונג אין שאכטעל. דער עכטער נור אין א מעטאל שאכטעל צו 1 ר' און צו 1 ר' 80 ק. ווירקט גוט ביי שארפע אזוי אויך ביי כראנישע פעללען און בעזייטיגט אין א קורצע צייט די שווערסטע אויסגוסען.

סקלאד: פעטערבורג ראזיעזשאיא 7 אפטייק פון ב. קאנחיים צו בעקומען אין אלע אפטייקען און אפטייק סקלאדען. 6279

סאלא—פיטשילין

קאמפאזיטאר און מוזיקלעהרער

ז. זילבערטס

איז אויס מאסקוי צוריקגעקעהרט, גיט אינטערריכט ספעציעל אין שטימען-בילדונג, קלאוויר, טעאריע, הארמאניע און פולען קורס פון קאמפאזיציאנען, וואהנט דזיעלנא № 41 עמפפאנגט פון 11 ביז 1 און פון 4 ביז 7. 6879

DRASTIN LUBELSKI
CZEKOLADA PRZECZYSZCZAJĄCA
doskonała w smaku
niezawodna w skutkach

915140 15

שוינט אייער געלד!

קומט און איבערציינט אייך!

גאלדרויסען, לעדער אין פערש, שטאפ־ארבייטען ווערען פינקטליך און פראקטיש פון א גוטען פאכמאן, לויט מוסטער, צו ביליגע פרייזען אויסגעפיהרט. פעטריקויער № 31, רעכטס 3-טען איינגאנג אפיצינע, 3-טער שטאק וואהנ. 35, פ. שימקעוויטש.

5288 12 4

שטאמלער

היילט גרינדליך אויס דער דיר. דענהארדט לאשוויץ 6 ביי דרעזדען, דייטשלאנד. פראקטיצירט ווייט 52 יאהר. דאס מיטעל איז אויסגעצייכענט געווארען פון דער רעגירונג. פראספעקט מיט אמטליכע צייגניסען הערט קאסטענפריי ארויסגעשיקט. האנאראר נאכ'ן היילען.

4299

וויכטיג פיר מחותנים

וויר מאכען בעקאנט, דאס עס עקזיסטירט נישט מעהר קיין שותפות צווישען די לאדזער יודישע מוזיקאנטען, און יעדער קאן זיך ריכטען לויט זיינע בעליעבונג.

5286 3 2

וואפארס צו פערמיעטען

4 צימער, 1-טען שטאק, 1 איינגאנג, נעאיינגעמ אויף נעבענעם לעקאל. פעטריקויער № 60.

צו פערמיעטען

א קליינע שטוב און קיך 3 שטאק מיט וואסער און ליכט. פעטריקויער № 60.

א פערקויפערין צו פערקויפען היטען

ווירד געזוכט. פיעטריקאווער שטר. 18 ביי מסוויהל.

5174 3 3

Хаимъ Мордковъ Позперзонъ потерялъ свой паспортъ, выдан. магистратомъ гор. Лодзи Отдать въ полицію. 3 3 5276

עלעגאנטע

דאמען-הערען-

שילער און קינדער-

קאנפעקציאן

פערטיג און נאך מאס אויס פריימא און אונד אויסלענדישע שטאפען עמפפעהלט צו ביליגע פרייזען

Ch. J. SACHS

120. Petrikauerstr. 120.

גרויסער אויסוואהל פון שילער-אנציגע און שינעלען נאך אלע שולען.

7-7 5325

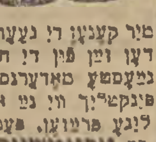

פעטריקויער № 10

ווייכטיג פיר דאמען און הערען לאזט אייך נישט נארען, דען נאר ביי מיר קענען די נעעהרטע קונדשאפט צופריעדען זיין פון די היטע פאסאנען, נאך די נייעסטע מאדערנסטע פאסאנען שנעל אונד פינקטליך ווי ניי אויסבעסערטגט, צו ביליגע פרייזען. פעטריקויער 10, אין הויף ביי אפאטשינסקי.

12 6 4669

יוליאן בערג, ווארשא

מאזאוויעצקא 11, טעלעפאן 34-81

פיליע: נאלעווקא 43. 272-76

נעה-מאשינען, זאקען-שטריק-מאשינען, טריקאטאזש, דאפעלט-מעכאניק, כאן ושאן, העפט-מאשינען, שטרוי-הוט און פאמענטירטע פוטער-מאשינען, אושורקאווע און עלערליי ספעצ. מאשינען. 6 פערקויף פער קאסע און אויסצאהלונג. 0 פארטרעטער איינגעארדנעטע הארשטאט פאר רעפעראציאן פון עלערליי מאשינען.

4 2 5380

ד״ר מ. וואלפסאהן

אינערע און קינדער-קראנקהייטען

וואסכאדניא 17 טעלעפ. 04-31.

עמפפענגט צו הויזע פון 4 ביז 6 נאכמיטאג. און פון 9 ביז $10^{1}/_{2}$ פריה אין באלוטער-קליניק וויגאדגער 15.

5184

צאהן-דאקטאר

י. גיטים

אלטע-זארושעווסקא 47 № .

עמפפאנגט פון 10—1 און פון 3—8.

5225 בראסמאי № 4

Dr. Wołynski

פעטריקויער-שטר. 69.

ספעציאליסט פיר אהרען, נאזע און האלז-קראנקהייטען, געוועזענער לאנגע צייט אסיסטענט אין אוניווערזיטעטס-קליניק אין בערלין ביי פראפעסאר היינמאנן.

שפרעכשטונדען פון 10—12 און 4—6 נאכמ. זונטאג פון 12—16 מיטאג. עפערציאנען, בראנכאסקאפיע, עלעקטר-ליכט-בעדער.

* 1390

דאקטארין ל. ראבינאוויטש

אינערע- און קינדער-קראנקהייטען

וואהנט קאנסטאנטינער 37.

נימט אן פון 10 ביז 12 און פון 4 ביז 6 אבענדס.

2098

צאהן-דאקטאר

D. SPERLING

זאוואדזקא 28

געוו. אסיסטענט ר. מילדער'שען צאהנ-ערצטליכען אינסטיטוט אין בערלין ספעציאל-ארצט פיר מונד-כירורגיע, ארטאפעדיע און פראטעטיק, בעהאנדלונג דורך עלעקטרישע היילמס-אפאראטען, היילונג דער שלייםהויט-ערקראנקונגען מיט וויבראציאנס-מאסאזש.

שפרעכשטונדען פון 10—2 און 4—8 זונטאג פון 10—12 אוהר

*

ד״ר א. טערעשקאוויטש

אינערע קראנקהייטען

(הארץ, לונגען)

ווידזעווער 40, טעל. 26-92

שפרעכשט. פון 5 ביז 7 נאכמ. 4342

Dr. med. Leyberg

קרוטקא 5 טעל. 26-50

ספעציאליסט פיר הויט, ווענערישע און געשלעכטס-קראנקהייטען, עמפפענגט פון 10—1 און פון 6—8 נאכמיטאג, פרויען פון 5—6. (פיר פרויען א בעזונדער ווארטע-צימער).

5050

צאהנערצטליכער קאבינעט

Dr. Med. Zacharow

5182

(געוו. פערוואלטער און לעקטאר פון א צאהנ-ערצטליכע שוהלע)

ספעציאליטעט: מונד-כירורגיע צאהן-קראנקהייטען און קינסטליכע ציינער.

פעטריקויער שטר. 79.

עמפפאנגט פון $9^{1}/_{2}$—2 און פון 4—8.

Dr. B. Rejt

שרעדניא 5 — טעלעפאן 33-79

ספעציאליסט אויף קראנקהייטען: הויט, האר, ווענערישע, געשלעכטס און ערצטליכע קאסמעטיק, היילונג פון סיפילים מיט סאלווארסאן עהרליך האטא 606 און 914. היילונג מיט עלעקטריק, עלעקטראסקאפיע (ענטפערנונג פון האר), בעלויכטונג פון קאנאל (אורעטראסקאפיע), עמפפאנג פון 9 ביז האלב 12 און פון 5—8. זונטאג און פייערטאגען פון 10—2. פאר דאמען א בעזונדער ווארטע-צימער.

5416

6 צימער עס קיך I שטאק פון 14 יולי צו פערמיעטען, ווידזעווסקא № 47.

3 2 5299

הייל-

אנשטאלט „גורנא"

(נייער'ס-מארק) שיעראדזקא 1

ספעציאל-ערצטע פיר קאמענדע קראנקע

ד״ר פריעד, אינערע און קינדער-קראנקהייטען פון 12 ביז 1

ד״ר טראכטענהערץ, ווענערישע און הויט-קראנקהייטען פון $1^{1}/_{2}$—$12^{1}/_{2}$

ד״ר סטאנקאווסקי נאז-האלז און אויהרען-קראנקהייטען פון 5—6

ד״ר קערשנער, קינדער און אינערע קראנקהייטען פון 6—$7^{1}/_{2}$

ד״ר פאקשאנסקי, חירורגישע קראנקהייטען פון $6^{1}/_{2}$—$7^{1}/_{2}$

ד״ר גאלדשטיין-פאלאק, אויגען-קראנקהייטען פון 7—8

אנאליזען, פאקען-ווערצען און אטען-אונטערזוכונג.

5219

קאנסולטאציאן 50 קאפ.

אין סקלאד אפטעשנע

6049 10 זאוואדזקא 10

בעקומט מען א ווילערעס מיטעל געגען פערשטאפונג, איין גוטעס מיטעל געגען נערווען און מאגען-שוואכע, פלאסטער פאר פרויען, וועלכע ליידען אין פערהערטונג דער ברוסטען און געשווירע, זיך וועלבסט צו קורירען. א ווילערעס מיטעל געגען הינער-אויגען ווי אויך נעגען שמיצען פון פים און הענר, א גוטעס מיטעל געגען הערעס און מאטען צו פערטילינגען. אויפ'ם לאגער אימער פרישע אויסלענדישע וואסערן אלע ווארטען ביליג. טעגליך פרישען קעפיר צו קורירען. אויך גוטע געפאסטע אויסלענדישע כוויבלינדען און גוטע געפאסטע ברוכבענדער צו בעקומען ביי וואלמאן זאוואדזקא 10

אין סקלאד אפטעשנע

עמפפעהלט פיר גאנצען ווינטער פרישען טראן. קינדער, וועלכע פערטראגען נישט קיין טראן ווירד דורך איין שמאקהאפטיגעס מיטעל ערזעצט.

פון אויסלאנד צוריקגעקעהרט

דר. לעווקאוויטש

הויט ווענערישע בלוטען-לערען זונד מענער שוואכע. ביי סיפילים 606-914 טריפער - היילונג אהן שפריצעראניעס לויט א נייע מעטהאדע) קאנסטאנטינער שטר. 12 נעבען זעליגס טעאטער שפרעכשטונדען פון 9—1 אונד פון 6—8 נאכמ. דאמען פון 5—6.

Dr. D. Fried

ד״ר ד. פריעד

ספעציאל-ארצט פיר אינערע אונד קינדער-קראנקהייטען וואהנט יעצט ציגעלנע-שטר. 45 הויז בארטש. שפרעכשטונדען פון 9—11 פריה און פון 3—6 נאכמיטאג.

טעלעפאן 33-11.

*

Dr. P. Grossman

דר. פ. גראסמאן

אינערע און קינדער - קראנקהייטען

פעטריקויער 15, טעל. 21-38

שפרעכשט. 9—10 פריה און 7—5 נאכמ.

2144

היילאנשטאלט

פיר

אויגענקראנקע

מיט שטענדיגע בעטען פאן

Dr. B. DONCHIN

פעטריקויער 69. טעל. 28-39.

שפרעכשטונדען אין אמבולאטאריום פון 10—12 און פון 4—7 נאכמיטאג. עמפפאנג פון קראנקע פיר אפערציאנען אויף שטענדיגע בעטען; פיר ערמע יעדען טאג פון 9—10 אומזאנסט.

401 198

Dr. med. Langbard

געוו. אסיסטענט אין בערלינער קליניקען

ווענערישע קראנקהייטען, ספעציעל טריפער און סיפילים

נאך די נייעסטע בעהאנדלונגס-מעטהאדען.

זאוואדסקא 10, טעל. 33-88.

שפרעכשט. פון 1—8 און פון 4 ביז $8^{1}/_{2}$ אבענדס.

5415

Dr. med. I. Izykson

ד״ר מעד. י. איציקסאן

אלעקסאנדראווסקא 37

אינערע און קינדער-קראנקהייטען. עמפפאנגט פון 10 ביז 12 פארמ. און פון 5 ביז 7 נאכמיטאג.

5060

צאהן-ארצט ל. קאפאטא

Dentysta L. Kapotta

זגערזשער-שטר. 54.

די ערשטע

היילאנשטאלט-אמבולאטאריום

פיר קאמענדע קראנקע.

פעטריקויער 45 טעלעפאן 30-13

דר. י. שווארצוואסער, אינערליכע און נערוועזע פון 10—11 אונד $4^{1}/_{2}$—$5^{1}/_{2}$.

דר. ל. פריבולסקי, הויט אונד ווענערישע קראנקהייטען זאנט. דיענסט. דאנערשט. זונד פרייטאג פון $1^{1}/_{2}$—$2^{1}/_{2}$.

מאנטאג, מיטוואך און שבת פון 8—9.

דר. י. ליפשיץ, קינדער-קראנקהייטען פון 1—2

דר. מ. קאנטאר, חירורג-קראנקהייטען פון 2—3 און 7—8.

דר. מ. פאפיערני, פרויען-קראנקהייטען פון 3—4.

דר. ב. דאנכין, אויגען-קראנקהייטען נעהמט אן טעגליך פון 9—10 פריה.

דר. ק. בלום, נאז, אויערען אונד האלז-קראנקה. מאנט., דיענסט., מיטוו., דאנערשטאג. פון 1—2, פרייטאג, שבת, זונט. פון 9—10 פריה.

בלום, אירי-אנאליזין, פאקען ווערצען. אינהאלאציאן נאך סיסטעם פראפעסאר קראסטען.

פיר אגבעמיטעלטע בעראטונג 50 קאפ.

באלוטער

היילאנשטאלט

זגערזשער 15.

ד״ר וואלפסאן, ד״ר מינץ, ד״ר טענענבוים און ד״ר טערעשקאוויץ אינערליכע קינדער און פרויען קראנקהייטען פון 9 ביז 3 און פון $6^{1}/_{2}$ ביז 8.

ד״ר האלענדערסקא אייגענקראנקהייטען פון 10 ביז 11. ד״ר זילבערשטראם הויט אונד ווענערישע קר. פון 3 ביז 4 נאכמ. ד״ר ב. כהן כירורגישע אויערען, נאזע און האלז-קראנקהייטען פון 7 ביז 8 אבענד.

5562 ראט 30 קאפ.

דר. ל. פריבולסקי

פאלודניאווא 2, טעל. 13-59.

ספעציאל-ארצט פיר הויט, ווענערישע און האר-קראנקהייטען עט מענער-שוואכע, אויך קאסמעטישע פעהלער. בעהאנדלונג נאך עהרליך האטא 914-606 אהנע בעריאהס שטערונג. היילונג מיט עלעקטרי-מעטע אונד וויבראציאנס-מאסאזש. שפרעכשטונדען פון 9—1 אונד 4—8 פיר דאמען פון 5—6.

•

Dr. A. Grosglik

רענטגען און ליכט-הייל-אינסטיטוט.

זאבאדניא 68 טעל. 16-85.

הויט, האר, ווענערישע און הארן-ארגאן קראנקהייטען. בלוט-אונטערזוכונג ביי סיפילים בעהאנדלונג מיט רענטגענשטראהלען, קווארץ ליכט און הארבעקוועיזען (צארסאנאליזאציאן) שפרעכשטונדען פון $9^{1}/_{2}$—$11^{1}/_{2}$ און פון 6—8. פיר דאמען 5—6.

Dr. Leon Grossman

וואהנט פעטריקויער 88,

טעלעפאן 34-31.

אינערע און נערווען-קראנקהייטען.

שפרעכשט. פון 9—11 און 4—6.

ד״ר זילבערשטראם

Dr. J. Silberstrom

ארדינ. אים שפיטאל פון רויטען-קרייץ

12 זאוואדזקא 12

הויט געשלעכטס אונד ווענערישע קראנקהייטען, (בעהאנדלונג מיט עהרליך-האטא 606—914) ערצטליכע קאסמעטיק. (ענטפערנונג לעסטיגער האר, פלעקען א. ז. וו.) 12—$2^{1}/_{2}$, 5—8 זונטאגס 11—4

צאהן-ארצט

I. Segalewicz

ברזעזינערשטר. 25.

עמפפ. פון 10 ביז 1 און פון 3 ביז 8.

2 2 5217

צאהן-ארצט

ב. הורוויץ

ציגעל-שטר. 45

איינגאנג ווסלאדניע 55.

נימט אן טעגליך פון 9 פריה ביז 8 אבענד נעמט ארויס ציינער אהנע שמערצען, קינסטליכע ציינער מיט און אהנע גומען אויס גאלד און פלאטין. גאלדענע קראנען און בריקען-ארבייטען. פיר ארבייטער און שילער אויסערגעוועהנליך ביליגער.

64

צווייטע יודישע באנק

די 2-טע לאדזער יודישע לייה- און שפאר-קאסע. פעטריקויער 33 טעלעפאן 33-68.

נימט אן מיטגלידער מיט א ביטראג (פאי) פון 30 רובל און גיבט ארויס הלואות ביז 300 רובל אויף מאנאטליכע ראטענצאהלונג.

נימט אן איינלאגען!!! אויף נדן-געלדער, און גיבט ארויס שלישות ע"צ ה"ע, די באנק צאהלט פיר געלדער: אהנע טערמין 4½%, ביז 3 מאנאט 5%, ביז 6 מאנאט 6% און ביז 12 מאנאט 7%. דאס ביורא איז אפען טעגליך פון 9 ביז 1 און פון 6 ביז 8 אוהר. שבת און י"ט איז די באנק געשלאסען. נעהערע אינפארמאציאנען אין ביורא. אנמערקונג: לויט דעם § 36 און 38 פון אוסטאוו ווירד אויף די געלדער, וואס מען לעגט איין אין באנק קיין ארעסט אנגענאמען און אלע ווקלאדען און פראצענטען זענען פריי פון אבצאהלונג אונד סטעמפעל. 1182 100 26

פעטריקויער 33

ראדאגאשטשער יודישע לייה- און שפאר-געזעלשאפט

43 זגערזשער 43

פערשפרעכט איהר בהעמינקייט איבער באלוט, ראדאגאשטש, זגבארדז, א. א. נעהמט אן מיטגלידער מיט א פאי (אקציע) פון 30 רובל, און גיט ארויס הלואות ביז 300 רובל, אויף ווענטנטליכע ראטענצאהלונגען מיט 6½%. פאר ווקלאדען (איינלאגע-קאפיטאלען) פון 10 קאפ. אן, חערט געצאהלט, אהן טערמין 4½%, 3 מאנאטען 5%, א האלב יאהר 6%, און א יאהר 7%. נעהמט אויך אן נדן-געלדער און גיט ארויס שלישות ע"צ ה"ע. לויט דעם אוסטאוו הערט אויף די געלדער, וואס מען לעגט ארײן אין באנק, קיין ארעסט אנגענומען און אלע ווקלאדען און פראצענטען זענען פריי פון אבצאהלונגען און סטעמפעל. די ביורא-שטונדען זענען: פון 11 ביז 1 פארמיטאג און פון 6 ביז 8 אווענדס.

פערוואלטונג: פרעזעס: ד"ר י. בקש, וויצע-פרעזעסען: י. פוקס, י. זיטענפעלד, י. וואלצמאן, ב. רובינאוויטש, י. יאקובאוויטש און מ. בערנשטיין. ראטה: פרעזעס: ד"ר ל. טשארנאָוסקי, וויצע-פרעזעסען: ה. אייזענבוים, מ. שיינמאן, ד. גינסבערג, ש. שלעזינגער, ל. צוקער, ש. ברושעווינסקי און י. צוויג. ביורא-שלר: י. זיידלער.

א פרעמיע פון 100 רובל בעקומט איהר

נישט, אבער 35% אויף לאמפען, וועלכע איך האב יעצט מיטגעברענגט פון בערלין, און פיינסטע אויספיהרונג און רייכהאלטיגען לאגער, זאווי אלע צובעהערע צו גאז, עלעקטריש, נאפט און שגרים, טאשענלאמפען נייעסטע פאסאנען און זאפאלניטשקעס. 5354

י. ניימארק

פאלודניאווא 13, טעלעפאן 32-91.

Adolf Wagner & Co., Holzgeschäft,

LODZ, Rokicinska-Str. 47.

Dampfsägemühle, Hobelwerk, mechanische Bau- und Möbeltischlerei, Parkettfussboden-Fabrik, Fournir-Fabrik, Kisten-Fabrik.

empfiehlt: Bau- und Tischlerholz in allen Gattungen und Maassen, Bau- und Möbeltischlerarbeiten, Büro- und Ladeneinrichtungen, Parkettfussböden in einfachster bis zur elegantesten Ausführung, sowie Stabfussboden, Fournire (Sperrholz) in den verschiedensten Stärken, Kisten in jeder gewünschten Grösse aus Fournire und Brettern, Wickelbrettchen, Rämchen und Ballendeckel.

Haben stets auf Lager: Handruten für Treppengeländer, Sockelleisten für Fussböden, Kehlstösse und Kehlleisten aus verschiedenen Holzgattungen und in verschiedenen Profilen, Dicken aus verschiedenen Holzgattungen und in verschiedenen Stärken.

Sägespähne in grossen Mengen. Mässige Preise! Reele Bedienung!

Telephon № 4-76. & 29-81 5297 12 9

ווילט איהר קויפען ביליג

אין א גרויסען אויסוואהל פון פערש. טוך, קארד, קאמגארן אויף פערש. רעשטען טאמאשאווער, ראדזער, זגערזשער אויף הזגרט און ענצעל בעקומט איהר נור אין גוי-ערעפנעטען געשעפט פון מ. ל. מאראקא, לאדז, נאוואמיעסקא 6 פראנט ערשטען שטאק. שניידער און אבצעגער בעקומען ראבאט. 5058 10 8

דאס ניי-ערעפנעטע געשעפט פון

לעבעדיגע פיש

אויף זאוואדזקא 8, טעלעפ. 23-97

עמפפעהלט צו די פייערטאגע פרישע פערשיעדענע פיש צו די ביליגסטע פרייזען.— אויך קען מאן בעקומען מארקען אויף די פייערטאגע פיש צו בעקומען, ביז 1 מיט וועלכע מארקען זיך צייטליך צו פערזעהען. בעשטעלונגען דורך טעלעפאן 23-97 ווערען פינקטליך אויסגעפיהרט. 5292 2 2 מיט אכטונג י. קרויזע.

די אקציען-געזעלשאפט דער ליבויער אייל-פאבריק פארמאלס קילער

אין קאמיאנעק ביי ווארשא

מאכט בעקאנט דעם פובליקום, אז די פלאנצען-פוטער

„ALIMA" „אלימא"

איזט כשר לפסח

אונטער דעם הכשר פון דעם ארטס ראבינער

הרב ה"ג מו"ה דוד במהר"מ נאמבערג

התן הה"צ מזוואלין אב"ד ד"קק קאמיאנעק

דער הכשר לפסח איז בעשטעטיגט נאך פון גרויסע רבנים וועלכע זענען געשריבען אין הכשר לפסח אז די אלימא איז כשר לפסח עצהיו"ט אפי' למהדרין מן המהדרין

יעדער קען זיך ערקונדיגען צו די פאלגענדע אדרעס:

Rabin D. HOMBERG Kamionek, pod Warszawą, **Grochowska 34.**

און אויך ביי הרב הגאון ר' מאיר דן פלאצקי מק"ק דווארט. 5421

נוצט אויס די געלעגענהייט!!!

א גרויסער אויסוואהל פון

מעבאנישע פלויש-דעקען

Riwlin & Neldner פון די מעבאנישע פאבריק

צו פאבריקס-פרייזען, ווי אויך אלער ארט פלויש, סאטין, טוך, וואל און יוטע-דעקען. זאווי אלער ארט פלויש, שעוויאט, טוך, קאנטאניערען און פארדיערען, אויך לאמבערקינס און טישדעקען איז פיי זיינוויל זארצקי, קאמיענא № 1

2-טען טויער ערשטען שטאק פראנט צו בעקומען. 5420 6

ביליג! שטרויספעדערן ביליג!

לאזט אייך נישט נארען פון קיינע פאלשע רעקלאמען, ווען איהר ווילט אויפריכטיגסטע אפריקאנישע שטרויספעדערן צו ביליגע פרייזען קויפען? זא ווענדעט אייך אין די הויפט-קוועלע פון שטרויספעדערן, פלירעזען, רייער, עכטע אויך עמיטאציע פאראדיזע-בלומען, פערשידענע פאנטאזיע-נייהייטען ווי אויך צודאטען פיר דאמען-היטע, אלעס צו שפאט-ביליגע פרייזען. קומט אונד איבערצייגט אייך. פערקויף אויף אנגרא אויך דעטאיל. אדרעס: ה' מייראנץ, נאוואמיעסקא 4 אין הויף. איך נעהמע אן פערבען צו פארבען, וואשען, לינקס-רעפערירען אונד פרויזירען. 3-2 5227

4 נאוואמיעסקא 4

בעלגישע שפיגעל

אלערהאנד גרעסען מיט פאסעטע אונד אהנע, דירעקט בעצאגען פון ערשטע ראנג'ס פאבריקען דער בעלגישען פירמען.

עלעקטרישע קונסט-שלייפעריי

ווירד אויסגעפערטיגט אללער ארט גלעזער אונד שפיגעל אוים דען פיינסטען בעלגישען קריסטאל שפיגעל-גלאז גענוי נאך דעם אויסלענדישען גוייעסטען סיסטעם. הויפט גלאז-געשעפט

JAKOB FELIX Piotrkowska 20, Tel. 818

גארענטירט ווירד נור פיר די שפיגעל, די מיט מיין פירמא-שטעמפעל (אויסער די עטיקעטס) פערזעהען זינד,—איך בעזיצע קיינע פיליאלען.

לאזט אייך נישט נארען!

ווייל מ'מאכט נאך עהנליכע.

קויפט נור ענגליש-פאטענטירטע גומי-אבזאצען:

„DERMATINE"

וואס זענען איבעראל בעקאנט אלס די בעסטע און דויערהאפטסטע אין דער וועלט. געדענקט! און קויפט „דערמאטינע" און מ'ניט אייך פעלשונגען, גיט דעריבער אכטונג אויף דעם נאמען „דערמאטינע" און אויף די שוץ-מארקע א קאץ און א הונד'ס קאפ וואס געפינט זיך אויף יעדע נומער אויף דער אנדערער זייט פון אונזער שטעמפעל. אנגרא-פערקויף: אין לאדז: ח. מענדראווסקי, פאדרזשעטשנא № 15.

אלייןפערטרעטער: פ. ריינער, ווארשא, סלוזשעווסקא 4, טעלעפ. 87-51. 5168 14

יונגע מוטערס

ווילען זיך נישט קענען בעגעהן אהן די פודער

BÉBÉ SZOFMANA

ווייל דער געברויך פון דיעזען פודער בעפרייט זיי פון א סך מיהע און קלאפאטען בייס הידעווען זייער קליינווארג.

„שאפמאנ'ס פודער בעבע"

איז אנערקענט פון א סך בעסטע דאקטוירים, וועלכע געברויכען איהם שטענדיג אין פעלע פון הויט-ענטציגדונגען, אבריבונגען, א. ז. וו., צו בעקומען אין אלע אפטייקען און אפטעקער-סקלאדען.

בעמערקונג! היטעט אייך פון נאכמאכונגען און פאדערט דעם איינציגען ריכטיגען פודער בעבע אין א אריגינעלער פערפאקונג מיט'ן אינטערשריפט פון ערפינדער ס. שאפמאן. 5100 10

IDEAŁEM

wszystkich pań jest delikatna płeć, świeży młodzieńczy wygląd, biała aksamitno miękka skóra i olśniewająco piękna cera. Dlatego też każda z pań, aby osiągnąć te zalety myć się powinna

mydłem „KONIK"

Bergmanna i S-ki, Radebeul-Drezno.
Cena 50 kop. za sztukę. Do nabycia wszędzie.
Żądać tylko w czerwonem opakowaniu.
Główny skład na Państwo Rosyjskie:
Kantor Preparatów Chemicznych,
St. Petersburg, Małaja Koniuszennaja No. 10.

דאס טוך- און קארד-לאגער פון

קאהאן עט שפיגעל

לאדז, פעטריקויער שטר. 80

עמפפעהלען צום פריהלינג און זומער-סעזאן א רייך אסארטירטעס לאגער פון

אין- און אויסלענדישע סחורות.

בילינג אבער פעסטע פרייזען. 5236 11

פעטריקויער 80 — שפיגעל 80

קור-קעפיר כשר לפסח

פון דער בעוואוסטער פירמא ס. ב. וויינשטאק.

10 נייער-רינג 10

ליפערונג נאך הויזע טעגליך, דער קעפיר איז אויך צו בעקומען אין די סקלאדען: זגערזשער 8 ליפשיץ, זגערזשער 1 וויגאוויער, זגערזשער 13 יאסקאוויטש. 6274 2 2

וואו האבען זי געקויפט איהרען עלעגאנטען פריהלינגס מאנטעל?

ביי **שמאיעוויטש** פעטריקויער 126 עקע נאווראט.

וואו עס געפינען זיך די לעצטע פריה-יאהרס נייהייטען אויף לאגער ווי: מאנטעל, קאסטיומען, און רעק פון די איינפאכסטע ביז די עלעגאנטסטע נאך די לעצטע בערלינער מאדעלען צו זעהר ביליגע פרייזען, ווייל דער געשעפט איינהאבער איז אליין א גוטער פאכמאן און אלעס ווערט אונטער זיין ליטונג אויסגעפיהרט.

בעשטעלונגען ווערען אנגענומען פון איינענעם ווי אויך פון פערמרויטע שטאפען און ווערען רעעל און פראמפט אויסגעפערטיגט. 5365

קאפשמערצען, מיגרענע

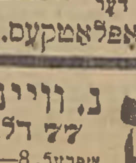

רעוומאטיזם און ארטרעטיזם טהוט גרינדליך בעזייטיגען „מיגרענא-נערוואזין"—„Migreno-Nervosin"

צו בעקומען אין אלע אפטייקען און אפטייק-מאגאזינען, א פראשעק 10 קאפ. דער ארט געברויכען: ארויסשיטען דעם פראשעק אויף דער צונג און נאכטרינקען וואסער מיט ציטרין.

אריגינעלער „מיגרענא-נערוואזין" איז איינגין מיט דער מארקע א „האן" „Kogut", אבער קיינמאל ניט אין אפלאטקעס. 5166 23

צאהן-ארצט

י. ביטענסקי

20 זגערזשער 20

נעגנצוגיבער דער קאפעלישער קירכע, שמערצלאזע און שמערקסטע פלאמבען און קינסטליכע צייהן צו מעסיגע פרייזען. 78

וויכטיג פאר יעדען!

מעכאנישע פראצאווניע פון פארמ'ס צו שיך, פון די נייעסטע פאסאנס, ווי אויך צופאסען פארמ'ס צו אונגעשיקטע פים.

טשארנאמסקי עט קאמפ.

פאנסקא 46. פערטיגע סחורה אויף לאגער. זעהר מעסיגע פרייזען. 5090

אדוואקאט

נ. וויינבערג

77 דלוגא 77

שפרעכ. 8—1 פריה און 2—10 אבענד. 5006

א. א. אויך מיליטערפראזען און אלער ארט שתדלנות אין אלע רעגירונגס-אנשטאלטען.

אין די:

דעטייל-געשעפטען פון

Karl Göppert,

Lodz,

פעטריקויער שטר. №№ 11, 71 און 145

געפינט איהר א רייך אסארטירטען לאגער פון:

קאראקול-מיטצען אויך אימיטאציאן.

וועלור-היטע שווארץ און פארביג.

לאדען-היטע אין די שענסטע פאסאנען.

שטייפע און ווייכע היטען מאדערנסטע פאסאנען.

ספארט-מיטצען פיר הערבסט און ווינטער.

שאפא-קלאקס

און צילינדערס. 4408 50 18

JAŚNIEJ SŁOŃCA

ZAPRAWA DO PODŁÓG

גיבט א שעהנעם און לאנגדויערנדען שפיגעל-גלאנץ. אום אבצוהיטען די געעהרטע פובליקום פון קויפען אונווערטיגע פאלסיפיקאטע, פראטעסטירען די פאבריק יעדעס שאכטעל. מ'ווערט דעריבער געבעטען צו פערלאנגען נור מיט פלאמבעס מיט'ן אויפשריפט „יאסניעי סלאנצא". פערטרעטער: ד. מארקוס לאדז, פעטריקויער 115, טעל. 21-79.

מעבעל-איינריכטונגען

נייעסטער און מאדערנסטער סטיעלע אוים פיינסטען טראקענסטען האלץ אין גרויסען אויסוואהל, ווי אויך טאפעציר-ארבייט.

י. מארקאוויטש, פאלודניאווא 10 אין הויף.

ביטטע צו בעאבאכטען מיין אדרעס. 5298

לאקאמאבילע

איינע וועניג געברויכטע מיט איבערהיצטען דאמפף פון 27 ביז 44 פערדעשטערקען אונד 13 אטמאספער דרוק זאווי איין זעהר גוט ערהאלטענער ראה-נאפטא-מאטאר פון 16 ביז 20 פערדעקראפט ביליג צו פערקויפען, בעידע זינד אים גאנג צו זעהען.

אויסקינפט דורך אינזשיניר ג. פראשקער. לאדז, ווידזעווסקא 38, טעל. 21-31. 5312 6 5

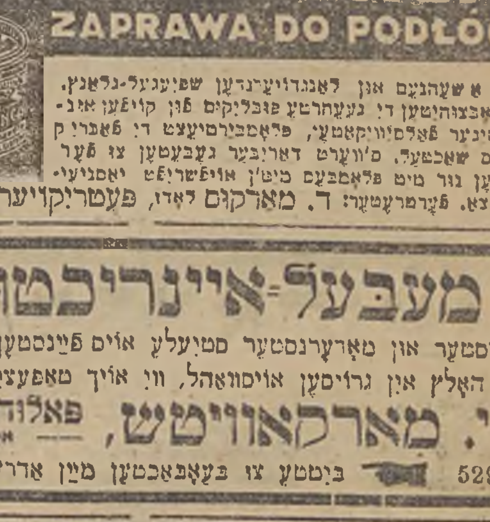

נור די ערשטע לאדזער ספעציאל-רעפעראטור-ווערקשטעטע פון עלעקטרא-מאטארען און דינאמאס

— פון —

פראנץ וועבער

קאן שנעל העלפען.

פאנסקא שטר. 60, טעל. 34-56.

זאכמעסיגע אויספיהרונג פון יעדע ארבייט מיט נור פרימא מאטעריאל. 4305 80 22

לאגער פון אויסדריילפס-מאטארען. — אנגאגע טאגע ספעציאל...